

BONUS

Jeden ze zvláště odpudivých dokladů invaze obchodně reklamního, manažerského slovníku do veřejné kritické, esejistické a publicistické debaty. Akademický *Slovník spisovného jazyka českého* (1989) jej uvádí ještě jako výraz zastaralý, archaický (*druh příplatku, mimořádná odměna, prémie*). Kdeže loňské sněhy jsou! Dnes, víc než deset let poté, už jde naopak o jeden z nejfrekventovanějších, módních, zaručeně „up to date“ obrátů současné češtiny. Čteme jej i v nejserioznějších novinách a časopisech, slyšíme v rozhlasech i televizích, čteme na internetu. Recenzent nejnovějšího románu Michala Viewegha napíše: *...a jako bonus přidal autor ironii a nadsázku. Totéž jinde třeba u hodnocení hereckého výkonu: ...jako bonus předvedl Tříška perfektní dikci a cit pro Shakespearův verš...* Nebo u retropektivního semaforického alba Jiřího Suchého: *...posluchač tu najde i bonus v podobě nového aranžmá známých semaforických evergreenů...* Půjde – li to takhle dál, nebudeme pomalu vědět, listujeme – li v kulturní rubrice novin, nebo v reklamním letáku a čteme- li recenzi uměleckého díla nebo nabídkový katalog supermarketu.

C

CELÁ ŘADA

Zcela užitečné slovní spojení, zděděné z minulých časů. Jeden z těch drobných, psaných i mluvených nesmyslů, jež se nad námi ujaly vlády, jež „ nás mluví“, aniž se nad jejich (ne)smyslem kdokoli pozastavuje. Proč také? Vždyť nám- jako každá psaná floskule – usnadňuje život, ulehčuje nám bytí. Mluvíci chce říci „ hodně“, „moc“, „spousta“, momentálně si ovšem na příliš mnoho dokladů svého tvrzení ne a ne vzpomenout. Než aby to přiznal, pateticky máchne rukou do prázdna a řekne: *Takových příkladů je celá řada...* Nebo *Celá řada dokumentů svědčí o tom, že ...* Lapsus nespočívá v poměrně přesném a výstižném slově *řada*, nýbrž právě v onom přehnaném, nabubřele vševědoucím spojení s adjektivem *celá*. Je to spojení nadbytečné, redundantní, logicky nesmyslné a lingvisticky i matematicky neobhajitelné. Která řada je vlastně *celá*? Nestačilo by, je –li mluvčím osiřelá *řada* málo (mě by zcela stačila), obohatit ji adjektivem *dlouhá*, popřípadě s vědomou nadsázkou *nekonečná*? (Analogický, jako se říká *nekonečná fronta, dlouhá fronta*?) A je – li některá *řada* skutečně *celá*, jak o tom mluvčí ví, kde to zjišťoval?

Č

ČAS UKÁŽE

Jestliže vás takové opakované alibistické odpovědi neuspokojí a dožadujete se přesto konkrétní odpovědi, pak mluvčí jako dozbrojující triumf vytáhne z rukávu trik zvaný *kříšťátlová koule*. *Myslíte si, že mám doma kříšťátlovou kouli? Nezlobte se, ale věštit z takové koule opravdu neumím...* Mluvčí není žádný šarlatán, naznačuje se vám dotčeně, je přece seriózní politik (politolog, vědec, redaktor atd.) Nevím, kolik šarlatánů v tuto chvíli operuje v našich médiích, ale jedno je jisté: množství *kříšťátlových koulí* v české veřejné rozpravě je na pováženou.

Zatímco u jiných hesel můžeme znovu a znovu sledovat masivní tlak *reklamního sloganu* do hovorové i psané češtiny, zde máme co do činění s neméně zhoubným vlivem zdegenerovaného *jazyka politiků* na mateřštinu. Z hlediska politika je to totiž floskule zvláště odporná (která však v ústech politiků není?) ale ještě jakž takž pochopitelná: politik přichází do TV studia nebo na stránky novin nikoli s úmyslem informovat či pronášet myšlenky, ale prodat voličům svůj obraz. Obraz, z něhož předem vymizíkoval všechny stíny. Nepřichází, aby sdělil, že to a to je špatné (dobré) z těch a těch důvodů a mohlo by to vést k těm a těm neblahým (dobrým) důsledkům, ale aby nám sdělil, že „na rozdíl od jiných, já jsem korektnost sama, jsem dokonalý a nedělám chyby“ Materiál, na němž toto své základní sdělení demonstruje, je pro něho zcela vedlejší, irelevantní. Má úplně jinou roli než jeho kritik, analytik. Proto je tak strašný omyl českých elektronických médií posledního desetiletí, komerčních i veřejnoprávních, že k analýzám politiky a veřejnoprávního života nezvou analytiku (komentátory, politology), ale politiky samotné. Míra a servilita, s níž to činí, je jinde nevídaná, neslýchaná. Jedině u nás si vlastně „herci“ píšou víkend co víkend recenze sami na sebe. (Nešvar převzala i média tištěná jež publikují běžné politiky na komentářových stránkách – nikoli tam kam svou povahou jediné patří, do dopisů čtenářů). Už Šalda říkal, kultura bez kritiky je kritikou neúplnou, jednostrannou a zákonitě degenerující. Příkladů tohoto konečného stádia je dnes bezpočet. A tak čeští politici v rolích samozvaných analytiků zamořují veřejnou debatu neuvěřitelným myšlenkovým i slovním smogem, který, protože není vidět, nám otráveným připadá už jako čistý vzduch. O tom, že jsme jimi otráveni, že jejich slovní „olovo“ už nám dávno koluje v žilách, svědčí například slovník novinových komentářů, v něm se „nepředjímáním“, „časy jež ukáží“ a dalšími „kříšťátlovými koulemi“ (*Ovšem – kdo má doma funkční kříšťátlovou kouli?...Právo, 21.12. 2002*) nezdravě hemží. Přitom komentátorův byznys je po čertech jiný, komentátor, analytik, kritik přece nemusí prodávat za každou cenu svůj neposkvřený obraz voličům. Prodává informace a k nim *své* (nikoli cizí, přejaté) postřehy. Má jiné ambice a měl by mít zcela jiný slovník. Má ho skutečně?

ČASOVANÁ BOMBA

Čím méně v našich ulicích bouchají skutečně bomby, tím častěji a jalověji bouchají pumy v ústech vrcholných politiků i vlivných komentátorů. Kdo s tou původně snad svěží metaforou přišel jako první do médií, mi není známo. Jisté je pouze to, že se *s časovanými bombami* v poslední době u nás roztrhl pytel. Co všechno ještě nebylo nazváno *s časovanou*

bombou? U nás se jí může stát v podstatě cokoli :petlahve, inflace, AIDS, stranická frakce, mýcení pohraničních lesů, strategie centrální banky, pražská doprava, panelová sídliště, Cibulkovy seznamy, zanedbatelná penzijní reforma, *Benešovy dekrety*(viz *BENEŠOVY DEKRETY*), spalovna, umělá regulace nájemného, radioaktivní odpad, nezaměstnanost na Ostravsku, snížená retenční schopnost krajiny, nevyrovnání s minulostí, rozevírající se sociální nůžky, zpolitizovaná média, neexistence trhu s byty – prakticky jakékoli frekventované téma, neřešený problém či chronický konflikt může být kdykoli nazván *časovanou bombou*. Na tomto spojení je zejména nesmyslné, pro zvýšení efektu zvnějšku přilepené adjektivum *časování*. Budí totiž nepatřičný, matoucí a s problémem vůbec nesouvisející dojem nějakého skrytého spiknutí a zlověstně tikajícího času pod námi lhotejnými: dojem předem kýmisi naprogramovaný, na – časované katastrofy. Právě ta v podstatě teoretická konotace nebezpečného „ spiknutí“ a „načasovanosti“ tvoří ve větě účelový politický kýč. Mluví každopádně touto lacinou metaforou, již obmyslně umístil do své jinak fádni řeči, dodá své řeči na důležitosti, naléhavosti a chybějící dramatickosti. *Odkládáním a dlouhodobým neřešením se z tohoto problému stala časovaná bomba, vložená do základů naší budoucnosti...* Toto výhružnou větu, již je možné zaslechnout, kdykoli si pustíte záznam z rozpravy Poslanecké sněmovny, se dobře naučíte. Je teoreticky vyděračská, účinná, a přitom politicky korektní. A hlavně: lze ji říci úplně o čemkoli.

ČELÍ

Nejčastěji se tohle zprofanované sloveso užívá ve spojení: *čelí obvinění* (eventuálně *čelí* žalobě, podezření, nařčení, pomluvě, útoku, situaci, nátlaku osudu, katastrofě) Toto původně nevinné sloveso postoupilo ke kategorii floskule první řady ve chvíli, kdy prakticky ze všech novin a elektronických médií agresivně vytlačilo všechna další, konkrétnější, přesnější a nuancovanější synonyma (brání se, hájí se, vzdoruje, vyvrací) poř. pouhé „je“(je žalován, je obviněn, je stíhán apd.) Moderátoři zpráv rozhlasových i televizních už bez slova *čelí* nedokážou říci, že je někdo z něčeho obviněn, pomluven, či, že upadl do nějakého neštěstí. Je to floskule nepatřičně patetická, barvotisková, a proto v jádře nepravdivá. Představa, že o mě někde někdo něco nehezkého a od té chvíle tomu *čelím* (tj. někde v pereji času jaksi hrdým čelem té nepřizní vzdoruji) je představa typicky knižní, dutá a gypsová, mám- li nějak *politicky korektně* opsat adjektivum „blbá“.

ČLOVĚČINA (viz. též VONÍ ČLOVĚČINOU)

Slovo –kýč, slovo – sádrový trpaslík na vybetonované zahrádce české publicistiky, esejistiky, kritiky a literatury. Zhruba před šesti lety zemřel jeden velký český herec, který bravurně zpodoboval malé lidi : Vlastimil Brodský. Kolik jen v nekrolozích, portrétech a vzpomínkách na nás najednou vyteklo z médií *člověčiny* !A co se tím o jeho herectví řeklo, - či spíše zastřelo? Kydnete – li *člověčinu* na portrétní plátno, nemusíte dodávat už vůbec nic: při charakterizaci kteréhokoli výkonu (filmového, divadelního, literárního, ale třeba i politického) si servilní portrétista s *člověčinou* plně vystačí. Zaměřit se a zvážít se ten výraz nedá, nemá rozměr, teplotu, skupenství, obsah, chuť ani zápach, je to načinčaná napodobenina, nakynutá slovní bublanina.

Jazyk je mrcha: silně nakažlivá floskule si, všimněte si, právě přitáhla v předchozí větě hned dvě slova s obdobnou koncovkou – ina. A jak by ne – na rozdíl od obyčejné *lidskosti* (nikoli našťestí *lidštiny*) patří právě tahle koncovka k jejím nejatraktivnějším ozdobám, zakládajícím její kýčovitou expresivitu: je to její pravý ocas.

Člověčina (od člověk) je tvořena podobně uměle jako třeba *posunčina* (posunek). Bezkonkurenční domovské právo má u nás tenhle způsob tvorby slov v oblasti označování jazyků, kde působí nejpřirozeněji (čeština, němčina, angličtina, chorvatština). Relativně přirozená, floskuleprostá, ba někdy exaktně platná i pro označování uměleckých děl, je rovněž sféra nadávek, vzniklých z říše zvířat (konina, hovadina, kravina, volovina, prasečina, kocovina, krysařina) popř. ze sféry sexu (píčovina). Stejně je to s touto zdobnou koncovkou u slov věcně označujících materiál označované skutečnosti (králíčina, síťovina, pytlovina) Horší už je to s její přirozeností v oblasti historie a politiky: tady přistihujeme při aktu tvorby slova už nikoli přirozenou lidskou zkušenost, věcnost, vtip a poesii, nýbrž naopak ideologii, manipulaci, mocenskou zlobu. (Opričnina, pugačevština, tuchačevština, majercholdovština) u našeho Velkého bratra: (háčovština, slánština, teigovština, kalandrovština, baťovština) či mírnější. (intelektuálština, partizánština) to jsou vesměs slova – zatykače, slova – udání, slova z nichž před padesáti lety kapala krev. Označit veřejně něčí umělecké dílo, jako „majercholdovštinu“, něčí politický postoj jako „slánštinu“ nebo „titovštinu“ a něčí způsob podnikání jako „baťovštinu“ znamenalo v jistých dobách totéž co vyslovit rozsudek smrti. A obávám se zda neblahým dědicem právě téhle umělecké „východní“, dodatečně ideologizující tradice – nikoli tradice první, přirozené a věcné – není i naše hřejivá a teplá *člověčina*.

D

DEKLAROVAT

Zvykněme si, že mediální člověk, politik, komentátor, funkcionář kteréhokoli aparátu, nikdy neřekne: *My jsme řekli, že...* To je moc konkrétní a obyčejné. On nám raději poví: *My jsme deklarovali, že...* Jindy místo: *Jsem ochotni spolupracovat...* Nabídne: *Deklarovali jsem ochotu participovat...* Zní to vznešeněji, slavnostněji, závazněji, hlouběji, sofistikovaneji, úředněji. *Zajímavěji* (viz. ZAJÍMAVÝ). Pronásleduje mě představa lidí, kteří kudy chodí, neříkají (nepíší), ale *deklarují*. Výborně jsme si *podeklarovali*. Dívka se svěruje: *Deklaroval, že mě má rád...* Nebo: *Deklaroval, že se mu chce na záchod...* Nebo do třetice: *Deklaroval, že tomu nerozumí...* Proč je to floskule? Proto hrozné zplnění, rozmělnění původně oprávněného patosu, do jehož řeči se ráda odívá banalita. *Deklarovat* lze národní svobodu, nezávislost, lidská práva. Tam všude jde o přiléhavé, adekvátní sloveso: kdekoli jinde je to pokrytectví, hledanost, snobství a kýč.

DEVIZA

Suchého *devizou je osobní znalost lidí a jejich prostředí* (LN o knize Ondřeje Suchého v tzv. minirecenzi – obskurním to žánru od 90 let jenž je patrně plodem podvědomé záliby šéfredaktorů velkých deníků v trpaslících). *Deviza*, ač platidlo v české kulturní a politické publicistice značně již zdevalvované, je z mediálního oběhu, zdá se, nevymýtelné. Znovu a znovu se jím platí, ač už není kryto žádnou faktickou rezervou: *Zemanovou devizou byl pohotovový bonmot* (viz. BONMOT) *Klausovou devizou byla přirozená vůdcovská autorita. Havlovou devizou byl důraz na morální hodnoty...* čtu v našem nejtlustším deníku převratně objevené postřehy, kteří kromě těch *deviz* mají jinak málo co společného. Co je to vlastně *deviza*? Dosadíme – li si do citovaných vět slovníkovou definici: *měna cizího státu, popř. platební dokumenty, vyjádření v cizí měně, SCS, 1998*), dostaneme poměrně absurdní český překlad statisíců vět s tou či onou *devizou*. Má li někdo něco s *devizou*, není to jeho, má to z ciziny. Nevzniklo to tady, je to z dovozu. Snad se floskule *ujala* (viz. UJMOUT SE) v dobách, kdy mít *devizový příslib* bylo terno, neboť jedině tak vás komunistický režim pustil do ciziny. Ale pozor: záleží i na délce „i“. *Deviza* popřípadě *deviza* je i *heslo, průpověď, zásada, ale také krátký předzpěv hlavního tématu na počátku vlastní árie v klasických áriích 17 až 18 století* (SSJČ 1989). Pochybuji však, že by kterýkoli z těchto významů slova cokoli změnil na nulové informační hodnotě citovaných vět, jež jsou exemplární ukázkou mediálního tlachu. A opět ten zázračný magnetismus floskulí: do dvaceti miniřádek shora citované pidi recenze z LN se podařilo, kromě *devizy* vycpat i 3 krát různými tvary slova *zajímavý* (viz. ZAJÍMAVÝ).

Pamětníky prý *zajímají...zajímavé osudy, zajímaví zpěváci...atd.* (Maně si vzpomenete na *Kulhavého poutníka* Josefa Čapka a jeho *Osobu*, geniální symbol vnějškovosti, prázdnoty a kýče jako životního postoje: (Osoba *zajímá* se zase jen o díla Osoby). Mimochodem slovo *zajímavý* se sice vyskytuje na téže stránce hned vedle, v „minirecenzi“ televizního týdne, ale přesto rekord co do výskytu floskulí citovaná stránka ani zdaleka nedrží: kam se hrabe na kulturní stránku LN z 22. listopadu 2002, kde se v recenzi knihy Umberta Eca v různých obměnách dočteme celkem 5 krát, že jeho kniha *zaujme* tím, jak je *úžasně, nadmíru...atd ...zajímavá*. (Chudák Umberto!). Hned vedle v operní glose čteme: *o nejzajímavějších mladých tvůrcích a interpretech...*, pro něž Státní opera *vytvářela zajímavou alternativu, možnost dalšího zesílení intenzity jiskření mezi oběma operními domy...*

Jakož i *naopak* odpoutání se, zbavení se *zátěže světových impérií*. (Do téhle závorky nemůžu teď bohužel dát viz, ale píšu s chutí „sic“) Tuhle sedminásobně *zajímavou* stránku překonává denně snad jen má oblíbená stanice Vltava, která dokáže během jednoho odpoledne při bohubilém upozorňování na různé ušlechtilé kulturní počiny a při jejich recenzování opakovat slovo *zajímavý* (nesmírně *zajímavá* výstava, koncert, kniha) až třicetkrát.

DIVÁK

Divák sám o sobě není žádná floskule, divák je dle všech dostupných slovníků: *ten, kdo se dívá* (v divadle, v kině, na sportovním utkání, řidčeji i v životě při nějaké „podívané“). Jan Amos Komenský, jehož soukromě považuji za jednoho z mála našich světových satiriků a

prvních kritiků médií má v *Labirintu světa a ráji srdce*(1625) pro diváky nádherný výraz *zevlové* . Jsou to ti, kdož *více ústy než očima se dívají*. Kdy se z tak jasného, prostého, přesně určeného slova stává floskule? V novinách, časopisech, v elektronických médiích. Je to čistě mor recenzentský, novinářský, kulturně publicistický. Publicista (recenzent) nejen bulvárních, ale i seriózních novin (MfD, LN, HN, Právo) či desítek odborných periodik až příliš často sám sebe pasuje na *tiskového mluvčího diváka* je sice všeobecně rozšířené, ale o to více pokřivené, pokleslé a alibistické pojetí kritické práce. I známá filmová a televizní recenzentka nejčtenějších novin poslední dekády, Mirka Spáčilová (které je jistě z mnoha důvodů proč si vážit), nedá bez *diváka* ani ránu. A po ní, před ní a vedle ní to sborově opakuje většina ostatních. *Divák* nechápe, *divák* se nudí, *divák* si klade otázku, *divák* je zaskočen, *divákovi* se rozbuší srdce, *divák* je rozčarován, *divák* si odnáší hluboký zážitek. A co recenzent? Kdykoli chce vykřiknout svůj, ať záporný, ať kladný kritický soud nebo prostě jen vyjádřit svůj subjektivní pocit a dát mu zdánlivě „objektivní“ platnost, schová se za *diváka*. Nikoli za konkrétního diváka XY, nýbrž za své substraktum, za svůj účelově vytvořený konstrukt. Ptám se vždycky těchto samozvaných tiskových mluvčích a jak to víte? Děli jste si sociologický průzkum, pitvali jste jeho duši?

Stejně jako u reklamy je vyznění filmu jasné a přímočaré – divák váhá, může – li mu věřit...Divák který příběhu, jeho východiskům a vyústění dokáže uvěřit, promine Kultu hákového kříže dílčí nedostatky a odnese si z kina silný zážitek...(Petr Kočí, LN, 26.5. 1999)
Vyprávěním filmu je bezpochyby Guido...říká o „oskarovém“ italském snímku Život je krásný jiná kritička. A jeho prizmatem (viz. PRIZMA) divák sleduje realitu...Divák je v pozici aktéra filmu – pokud s ním chcete komunikovat, musí nutně „ žít“ v tochu idealizované Guidově světě...(Petra Domínková, LN, 1.4. 1999) Převratná myšlenka? S její pomocí lze obhájit jakékoli dílo, včetně kýče: pokud chci komunikovat s kýčem, musím na všechno zapomenout, „ žít“ uprostřed kýče a je to ! A převratná funkce kritiky: kritika jako výchova ke kýči. *Je ale možné film pocítit, pokud budeme takový diváci, jaké nás chce Begnini mít: diváci důvěřiví..(Tamtéž).* Opět: kritika jako výchova k nekritičnosti. Buď, diváku, takový, jakým tě chce mít režisér, a bude se ti líbit všechno. Někdy se pojetí kritiky jako výchovy ke kýči mění, v bezděčný kýč samotný: *Jak přichází jaro a dny se oteplují... zahajuje poeticky naladěný kritik a hned přejde k divákům, kteří...už pomalu myslí na léto a letní tematika se dostává nejen do jejich hovorů, ale i do divadel...Po Letním bytu v Činoherním klubu se objevují v Divadle pod Palmovkou Gorkého Letní hosté...Prvotním dojmem, který si divák z této inscenace odnáčí, má však k letnímu naladění dost daleko ...To byl začátek. Pokračuje se chválou jiné inscenace, která dokáže diváky vtáhnout do děje a nutí je prožívat vše, co se odvíjí na jevišti... A konec? Co z toho pro diváka plyne? Ani lítost, ani soucit. Snad jen přesvědčení : *Dobře jim tak!* (Martina Castiellová, LN, 24.3. 1999). Rýsuje se tu další neblahé pojetí kritiky, dost možná kořenící v národním obrození: kritika jako protektorát nad *divákem*.*

DOST DOBRÝ

Jeden z dokladů a „muk obrazotvornosti“ , jenž dnešní mluvčí pocítuje, kdykoli má vyjádřit cokoli kladného. Největší problém je pak superlativ. Vyjádřit jej a přitom se neshodit nějakým jednoznačným , tudíž apriorně zavržením nadšením, patří k nejrafinovanějším dovednostem konce starého a počátku nového tisíciletí.(Viz. téměř identický obraz „FAKT DOBRÝ“ který ovšem nevyjadřuje takovou míru nadšení, jakkoli skrytého, jako „DOST DOBRÝ“). Jde tu o typický, v tomto slovníku asi bezkonkurenční slovní výraz onoho postoje k životu, jenž vyjadřuje *kultovní* (viz KULTOVNÍ) pojem „cool“ .Stručně řečeno: jen žádné

emoce – záporné či kladné. McLuhan by nejspíš řekl „ horké“ nadšení je dopředu dostatečně „ zchlazeno“ ironickým postojem mluvčího. Něco pochválí a přitom si nezádá. Ještě v padesátých až osmdesátých letech minulého století by odpověď na otázku: *Jaký to bylo?* – *Dost dobrý!* V podstatě znamenala *dost* velká nuda, tedy odrazení od návštěvy koncertu, divadla, výstavy, večírku. Znamenala by nadšení prostý průměr, tuctovost, šedivost, diplomaticky maskovaný zápor. *Dost* – není a nikdy nebylo totožné s „ úplně“ - značí vždy část, sice poměrně značnou „ hodně“, ale pořád to všechno má *dost* daleko k absolutní, jednoznačné chvále. „ Dost- a- tečně“ znamená ostatně ve škole druhou nejhorší známku *dobry* známku třetí. Tedy výsledná známka: 3 mínus. Pořád ještě v kódu padesátých až osmdesátých let .Dnes jakoby součást těchto dvou ne příliš hezkých známek činil, jako naprostý výsměch aritmetice, známku nejvyšší: jedničku. Znamená: zaručené, jedinečné, famózní, všeho nechtě a běžte se podívat. Důvod? Je to *FAKT – DOST DOBRÝ*.

DOŠLO K

Hrdina našeho slovníku nikdy neřekne: *Uvolnily se ceny...nebo: ten a ten ministr, podnik, banka uvolnil ceny...dejme tomu nájemného, akcií, benzínu. Náš člověk ze zásady řekne: ...došlo k uvolnění...nebo ...došlo k narovnání...Konkrétní viník je skryt, skrytým podnětem je neutrální, neurčité zájmeno, neutrum: ne já, ty, on, ale neurčité „ono“ došlo. Jméno je vždy určité, zájmeno(za jméno) z definice neurčité, skryté anonymní: je to škraboška, maska, mlha. Namísto: *umřel, zabil, zabil se, byl zabyt*, dá funkcionář kteréhokoli aparátu jehož funkcí je po – krývat, nikoli od – krývat, přednost formulaci: *došlo k úmrtí*(k zabití, zavraždění).Opět: nikoli ten a ten umřel či zabil, ale vraždilo vlastně nepostižitelné, na lidské vůli nezávisající „ ono“.Neurčitý způsob“ ono se“ (německy – man), je jednou ze sudiček každé floskule a „ proflákně“ se to právě tváří v tvář smrti. *Neurčité „ono se“ nikdy neumírá, protože umřít nemůže, vždyť smrt je vždy moje a autenticky... A dále...V této nenápadnosti a neurčitosti rozvíjí neurčité „ ono se“ teprve svou vlastní diktaturu. Líbí se nám a baví nás to,co se líbí, čteme, sledujeme a posuzujeme literaturu a umění tak, jak se čte a jak se posuzuje... „Ono se“ odnímá pobytu jeho případnou odpovědnost, může si takřikajíc dovolit,, aby se na něj člověk stále odvolával , všechno si lehce zodpoví,protože není nikým, kdo by za něco musel ručit.*(Martin Heideger, *Bytí a čas*, 1929) Tak gramatika pomohla floskuli vyzout se z odpovědnosti,například za nepromlčené zločiny proti lidskosti. (Po konferenci ve Wannsee, *došlo ke konečnému řešení židovské otázky*). V padesátých letech nikoli ten a ten zavraždil, mučil, trápil, na příkaz toho a toho, ale *došlo k zavraždění, k mučení, ...a k dalším deformacím*. A jsme z obliga! Při tzv. divokém odsunu kdy českýma rukama v době míru zahynulo nejméně 25 000 civilistů, zase pouze *došlo k excesům* (rozuměj: ti a ti lidé, jejichž jména i hodnosti známe, dostali např. v Horních Moštěnicích u Přerova příkaz k zastřelení tří stovek německy mluvících civilistů, včetně žen a dětí). Jazyk je tak milosrdný! A zvláště při neutrálním podmětu , podle Heidegra: *neurčité „ono se“ jednotlivému pobytu v každodennosti odlehčuje*(*Bytí a čas*). Znovu se tak ukazuje, že floskule je v nejhlubším slova smyslu univerzální, betonově neutrální ochranný kryt před každou odpovědností. *Podle jejich řeči poznáte je. Všimnete si jak dnes všichni v každé větě říkají, že k něčemu došlo.To je typická vyvíňující vazba. Nezabil jsem ale došlo k zabití.* (Václav Havel, LN, 16.9. 2002)*

E

ENORMNÍ

Chcete –li působit opravdu zajímavě(opravuju: chceš li působit opravdu zajímavě, řekni raději: *chceš li působit opravdu zajímavě*), pak kdykoli je to možné, nekompromisně nahraď tuctové slůvko „nadměrný“ interesantnějším *enormní* . Zvláště oblíbené spojení je : *enormní nárůst...*, po případě: *...enormní výskyt*. Řekneš li enormní nárůst(výskyt) působí to samo o době tak „vědecky“ a „korektně“ , že čtenář si vůbec nepovšimne, že ten „nárůst“ (výskyt), nikterak dál nedokládá. Obejdeš se bez jakýchkoli dalších odkazů, dat a dalších zbytečností, dobrých leda tak pro hnidopichy. Úplně nejlepší je pak spojit *enormní* s jinou floskulí a říci: *došlo k enormnímu nárůstu a výskytu...*(třeba kůrovce na Šumavě: celý národ se bude po takové fundované zprávě děsit kůrovce a nikdy se nebude ptát, kam a za kolik zmizelo z největšího národního parku nejvzácnější dřevo v republice). Jak jsme si právě znovu dokázali, floskule podléhají železnému zákonu vzájemné přitažlivosti: zaflirtujete si nevině s jednou, ta si sama přivolá další , a pak už můžete vypnout vlastní myšlení úplně, floskule budou myslet a mluvit za vás(což je jedna z jejich základních předností a důvod jejich trvalé obliby).

F

FAKT DOBRÝ/ FAKT DOBŘEJ

Opět jeden z mála ne příliš přesvědčivých pokusů o tvořivé, nepatetické, lehce ironické, ba skeptické vyjádření kladu až nadšení, a to převážně u lidí do třiceti. *Fakt dost dobrý* – překlad do běžného jazyka pro dříve narozené „*Bylo to opravdu pěkné*“ znamená jakýsi předběžnou opatrností procezený superlativ, tedy *bylo to vynikající, skvělé, jedinečné, se zárukou*, můžeme se na to *fakt* spolehnout. .

Není vyloučeno, že obliba floskule podvědomě souvisí a se zvukovou podobou s nejoblíbenějším výrazem dnešních amerických filmových hrdinů bez rozdílu věku ,pohlaví, inteligence či barvy pleti, s *kultovním* (viz KULTOVNÍ) slůvkem „ fuck“.

FALEŠNÉ

Praha, únor 2002, náměstí Míru: *Je to falešné, opravdu falešné , co tady paní Rakušanová s kamerou dělá...*O tři měsíce později - Tábor, květen 2002: *Ostatní strany zůžily svůj politický program na heslo – nevolte Klause. Je to falešné a já to tady zřetelně a jasně prohlašuji...* V roce 1998 v poslanecké sněmovně – v reakci na komunistické strašení sudetáckým Belzebubem, který chce českým sedlákům vzít jejich chaloupky: *Je to faleš,*

faleš, faleš, která nemá žádný reálný podklad... (O čtyři roky později v nacionalistické předvolební kampani autor citovaných slov téhož čerta v lederhosen komunistům a sládkovcům opsal z programu , čímž jim nahrál na smeč)

I kdybych neuvedl řečníka ,každému gramotnému českému čtenáři od deseti let výše je autorství jasné. Natolik originálně zamořil svou pojmovou dvojicí *faleš – férové*(viz FÉROVÉ) český veřejný diskurz jeden jediný politik- Václav Klaus.

FÉROVÉ/FÉR/FÉRÁCI

Jeho příběh se mi zdá pro zrod floskule z ducha nevinného slova, známého do nepaměti, víc než charakteristický.

Za posledních deset let, stalo se jedním z nejoblíbenějších, nejpoužívanějších adjektiv v českém veřejném diskurzu.(Z anglického „fair“, zčeštěno na „fěr“ – čestně, slušně) Jako floskuli jej uvedl do mediálního oběhu v devadesátých letech tentýž člověk, který podle shodného, i knižního svědectví svých důvěrných přátel (Tomáše Ježka aj.) nikdy neuznal nepoctivost tzv. Maradonovy ruky. Tu na Mundiálu 1982 rozhodčí přehlédl a tím pádem oficiálně neplatila – a naopak gól, dosažený neregulérně, nečestně, podvodem (tedy ne – fére) platil. Celý svět tehdy na obrazovkách viděl, jak zhýčkaná argentinská primadona dala rozhodující gól šampionátu rukou. Každý kdo se s tím smířil – zvláště vehementním obhájcem“ regulérnosti“ branky byl právě ten, kdo tak rád používá slovo *fěr* – zároveň přijal za svůj i jistý model chování, jistou mravní normu lidského jednání. Ta zní, že v dnešní době mediálního světa je možné, ba žádoucí veřejně lhát a krást(nebo např. podvodem získat celoplošnou televizní licenci), pokud si toho nevšimne soudce, komise, kontrola, a pokud nám to přinese a pokud nám to přinese minimální náklady a maximální výnosy. Úspěch za jakoukoli cenu se prostě vyplácí a je třeba o něj usilovat – a ty, kdo se nad tím pohoršují, odkázat do role samozvaných mravokárců. Etika dopodnikání(sportovního, mediálního, průmyslového) nepatří. Domyslíme – li, že obhájce Maradonovy ruky patří k hlavním architektům české cesty ke kapitalismu , byl mj. obhájcem nemožnosti rozpoznat čisté a špinavé peníze, mohlo nám být už před více jak deseti lety jasné, jak to dopadne.Oponent tohoto názoru, Tomáš Ježek, se pak marně snažil zřídit nad českým bankovním socialismem totiž kapitalismem(tj. nad tisíci Mardonových rukou, jež přehlédl rozhodčí), jakýs takýs bankovní a burzovní dozor. Samozřejmě, že vše přišlo až alibisticky pozdě – a žádná Ježkova knížka nic z toho nemohla dostatečně napravit.. M“že nám však pomoci lépe rozumět mystifikační podstatě oblíbené floskule o *férovosti* v ústech těch kteří jí používají, může zakrýt pravý opak toho, co hlásá. A používají jí dnes takřka všichni, politici i nepolitici, poctivci i nepoctivci, novináři i nenovináři, kritici i nekritici, mezinárodně stáhaní televizní magnáti. *Brutální Nikita, krásná agentka, jedná drsně, ale férově...*(Vladimír Železný, 24.5. 2002).

Je příznačné, že i ten kdo má v globálním měřítku dbát na *fair – play* ve světovém fotbale, nejvyšší“ sudí“ a předseda FIFA Havelange , bezprostředně po Maradonových podvodech a aférách prohlásil: *Miluji toho hráče stejně jako své děti nebo vnuky...Maradona pro mě zůstává velkou světovou hvězdou!* (1994). Je to totéž, jako kdyby prohlásil: *Miluji podvod, drzost, drogy a špinavé praktiky stejně jako své děti nebo vnuky...* Pokud se to dělá tak, že si toho velký světový boss nevšimne, je to *fěr*. Chudák Kant se svým kategorickým imperativem se obrací v hrobě.

FILOSOFIE/FILOZOFIE

Původně „láska k moudrosti“, později vážná vědní disciplína (královna věd) či pouhý „světonázor“. V Česku ovšem jeden z „nejvytunelovanějších“ pojmů vůbec. Jednu dobu, v polovině devadesátých let, se bez *filosofie* neobešlo nic. Čím méně bývalo ve veřejném diskurzu skutečně moudrých hlasů, tím více přibývalo mediálních *filosofů*, populární byla: *filosofie velkokapacitních drůbežáren, distribuce vajec, filosofie spalovny*. Lidé, kteří si pod pojmem Sókratés uměli představit tak akorát lepidlo, pronášeli v médiích hlubokomyslné výroky o: *filosofii výroby jogurtů, spotřeby surovin*, velkým hitem byla *filosofie transformace, kuponové privatizace, železnice, filosofie většinového volebního systému*. Vrcholoví manažeři, ekonomičtí novináři, politologové, poslanci, jakož i ministři vážně mudrovali o: *filosofii Budvaru, Wolkswagenu, Chemopetrolu*, každodenním chlebem byla: *filosofie ministerstva, banky, reformy zdravotnictví, vězeňství*. Ale i renomovaní umělečtí kritici, či umělci hovořili o: *filosofii desigenu, vydavatelství festivalu, magazínu, zábavného pořadu, mediálního trhu, grantové agentury*, oblíbená byla *filosofie Novy, či druhého veřejnoprávního kanálu*.

Filosofie se po listopadu 89 používala jako náhle atraktivnější, módnější a příjemnější sjednocující náhražka příliš obyčejných „přízemních“ a značně různorodých pojmů jako: koncepce, záměr, strategie, politika, plán, idea, konkurence, dramaturgie, poetika, obsah, program, cíl atd. Tyto velmi konkrétní, více či méně přesně označující výrazy se zdály najednou příliš banální a závazné - naproti tomu *filosofie* příjemně k ničemu nezavazovala a schovalo se pod ní do poloviny devadesátých let úplně všechno. Platón i Patočka se obraceli v hrobě. Největšími českými *filosofy* éry divoké transformace byly neprůhledé, polosocialistické podniky, koncerny, jejich dceřiné společnosti, masmédia – a hlavně tiskový mluvčí: co „pí-ár“, to Aristotéles. Koncem devadesátých let zaznamenáváme naštěstí pozvolný ústup termínu: *filosofie* se většinou odhodila jako už nepotřebné – vytunelované pojmové haraburdí. Z odstupů let se ovšem ukazuje pravý smysl termínu pod vznešenou etiketou *filosofie* se mnohem lépe nejen mlžilo klamalo – a skrývalo skutečný záměr, koncepci (či naopak její neexistenci), ale především se pohodlněji kradlo (viz. TUNEL/TUNELOVAT). Nejnovější billboardová kampaň na jakousi super (viz. SUPER) výhodnou mobilní kartu, která pod heslem: *Více filosofie!* Od počátku roku 2003 zamořila naše města a dálnice, nás však do budoucna vede k obezřetnosti: čím stupidnější slogan, tím větší možnost jeho recidivy.

FUNGOVAT

Durrenmatt funguje i ve filmu! Oznamuje čtenářům palcovým titulkem recenzentka amerického filmu *Prísada* (LN, 21.1.2002). Nechme taktně stranou, že recenzentka u jednoho z nejúspěšnějších světových dramatiků i scénáristů doslova objevila Ameriku. Představte si ono to tomu Durrenmattovi *funguje* i na plátně. Věnujme se raději módnímu slovesu v titulku: zdá se, že naši autoři, komentátoři, sloupkaři, umělci i kuřátoři jsou už dvě desítky let posedlí touhou *fungovat*. Bez *fungování* neumějí popsat žádný umělecký výkon, ba ani lidský úkon. *Fungují* jak známo postoje, písky, čipy, reaktory, počítače, aparáty. *Funguje* (či nefunguje) mechanismus. Válečná mašinérie, úřad, trh, reklama, totalitní systém. Můžeme ale s klidným svědomím prohlásit, že: *hladce funguje demokracie, hladce funguje občanská společnost?*

Funguje Mahlerova Osmá symfonie (Symfonie tosící)? Funguje Josef Švejk? Právě nepřevoditelnost člověka na sytém (slovy Václava Belohradského legetimity na legalitu) je pravděpodobně nejhlubší podstatou evropské demokratické tradice. A co umělecké dílo ,umělecká individualita ,vlastně kterákoli lidská osobnost? Nemáme zde naopak pečlivě stopovat, čím se *fungování* vzpírá?

Mladý, bystrý životopisec je při svém knižním pokusu o zařazení nezařaditelné osobnosti Ivana Vyskočila *fungováním* úplně posedlý: *Vyskočil jako Fryntův přítel měl k jeho poezii blízko. Fungoval jako jeden z prvních jejích reflektujících...Fungovalo i vědomí hry a její reflexe – jak ze strany herců, tak ze strany diváků. V tomto ohledu zvláště funguje Vyskočil...*(Michal Čundrla, Hra školou, s. 65 a 67). Tady to je obzvlášť paradoxní a výživné (viz VÝŽIVNÉ/-Á/-Ý). Vždyť Ivan Vyskočil, pokud vím, od nepaměti dělal a dělá všechno jiné, než, že by *fungoval*, měl vždy naopak bytostný odpor k *fungování* různých vyprázdněných mechanismů a automatismů,od jazykových po ty mocenské. Patří k těm nepolapitelným autorům,kteří naší sbírce floskulí, žel,nemohli posloužit jediným příkladem.

Obecně platí, jakoby inflace *fungování* a nekritický obdiv před ním na mluvčího bezděčně prozrazovala i jeho žebříček hodnot,jeho kritéria. Například to, že jeho podvědomým ideálem,který si promítá do díla, je být *funkční* součástíou jakéhosi mechanismu být *funkcionářem* aparátu (mediálního, marketingového, politického, uměleckého).Kritická reflexe jako návod k použití, přibalený k zásilce uměleckého zboží.Té radosti – když to pak rozbalíme – hele, ono to *funguje!* A je potom jedno, jestli jde o Mahlerovu osmou, Michelangelova Davida nebo Lucasovy Hvězdné války. V každém případě jsme sedli na lep *funkcionářům* aparátu,obchodníkům s mediálními obrazy. *V současném stádiu předchází kritika výrobu a doprovází ji rozdělování vyrobeného, takže vyrobené dostáváme už ve zcela zkritizované formě...Funkcionáři aparátů jsou v principu programovatelní a automatizovatelní jako všichni funkcionáři...Kritika má však za (foto)aparáty odhalit aparáty, které je progrmují – celou aparátovou kulturu s jejich charakteristickým sklonem k totalitarismu.* (Vilém Flusser, *Kritéria – krize – kritika*, 1985)

H

HORIZONT/ČASOVÝ HORIZONT

Původně „obzor“,popřípadě „rozhled“ v geometrii: *půsečnice nákresny s vodorovnou rovinou vedenou středem promítání*, nebo také: *jednobarevná látková plocha v pozadí jeviště, prospekt* (SSJČ, 1989). Podobně jako u slova *smysluplný*(viz. SMYSLUPLNÉ) se dost možná o jeho masové rozšíření a devalvování – v obrazném, přeneseném slova smyslu – zasloužil prezident Václav Havel. Ať tak či onak po listopadu 89 byl *horizont* používán takřka výhradně jako zbanalizovaná metafora pojmu „termín“: značí velmi vágně,tudíž alibisticky, „časový limit“, lhůtu,ale na rozdíl od těchto pojmů vypadá mnohem korektněji, vznešeněji, sofistikovaněji. *Horizont* je zvlášť fikaná metafora.Je to něco, co nelze nahmatat, co je pořád, navzdory slibům, stejně vzdálené, ba, co před námi neustále uniká.

Proto- neptejme se zásadně „do kdy?“ – ale vždy jen v *jakém horizontu?* Zvláště oblíbený je pak *středový horizont* (rozuměj : neudělám to teď, ani v dohledné době) či *středně až dlouhodobý horizont* (rozuměj: nebude to nikdy). Daleko méně už se rozmnožil *krátkodobý horizont*. Ten totiž evokuje nebezpečnou otázku „ do kdy?“ Na ni pozor, zvláště v tomto slovníku! Přesně tento typ otázek ,stejně jako cokoli konkrétního mezi nebem a zemí,

má každá floskule bez výjimky zakrývat a vzdálit, nikoli objasnit a přiblížit. (Patří to k její definiční podstatě.)

CH

CHAOT

V poslední době časté oceňování někoho, s kým nesouhlasíme. Oblíbená floskule zejména u technokratů, birokratů, falokratů a autoritativních ctitelů pořádku, u všech „pragmatiků“ a „inženýrů moci“ ideálně vhodná pro označení nepraktických intelektuálů a ekologů (a ekologicky cítících publicistů, filosofů či politiků). Floskule působí na pragmatické masy neomylně jako- úsměvná, shovívavá téměř soucitná – nadávka, jako *politicky korektní* (viz. VYVÁŽENOST) a nežalovatelný opis slovesa *blázen*. Významem *chaot* podprahově posluchači (posluchači, čtenáři, voliči) podsouváme, že náš protivník je v lepším případě neškodný outsider (Lenin říkal: užitečný idiot), s nímž nemá cenu se vážně zaobírat a v horší variantě ovšem nepřítel demokracie, anarchista, tedy vlastně zakuklený *bolševik* (viz. BOLŠEVIZACE/BOLŠE – VICKÝ). Novější fyzikální, matematické a filozofické teorie CHAOSU (jako v principu pozitivního fenoménu) k jejich uchu zatím nedolehly. Uživatelé téhle floskule si naopak oblíbili krátké spojení: *chaosu – ekologie – zelená totalita*. Existuje – li cosi jako *bolševik* (viz. BOLŠEVIZACE/BOLŠE – VICKÝ). Způsob myšlení, pak jsou to právě tyhle generalizace, tahle permanentní tvorba nepřítel.

CHARIZMA (viz. též IMAGE/INIDŽ)

Původně: *dar ducha svatého, dar lásky, dar milosti, milostivý dar...*, *zvláštní schopnost blahodárného působení které přesahuje lidské meze* (Slovník *Judaismus, Křesťanství, Islám*, 1994) Je až neuvěřitelní, jak s tímto duchovním pojmem, zahrnujícím dříve výhradně svaté muže a dobrodince, zatočilo dvacáté století. Na jeho konci u *charizma* vůbec nesouviselo s láskou a konáním dobra, ale stalo se výhradně „techné“, vůdcovskou schopností, šikovností či spíše technologií, jak oslovit masy. *Charizma* má kdejaký okresní krysař, lichotí – li jeho zlověstná mediální píšťalka davu dostatečně dlouho, srozumitelně a podbízivě. 20. století přišpendlilo *charizma* na tvář bohužel i vysloveným gaunerům, psychopatům či pěveckým, médií vytvořeným „megastar“, nikdy však svatým mužům lásky a úcty ke všemu živému, jako byl Albert Schweitzer, Teilhard de Chardin, Antonie de Saint – Exupéry nebo Josef Čapek. *Charizma* měl podle obecného mínění nejen James Dean, Gérard Philipe či Alain Delon, ale také Hitler, Tito, Castro, Che Guevara, Mao, Chomejní, Saddám i Mečiar. Mečiarovo tzv. *charizma* je vlastně alibi, odpustek špatného svědomí pro každého, kdo rozumem ví, že drží palce zlu a nepravosti (tím se prohlašuje proti Solženicinovu kategorickému imperativu : *Nelze – li zlu zabránit, nedovol alespoň, aby se šířilo skrze tebe*. Kupodivu to platí nejen pro slovenské novinářské fanyanky : *Jedna věc se Mečiarovi upřít nedá a tou je obrovské charizma...* sublimuje podvědomě svůj sexuální pud novinářka nejčtenějšího českého deníku: *Ten komu se alespoň jednou zadíval zpřímá do očí, to zná. Je to pohled, který jen tak neuhýbá...* (Michaela Prokopová, MfD, 19. 9. 2002). Přesně takto, takřka doslova stejně mluvily sexuálně frustrované německé ženy – a submisivní , lojální novináři vůbec – o Adolfu Hitlerovi (i když Mečiarovo samčí , boxerské *charizma* více odpovídá psychologickému typu Benita Mussoliniho) .

Lvu Davidivičovi Trockému nebylo nakonec jeho pověstné řečnické *charizma* v Rusku ani v Mexiku nic platné: Ne –*charizmatičký* pacholek největšího vraha lidských dějin Džugaševiliho, který Trockému co do absolutního *charizmatu* nesahal po paty, mu i tak prorazil lebku rýčem. Od té doby *charizma* – jakou součást celkového „budování“ *image* (viz. též IMAGE/INIDŽ) – fabrikují média jak na běžícím pásu. Dále nevysvětlovaným, nespecifikovaným *charizmatem* hýří publicisté i komentátoři všeho druhu, čímž s oblibou přikrývají jako fíkovým listem svou neschopnost dešifrovat a analyzovat psychologickou i sociální podstatu jevů, často prafabrikovaných celými týmy, jako je „kouzlo osobnosti, individuální šarm“, ale i docela obyčejná prolhanost a demagogie. Jde o neschopnost rozehrát vlastní hru proti mediálnímu aparátu a jeho funkcionářům. Z funkce pražského primátora i jeho rodinné strany odstoupí na protest proto partajníkům a proti korupci významný politik a komentátor (LN, 30.5.2002) se vzmůže pouze na mlhavého kadidla : *Kasl nemá Klausovo* (rozuměj: vůdcovo) *charizma* ...Tím je s analýzou hotov.

Ve dvacátém století nebylo nic horšího než *charizmatičtí* vůdčové (za jejich *charizma*, orgiaticky vzývané davy a médii, pluly až příliš často životem miliony nevinných obětí). Chci proto svěřit zprávu veřejných věcí raději kterémukoli úředníkovi bez *charizmatu*, zato s charakterem. Nejvěrohodnější českou polistopadovou vládou byla za celých dvanáct let promě půlroční „mezivláda Tošovského nenápadných“ úředníku bez *charizmatu* , jejichž šéf se téměř nevyskytoval, natož, aby se narcistně zhlížel, v médiích. V čem vlastně tkví slovo *charizma* uživatele osvobozuje od myšlení, celebrovat cizí slavnosti je pohodlnější než kriticky rozvažovat. Splývat s většinou při pěstování kultu, jehož jsme nedílnou součástí, je přece tak snadné , tak povznášející, sladké, svůdné...

CHYTRÁ HORÁKYNE

„Horákyne“ (ženský protějšek „horal“ – někdo, kdo pochází z hor ,přeneseně z daleka) je pohádkovým symbolem ženské mazanosti už u Boženy Němcové. Její *Chytrá horákyne* – později Werichem převyprávěná jako *Královna Koloběžka první* – měla splnit nesmyslný královský příkaz a přijet / nepřijet ke dvoru ustrojená/neustrojená, obutá/neobutá, učesaná/neučesaná a navíc přinést dar/nedar. Dostaví se oblečená v rybářské síti, jednu nohu na trakaři, druhou na zemi a přinese, jako dárek/ nedárek krabičku s ptákem, který jakmile král krabičku otevře, okamžitě vyletí ven. Letitá pohádková metafora natolik učarovala polistopadovým publicitům a politikům napříč politickým spektrem (viz. NAPŘÍČ SPEKTRUM), že k ní prostě, do úmoru a bez špetky invence sahají, kdykoli chtějí „vtipně“ vyjádřit odpor vůči nějaké polovičatosti, nedůslednosti, oportunismu, obojetnictví, či pokrytectví. Třeba vůči vztahu k EU či k NATO, vůči ekonomické transformaci, rozpočtovým pravidlům, veřejnoprávní televizi, protidrogové strategii, deregulaci nájemného). Už si nepamatuji, kdo s *chytrou horákyní* po listopadu 89, tehdy zajisté s nepopiratelným vtipem, vyrukoval v médiích jako první (snad to byl komentátor Jiří Hanák, ještě v dřevních dobách Lidových novin?), ale kdykoli ta dnes už vytřepaná, vyláčená a vyprázdněná figura začne znovu strašit v našem parlamentu či v novinách , je mi jí upřímně líto. Je pro mě mírou nenápadnosti a důkazem chytré (viz. CHYTRÝ) inteligence a chudokrevné slovní zásoby našich poslanců (publicitů). Ti, kdo si ji stále znovu berou do úst už ani nevnímají její – původně snad vtipný – významový posun: zatímco ještě u Němcové i Wericha jde o metaforu veskrze kladnou o oslavu přirozeného lidského fištonu, vítězícího nad panskou nedovtipností, u dnešních mluvčích už jde jen a jen o snahu zesměšnit, urazit, názorového protivníka (často

z nedostatku jiných argumentů či z neznalosti skutečného významu pojmu) Viz. též KOČKOPES.

I

IMAGE/INIDŽ(viz.též CHARIZMA:
ZNÁMÁ OSOBNOST/ ZNÁMÍ LIDÉ)

Čeština se dosud nemůže rozhodnout, zda jde o substantivum ženského, nebo mužského rodu(jako u eseje).Podle *Malé československé encyklopedie* je to *psychologický otisk reality subjektivně přepracovaný do formy dojmu*(3. díl, s. 28). Podle jiných slovníků (SCS, 1998)jde o : *celkovou osobností reprezentaci , mínění o nějaké osobě, zpravidla veřejně známé, představa, kterou má veřejnost o nějaké osobnosti , firmě, výrobcích apd.* Dá se to všechno vyjádřit i jedním slovem : *pověst*. Přece jen však asi nejde o pojmy zcela identické: *Jiráskovy staré imidže české*, to by asi nebylo, vzhledem k obsahu knihy, to pravé ořechové. Chci proto slovníkové definice doplnit dvěma slovy : *mediální obraz*. Jednak *obraz* přímo souvisí se slovním základem : *image* – (*obaz* – latinsky „ imago“), a jednak je v tomto spojení obsažena ona esenciální *umělost , virtuálnost a konstruovanost*, která právě *imidž* odlišuje od pouhé *pověsti* (slávy, dojmu, reprezentace). I *pověst* si lze cíleně „budovat“,ale *image* je bez budování nemyslitelná. Přítel novinář chtěl jednou udělat rozhovor s jednou populární zpěvačkou a ani po značném úsilí nepodařilo se mu k ní přes její manažery proniknout. Důvod? *Nemáme dobudovanou její image, pracujeme na tom. Zeptejte se za půl roku!* Už nikdy se na tuto zpěvačku nedokážu dívat jinak, než jako na umělou loutku v rukou týmu lidí, jimž Milan Kundera říká *imagologové* . Ještě ji nemáme zkompletovanou, ještě musíme přidělat majíček a nalepit řasy, než ji vypustíme do světa, zeptejte se příští týden. Znamá osobnost (viz. ZNÁMÁ OSOBNOST/ ZNÁMÍ LIDÉ).Lhostejno zda ze sféry umělecké, politické či sportovní se stává ve světě mediálních obrazů čím dál tím víc umělou entitou – stejně jako samotná obraz *image* . Na obrazovku, do rádia nebo do novin nechodí dnes politik či umělec nabízet a prodávat své myšlenky , ale takřka výhradně svou *imidž* . Předvolební boj – u nás i v Americe - není už dávno bojem idejí,ale bojem *imidží*. Knížky už dávno neprodává autorova vypravěčská či slovesná schopnost,ale takřka výhradně jeho osobní *image* ,kterou si každý manekýn literatury dnes pečlivě pestí v televizi a v obrázkových magazínech (příklady si jistě dodáte sami).

Mohli bychom přirozeně na místo *image* užít mnohem přiléhavějších , věcnějších pojmenování (od dojmu, přes šarm, pověst, až k odrazům), ale *imidží* zní honosněji.Je to termín kosmického věku. Zakrývá často velmi prázdné, nepopulární skutečnosti (umělý make – up, chrup, pleš, plastiku, ale i skutečné chování a myšlení,zkrátka jde v úhrnu o předstírání něčeho, čím daná osoba není). V tu chvíli , kdy začne předstírat, se každý termín mění ve floskuli: *image* se to v poslední době stává čím dál častěji.

J

JAKO

Slovo příznačné pro mluvený, nikoli písemný projev. Myslel jsem si vždycky, že *jako* - nikoliv přirozeném *přirovnávacím* významu, nýbrž jako slovo -tik - je neodmyslitelně spojeno s reálným socialismem a normalizací. Bylo to pro mne hluboce příznakové, takřka emblémové slovo epochy. Nešlo jen o jeho chorobné přemnožení (dělali jsem si jednou se stejně postiženým přítelem čárky, a frekvence *jako* během jednoho mejdanu dosáhla pěti stovek!). Nešlo jen o to, že na abiturienkých večírcích probíhaly běžné dialogy tohoto typu : *Co ty jako teď děláš?* - *Já jako učím teď na fakultě, jako ...* - *Jako co, jako?* - *Jako asistent, jako.* - *To se ti jako líbí?* *A co ty, jako?* - *No jako nic moc, jako ale hele, jako, o to tady zas až tak nejde, jako.* V jisté době a v jistých kruzích se *jako* stalo neurotickým tikem, prokonverzaci ovšemstejně nezbytným, jako v jiných (řekněme méně intelektuálních) kruzích stejně stupidní a nesmyslné *vole*. Obliba *jako* v reálném socialismu měla ovšem, jak jsem pevně věřil, svůj hlubší, bytostný rozměr: *všechno bylo v té době*. Měli jsme *jako* svobodný stát, *jako* peníze, *jako* parlament, *jako* různé strany a *jako* volby. Noviny a televize ukazovaly *jako* realitu. Chodili jsme *jako* do práce a *jako* studovali *jako* vědecké disciplíny (opravdově, nikoli *jako* , bral národ snad jen hospody, chalupy, chaty - tedy *náhradní* svobodu projevu *náhradní* bydlení, někteří z nás opravdově dělali akorát divadlo - opět *náhradní* aktivitu jiní zkoušeli v pracovní době big - beat, pálili slivovici, další malovali, tkali, dělali samizdat nebo děti). Celý reálný socialismus byl jedno velké *jako*, jedné velké *jakování* (na zeleno, na rudo). Protože věřím v mystiku slov, vůbec mě nepřekvapilo, když na špičce pyramidy všeobecného *jakování* stál nakonec Jakeš: jako symbolický dovršitel i hrobař epochy.

To všechno jsem si myslel, že do všerejšího večera, kdy jsem na elitní stanici Českého rozhlasu 3 - Vltava poslouchal v pořadu „ kulturních typů“ hlas jakého si adolescenta, nadšeného příznivce *hip - hopu* jako životního stylu nejmladší generace, který mluvil asi takto: *Hip - hop jako, to není jenom jako o tý muzice, chápeš, jako, to není jenom jako o těch textech jako, i když ty texty jsou jako o něčem, jako, to není jako třeba ta Vondráčková, Czáková a tyhle hrůzy jako, ty texty jako a ta muzika jako, i ten break - dance jako, to si musíš hlavně užívat jako, jako můj, jako tvůj, jako náš životní styl, jako chápeš?* Kdyby ten chlapec mluvil dvě hodiny a ne dvě minuty, rekord z našeho „měkkého“ normalizačního mejdanu by byl vtahu. Zřejmě jsem jakost *jako* věčný symbol předstírání podcenil: přežije mne i toho chlapce, je patrné nezávislé na změnách režimů, kultur, epoch, vkusů a paradigmat.

JINAKOST

Je to celé vnímání jinakostí, shrnula dnes odpoledne komentátorka veřejnoprávního rozhlasu romskou otázku v naší republice. Nepochybně měla pocit, jak pěkně, elegantně a přesně se jí podařilo věc pojmenovat. Jak *politicky korektně*. A stejně tak nepochybují, že netušila, jak pěkně se jí podařilo sdružit (na základě základního zákona tohoto slovníku) hned tři z nejodpudivějších floskulí současného českého newspaku. Celá směšnost jejího shrnutí vyzněla zvláště hezky v kontextu předchozích informací přímo s úst starého, upřímného cikána o tom, že tzv. olašští Romové zásadně nepracují a živí jejich ženy. Jak? Inu - *čorkou* kradením. *Jinakost* se ušlechtilému komentátorskému hlasu náramně hodila jako opis tohoto pro něj nepřijemného faktu -i oblékl se do ní, ukryl se. Floskule je milosrdný příplášť před skutečností, po jejíž sprše zůstaneme pěkně v suchu. A o to jde.

Zas je ta *jinakost* jsem poprvé slyšel a plně vychutnal – tehdy ještě mladou, nezteřelou – z úst Petra Pitharta, když hovořil v časech pomlčkových válek, tj. v letech 1990 – 1991, o toleranci ke Slováckům. Líbila se mi. A také jsem si ji na nějaký čas osvojil. Zdála se mi tehdy jako zkratka půvabná, mladá, bez vrásek – vtipná náhrada za zprofanovaná mečiarovská „špecifika“ i všední českou „odlišnost“. Časem kleslo svěží substantivum, zbytněle leností nazývat věci pravými jmény, do bahniska fráze: skutečnost apartně opisuje, ornamentalizuje, ušlechtilé zakrývá, na místo aby jí pojmenovávalo. Prozrazuje na autora pouze to, že chce být *-jinaký*.

K

KAUZA

Z latinského *causa* – příčina (*doctor honoris causa* – doktor z příčiny cti), značí též věc, předmět soudního jednání, v právnickém jazyce *spor*. V průběhu devadesátých let je pojem emigroval z právního do každodenního publicistického a bulvárního kontextu, až se stal nesnesitelně módním jhem pro jakoukoli živou událost: nepodaří – li se z ní publicistovi za každou cenu vytrískat *kauzu*, nikdo – šéfredaktorem počínaje – o událost neprojeví zájem. Proto se to v televizi, v novinách, v barevných „společenských“ týdenících hemží jepičími *kauzami* (jmenují se tak dokonce celé rubriky hned několika tiskovin). *Kauzou*, být v přeneseném smyslu, tj. skutečnou, otevřenou celospolečenskou při s validními morálními a právními důsledky, je ve skutečnosti málo co z toho, co se takto namyšleně označuje. Takovou celospolečenskou *kauzu* udělal Tomáš Masaryk z bagatelního soudního případu outsidera Hilsnera nebo Václav Havel svou omluvou za divoký odsun sudetských Němců. Podobnou *kauzu* se u nás nepodařilo učinit ani z jaderné elektrárny postavené ze lží a nepravdivých údajů o láci, termínech i potřebě dostavby, ani z miliardového výprodeje českých lesů naležato a pod cenou, dokonce pod hlavičkou národního parku. *Kauzou* se nestala ani bezpříkladná komerční devastace jednoho z nejstarších křesťanských kulturních center v Evropě, areálu kostela Sv. Michala v Praze, pár desítek metrů od Staroměstského náměstí. *Kauzou* se nestal ani bezprecedentní fakt šesti – až desetinásobných platů poslanců, senátorů či jejich poradců oproti platům univerzitních učitelů. Skutečné *kauzy* často probíhají mimo zájem centrálních médií, vysílány v málo sledovaných časech a publikovány v málo nákladových periodikách (Literární noviny, Kritická Příloha Revolver Revue, Architekt aj.). Za to jsou v rozhodujících médiích *kauzami* zhusta nazývány docela obyčejné, nafouklé banality s jepičím mediálním životem, popř. prachšprostě z encyklopedií opsané portréty či biografie populárních umělců, vědců, sportovců či politiků (Reflex, barevné přílohy, MfD, HN, LN a jiné.). Nedovzdělaný novinář, nazývající obyčejný portrét *kauzou*, si tak hraje na prokurátora (jindy obhájce) a veřejnost má hřejivý pocit „soudce“. To všechno v situaci naprostého rozvalu našeho soudnictví, neschopného potrestat evidentní komunistické zločiny i post komunistické podvody (*kauza* daňových a sponzorských podvodů ODS a Libora Nováka, *kauza* etiketního podvodu Novy a Vladimíra Železného, *kauza* miliardového výprodeje šumavských lesů aj.). Výsledkem obecné inflace (*pseudo kauz*) je neschopnost

médií účinně kontrolovat establishment a prudký nárůst hladiny korupce v českém veřejném životě: korupce médií, korupce jazyka, korupce nekontrolovaných mocenských a hospodářských elit.

KLÍČOVÉ

To adjektivum se mi vždycky líbilo, protože šlo na skutečnost metaforou, nikoli opisem: *klíčové* je svým věcným, přísným odkazem na otevření či neotevření dveří méně abstraktní a patetické než *základní* či *principiální*, méně partiové než *hlavní* *centrální* či *ústřední* (to poslední adjektivum ve zdejší kotlině na sto let dopředu zamořil frází jiný *Ústřední výbor* jisté mocné strany). Co všechno už naši poslanci a jejich tiskový mluvčí stačili za osmnáct let označit za *klíčový* problém, *klíčovou* otázku, *klíčový* zákon, *klíčové* rozhodnutí! Kolik jich takových skutečně bylo?

KOČKOPES

Složenina na první pohled sympaticky připomínající hravé Morgensternovské žvatlání ze *šibeničních písní a (tygrhart, pampevlk, Berejmyslivec)* či tzv. *kufříková slova z Alenky v říši divů (Žvahlav, Tlachapud, Jezeleni, Teskoskuhravě atd.)*. Zatím co v dílech obou klasiků v grotesknosti jsou desítky podobných složenin jaksi vedlejším produktem stále jazykové a myšlenkové hry, obávám se, že pro uživatele *kočkopsa* byla tahle složenina prvním a posledním výronem jejich jazykové kreativity. Nebyla totiž – v ústech takového Miroslava Macka, Petra Čermáka, Vlastimila Tlustého a dalších podnikatelů v oboru politika – výrazem hravosti, ale ideologického „třídního“ boje. Do veřejné debaty ji počátkem 90. let vnesli nejmilitantnější z „pravicových“ politiků a komentátorů (ekonomičtí ministři a Eckermanni ekonomů), kteří právě tímto výrazem bojovali za vznešený ideál klientelistického kapitalismu, jenž se nakonec ukázal být ryzím bankovním socialismem. *Kočkopsem* nazývali jakobíni trhu a kuponové privatizace s pohrdáním všechny – ať už údajné či skutečné – *třetí cesty*, všechny pokusy o restauraci tradičních konzervativních hodnot (právo, víra, dodržování smluv a věrnost danému slovu), pokusy o vyšší duchovní a mravní kvalitu demokracie, o vymahatelnost práva a občanskou společnost. Nepochopitelným *kočkopsem* byla a je pro ně například veřejnoprávní televize (viz. četná vyjádření Václava Klause, Kateřiny Dostálové, Ivana Langera aj.), dále nejrůznější humanitární organizace, církve, grantové komise a nekomerční kultura *kočkopsa* si postupně osvojili i další politici, zejména pak našel útulek u komunistů. Oblíben byl – a je – i u monděnních žurnalistů a spisovatelů, nejvíce pak u takových, o kterých publicisté soudí, že jsou spisovatelé a spisovatelé, že jsou publicisté. Později častovali *kočkopsem* naši politici a jejich echa zleva doprava každého politického soupeře s vyšším koaličním potenciálem (zejména někdejší *Čtyřkoalici*). *Kočkopsem* naši „pravicový“ i „levicový“ jakobíni tvrdě vymetaly každíčký kout veřejného prostoru, který ještě nepodléhal diktatuře partajních sekretariátů. Složeninu částečně vytlačila vtipnější metafora s příbuzným nikoli však s identickým významem, *chytrá horákyně* (viz. CHYTRÁ HORÁKYŇĚ). Jistě nebylo náhodou, že *kočkopes* jako politické bojové heslo nápadně rychle zmizel z médií, byť na čas koncem devadesátých let – právě v době, kdy jeho dosavadní

nejmilitantnější uživatelé budovali největšího a nejobludnějšího *kočkopsa* v dějinách evropského parlamentarismu, opoziční smlouvu (tj. systém s parlamentní fasádou a faktickým zrušením opozice, postavený na nesesaditelnosti dvou velkých stran).

KOMUNIKAČNÍ STRATEGIE

Velmi módní sousloví . Nic nezkažete, budete –li je používat takřka neustále, zejména tehdy chcete li na kohokoli udělat dojem. Vhodnější půdou je ovšem sféra pracovní (přijímací pohovory, tiskové konference, společenské rauty, zprávy pro nadřízené i pro veřejnost), méně vhodnou půdou téhle floskule je sféra intimní není radno na místi vět typu : *Tvá slova mě dojala, tvá řeč mě vzrušila...*šeptat: *zvolil(- la) jsi skvělou komunikační strategii*. Co všechno se pod tím souslovím vlastně zakrývá? (Nebo spíš: co všechno toto sousloví zakrývá.). Ohlásí - li manažer firmy (ministerstva , média), že od příštího kvartálu *mění komunikační strategii*, pak tím může myslet v podstatě cokoli. Nákup počítačů, nové logo, výměnu vrátného, novou reklamní kampaň, nákup květin, přestěhování kanceláří, změnu úředních hodin, zřízení nebo naopak zrušení internetové adresy, propouštění nebo naopak vytvoření nových pracovních míst s jedinou náplní, již tvoří právě tahle dvě magická slova a nebo tou floskulí míníme prostě to, že šedivou, chytrou (viz CHYTRÝ), šarmantní a jazykově vybarvenou starší dámu v roli tiskové mluvčí nahradí od příštího měsíce v našich končinách typizovaná, dálkově ovládána blondatá Barbína v minisukni, jež bude mít v hlavě jen ty dráty a závitky, které jí tam vlastnoručně vložíme. Nebudeme ovšem už tiskovou mluvčí , a v „píár“ dobře se floskule (vlastně jakýkoli výraz ve spojení *komunikací*) uplatní všude tam, kde je potřeb a zakrýt důvod nějakého jednání: třeba při vyhazovu nepohodlných osob, interních kritiků a oponentů stávajícího managementu. *Pracovník XY nebyl kompatibilní s novou komunikační strategii*. A že jsme ho vyhodili? Omyl! *Pouze mu nebyla v rámci nové komunikační strategie prodloužena pracovní smlouva*. (Opět: jihokorejské letadlo nebylo se střeleno, pouze *zastaveno v letu*.). Jindy takový nepohodlný pracovník, který třeba upozornil rezortního ministra na zlodějské praktiky miliardového kšeftu se dřevem v našem v našem národním parku, je posléze propuštěn *pro ztrátu komunikace* . *Komunikace* je klíčovým slovem epochy. Je to pokrok: komunisté v jejichž režimu se ještě tolik nekomunikovalo, nevyhazovali lidi pro ztrátu *komunikace*, nýbrž pro ztrátu *důvěry* . (V jejich režimu se o to víc povinně věřilo.) Obávám se však, že pro ty vyhozené to vyjde na stejno. A že i pro nás půjde jen o dva různé atraktivní, dobově podmíněné slovní obaly jednoho a toho též pokrytectví.

KONCENZUS/KONSENS

Latinské *consensus omnium* - souhlas všech, značil poměrně vzácný, ale důležitý úkaz všeobecné shody mínění. Rozhodně to původně neznamenalo nic tak všedního a banálního, co se nám pod klamavou etiketou *konsenzu* snaží dnes a denně propašovat skrze zvětšovací sklo obrazovky naši politici a komentátoři. Floskulí se *consensus (konsens)* stává ve chvíli, kdy si mluvčí jakoby stoupá na špičky a „vytahuje“ se v médiích latinským termínem tam, kde může klidně použít obyčejné *shody, souhlasu, s ouladu, dohody, kompromisu*. Jenže to tak nezní: to by se mluvčí příliš připodobnil přizemnímu světu nás smrtelníků, kteří se doma

obyčejně *dohodneme*(nebo *nedohodneme*) třeba o tom, kdo půjde pro caparta do školky, nebo zda půjdeme večer do divadla, aniž o tom uzavíráme *konsenzy*.

KULTOVNÍ

Barevný dvoulist *Knížních novinek* hned při prvním nahlédnutí do anotací nezklame: vychází kniha od Miky Waltariho- to je ten autor, vysvětluje hbitě anotace, co napsal *kultovní* knihu *Egyptan Sinuhed*. Pisatel nenapíše: *populární, oblíbenou, celosvětově známou, hojně čtenou, hojně diskutovanou, hojně překládanou, hojně citovanou, ctěnou, provokující, inspirující* – to vše je jaksi demode, protože příliš konkrétní a příliš specifikující. Popkultura, popkritik a popčtenář má raději kadidlo – a kult(kde , kým a jak vzývaný, to už se většinou nedočteme). V zápětí je v téže tiskovině za *kultovního* autora označen postupně Kerouac, McBain, Hemingway, Laxness, Singer, Eco, Goethe, Michal Wiewegh. A to jsou jenom knihy. Otevřete jakýkoli populárně hudební či filmový magazín: vzali – li by jste nebohým redaktorům pojem *kultovní* nemají v podstatě o čem psát. *Kultovní* jsou seriály Davida Linche či Larse von Triera, *kultovní* jsou téměř všechny muzikály, v biznysu populární hudby ne v podstatě jiné než *kultovní* kapely a hity nevyskytují, ale pozor, přejdeme li o patro výš, doodborné divadelní publicistiky dočteme se např. o hře Arnošta Goldflama *Písek*, že i ta byla za normalizace hrou *kultovní* – a autorka, renomovaná divadelní kritička, si její inscenaci i dnes *vychutnává* (Mosty, květen, 2002). Takže i Arnošt Goldflam to dotáhl na *kultovního* autora! Možná se dožiju i toho , že se vyskytne i nějaký *kultovní* kritik. (Kultovní filosofové už jsou: Derrida, Lyotard, Foucault.). Zatím rozeznávám pouze kritiky rautové a nerautové. Věřím však, že ta první, daleko početnější a vlivnější sorta (jež denně sytí tenhle slovník novými a novými příklady) nějakého toho *kultovního* kritika nakonec vygeneruje.

L

LANDSMANŠAFT/LANCMANČAFT

Po jejich ovoci poznáte je, čteme u Matouše(7, 16) – můžeme prafrázovat, že podle výskytu jistých slov poznáte docela spolehlivě úmysl i charakter mluvčího. Kdokoli například v Čechách začne dnes rozpravu o sousedském porozumění slovem *landsmanshaft* (*lančmančaft*), prozrazuje na sebe, že mu nejde o (po) rozumění německy mluvícím sousedům, ale jde mu naopak o svár, o vyvolání duchů minulosti: ve všech nesprávně zčeštěných variantách je to totiž u nás slovo posměšné, z jednoznačně negativním předznamenáním. (Podobně jako *lancknecht* - to není v češtině jen pěší žoldnér ze 17. století, ale i *námezdník, zaprodanec, bezcharakterní, prodejný člověk*, SCS, 1998.) ne tak v němčině: *landsmann* je počestný výraz pro slovo „krajan“, *landsmannschaft* bude tedy neméně počestné *krajanské sdružení*. Citovaný český slovník k němu ovšem hned připojuje vysvětlení, že je to *německá organizace sdružující občany, kteří byli po ukončení 2. světové války* (1.9. 1939 – 2.9. 1945) a později odsunutí z ČSR a z Polska, popř. sami

odešli...(SCS,1998.). Šesté, přepracované vydání publikace profesora Klimeše, z něhož cituji, přitom recenzovali další univerzitní profesori (Vladimír Šmilauer a Václav Křístek). Nechápu, proč neopravili obmyslnou nepravdu, skrývající se ve falešném datu odsunu/ vyhnání(viz. ODSUN VYHNÁNÍ)- dnes už je přece známo, a to naštěstí nejen univerzitním profesorům, že masivní, tzv. „ divoký odsun“ z dvaceti až třicetitisícovými oběťmi na civilistech (převážně ženách, dětech a starcích), probíhal už tři měsíce před uvedeným datem(2.9. 1945 a později). Jako by někdo chtěl i tady, možná podvědomě, ostudnou fázi a tzv. „ divokého odsunu“ pokud možno zaretušovat. Pořád to známé malé české strkání hlav do písku, pořád ta potřeba znovu a znovu se ubezpečovat, že se vlastně před osmapadesáti lety nic nestalo, pořád ten zastydlý komplex, pocházející z vytěsněné, nepojmenované viny našich tehdejších politiků a (některých) občanů. Po sté zopakujeme, že jde v našem případě o vinu nepoměrně menší než jakou nesou a s jakou se už před půl stoletím vyrovnávají naši sousedé, Pro obě viny platí Jungovo: *Kdyby jen lidé věděli jaký je to zisk, když člověk nalezne svou vlastní vinu... Vědomí viny má tu přednost, že člověk je v důsledku toho schopen na své vině něco změnit nebo zlepšit. Co zůstává v nevědomí, to se jak známo nemění nikdy... Vědomí viny se proto může stát mocným morálním popudem. Při každém léčbě neurózi se musí vyhledat stín, jinak se nic nemůže změnit...* (1946)

Z komplexu vytěsněné viny vzniká stálá potřeba nepřítele – a tím je právě nenáviděný *landsmanšaft* . Ti, kdo s ním operují, účelově zamlčují, že *Sudetoněmecké krajské sdružení* (cítíte, jak to hned zní jinak?) Je pouze zastřešující orgán vyhnaných Němců, který sdružuje jak celoživotní antifašisty (sociálnědemokratický spolek Seeliger Gemeinde, křesťnskodemokratický Ackermann Gemeinde, kulturní Adalberd Stifter Werrein), tak ale i militantní křídlo(Witikobund), které se z hvězdou totalitní minulostí vyrovnává téměř tak úspěšně, jako naši komunisté s rudou. Ti i oni rozdmýchávají nenávist a kreslí na obou stranách Šunavy vytrvale obraz nepřítele, aby jim zastřeli vlastní viny. Podstatou každé demagogie- a tím každé zastírací floskule – je *nerozlišování*. Operace s *landsmanšaftem* je toho čítankovým příkladem. Pak stačí populární televizní moderátorce v debatě s politicky udělat nenápadné rovnítko mezi landsmanšaftem, nacismem – a oheň rozhořčených dopisů a národoveckých rezolucí proti otevření kanceláře“ nacistické „ organizace v Praze je na střeše. Aby svatý národní kýč nerozlišování byl dovršen, moderátorka nejsledovanější české televize pak ještě pohnutým hlasem přečte několik citátů z pera obětí holokaustu (stalo se v dubnu 2003 na Nevě). Pohnutí je všeobecné, falešný nepřítel nalezen, vlastní vina dokonale vytěsněna. Od nepřátelských slov (slov – kýčů) není nikdy daleko nepřátelským činům. Vykřesávat těmito slovy plamínky nacionalismu, resentimentu a nenávisti k sousedům je snadné – uhasit požár je však takřka nemožné.

LEGITIMNÍ/LEGITIMIZUJE

Toto prastaré, poctivé a mezinárodně srozumitelné slovo, používané od středověku např. při určování oprávněnosti nástupců na trůn či obecně při určení oprávněnosti dědictví, odvozovaného z příbuzenského vztahu, znamená česky zhruba *zákonem uznaný, zákonný, oprávněný* (slovo nejspíš přirozeně vzniklo, podobně jako příbuzné adjektivum“ legální“, z latinského *lex, legis* –zákon). Filosof Václav Bělohradský(*Krize eschatologie neosobnosti*, 1982) Vnesl do obecné rozpravy, nejprve disentu, od devadesátých let veřejně, poněkud netradičně odstíněné chápání *legitimního a legálního*, které jinak všechny stávající slovníky vesele směšují jako v podstatě shodné(ve významu *zákonné*) chápal je překvapivě jako pojmové protiklady jejichž odlišnost dokonce zakládá identitu evropské kultury a myšlení:

legalita se v něm nekryje s *legitimitou*. *Legitimní* bylo např. české disidentské hnutí (vycházelo z nadřazeného, mezinárodně „uznávaného“ pojetí lidských práv), přesto, že bylo vysloveně *nelegální* (*ilegální*). Naopak *nelegitimní* byla totalitní moc, přesto, že byla podle všech svých atributů plně *legální*. A jako taková třeba vyžadovala kdykoli po občanech (v podstatě *legitimně*) bez udání důvodu jejich legitimace. *Nelegitimní* byl např. Maradonův gól rukou(viz. FÉROVÉ/FÉR/FÉRÁCI), ač *legálně* uznán sudím. *Nelegitimně* rozhodl už Pilát Pontský, až z *legálního* hlediska nepochybil (tento praotec všech právních fahidiotů rozhodl přece podle litery zákona). Z počestné starobylé formule s přesným významem, oproti slovu *legální* i mravně zřetelně octíněným, začala v průběhu devadesátých let častým nadužíváním vznikat floskule dosti odpudivá na to, abychom ji mohli v našem slovníku šered pominout. Floskule z ní vzniká všude tam, kde ji nahrazuje (nepojmenovává, tj. zakrývá) skutečný stav věcí. Kde si člověk třeba řekne: *to, že jsem jim vzal přibory, je zcela legitimní, proto že mě tu minule ošidili*. Floskule zamořila především veřejné politické debaty a polemiky, mluvené i psané: na místo *já s ním souhlasím, mluví mi z duše* diskutující začne svou řeč nepřipadně leštit do kategorické mravní roviny formulacemi typu *myslím, že to, co říkám, je plně legitimní*. Naopak nesouhlas, kritika se nevyjadřuje přímo a konkrétně(*to, co říkáte, je naprostá hovadina, z těch a těch důvodů*), nýbrž se zaobalí do jakési morální strouhanky (*Stanovisko, které deklaruujete, není legitimní*).

LIDSKÝ FAKTOR

Spojení zrodu zastíracích, druh: vyvíňovači, třída: mlhotvorní. Většinou se užívá ve spojení: *selhal lidský faktor*.

Lidský faktor je v podstatě nevinná, průzračně čistá, alibistická formule, nenápadně snímající vinu z kohokoli a čehokoli konkrétního. Nehodu (požár, karambol, svízel, zádrhel) nezavinil pan Novák a jím vytvořený koncept či jím vedená společnost(lobby, korporace, politbyro), nýbrž *lidský faktor*. Zní to korektněji, objektivněji a „vědecktěji“ a je to dokonale nepostižitelné. Pana Nováka (a kol.) lze hnát k odpovědnosti, *lidský faktor* nelze nikde na světě soudit a ni zavřít. Je to do dvou slov zkondenzovaná mlha neodpovědnosti. Dodnes si můžeme seriózně se tvářící pro jaderných textech přečíst věty typu: *v Černobyli neselhalo technika, ale lidský faktor*. Opět alibi jako hrom: za konstrukcí, projekt, bezpečnost byl přece kdosi velmi adresně zodpovědný, i za modelové simulování havarijních situací. *Lidský faktor* je naproti tomu něco jako *vis maior*. S tím se nedá nic dělat, proti tomu se nedá bojovat, předem je tu vše odpuštěno. „Nepočítat“ s *lidským faktorem* je sice chyba, omluvitelná.

Co je naproti tomu neomluvitelné, je degradace člověka na *faktor* (snad proto bývají floskule, týkající se „člověka“ a“lidskosti“ jedny z nejodpudivějších). Je to součástí též umrtvující strategie tzv. objektivní vědy o níž mluví Heidegger v souvislosti se zničením bytnosti věci (*Dingheit des dinges*): *toto vědění vědy (...) zničilo věci jako věci už před tím než vybuchla atomová bomba.*(Věc, Das ding 1950) dodejme, že, dávno před tím než vybuchl Černobyl byl pojmem *lidský faktor* zničen člověk jako člověk, jako jedinečná, odpovědná bytost.

MANDÁT

Podle shody všech dostupných slovníků jde o pověření, plnou moc, příkaz či funkci (poslanecký mandát). V dřívějších dobách to mohla být i konkrétní listina, opravňující majitele k tomu či onomu. V zastupitelské demokracii jde pochopitelně o hojně frekventovaný termín, který se při troše zlé vůle nemůže nestat floskulí. Kdekdo, kdo chce zakrýt nějakou špinavost, odvolává se na nějaký *Mandát* – nejčastěji na „*Mandát od voličů*“. Ten si lze totiž vykládat různě. Třeba tak, že volič chce, abych já, jeho reprezentant byl doživotně beztrestný, mohl řídit opilý, mohl sedět ve správních radách podniků, jež jako poslanec kontroluji – a bral za to šesti násobej někdy až desetinásobek platu univerzitního profesora. Na *Mandát od voličů* se proto v české televizní krizi na přelomu let 2000 až 2001 mohli odvolávat obě bojující strany: při tom ani jedné z nich nedal volič pověření k tomu, aby řídili a kontrolovali veřejnoprávní televizi. *Mandát* je bianco list, na nějž lze svést všechno: i to, že se po volbách spojím se svým úhlavním nepřítelem, proti němuž jsem po celou dobu mobilizoval veřejnost...

V průběhu devadesátých let minulého století zhruba od „války v zálivu“ a od vleklého válečného konfliktu v bývalé Jugoslávii, termín *Mandát* pro mne nabyl až nesnesitelně alibistické podoby. Na věčnou otázku, proč si na prahu devadesátých let Američané, když už měli Irák na kolenou, nedošli do Bagdádu pro Saddáma (jako si „došli“ spojenci pro Hitlera), je jednoduchá odpověď: neměli *Mandát*. Podobně neměli Angloameričané *Mandát* k pomoci bojující Praze v květnu 1945 a zadělali tím na další, tentokrát ruskou okupaci Evropy.

V březnu 1936 v demilitarizovaném Porýní 180 spojených válečných divizí proti 24 bídně vyzbrojeným divizím Hitlerovým. Nejistota stran *Mandátu* (co nato Společnost národů, co domácí veřejné mínění?) ale způsobila, že se promeškala příležitost k malému, včasnému zásahu proti agresorovi, který mohl zabránit zárodku agresím nepoměrně rozsáhlejším a krvavějším. Od té doby opakujeme chybný vzorec chování pod zástavou *Mandátu* znovu a znovu. Například – aktuálněji – kdykoli, když podmiňujeme rázný zásah proti centřům mezinárodního terorismu *Mandátem* OSN. Zapomínáme, že kdyby se – čistě teoreticky – Spojenci zachovali ve 2. světové válce stejně polovičatě, jako před lety Američané v Iráku, dost možná by Adolf a jeho nacismus s „lidskou tváří“ po dvou třech přestrojkách strašil v Evropě stejně dlouho jako strašil na Blízkém východě Saddám. Rovněž tak komentátoři, míroví misionáři a jednatele jugoslávské tragédie, ať už se navzájem lišili sebevíc, se shodli na jednom viníkovy: *Mandát*. Křestní jméno většinou neuváděli, na němž se totiž neshodli: Tu to byl *nedostatečný Mandát*, jindy *úzký* či zase *široký Mandát*, někdy dokonce *Mandát nulový*. Zasáhli bychom říkali velící generálové, přihlížející masakrům civilistů, ale nedovolil nám to *Mandát*. Nejprve je třeba definovat *Mandát*, a pak teprve ...

Už tehdy jsem kamsi napsal, že mi tím objevem viníka spadl kámen ze srdce. Jak bylo najednou všechno jednoduché! Násilné měnění hranic, drzé nerespektování bezpečných zón (masakr v Srebrenici), bombardování mešit, žen a (Přinutíme je rodit naše děti! – pamatujete?) – to všechno byly anonymní a tudíž beztrestné skutky. To všechno, zdálo se mi tehdy, nebylo dílo konkrétních válečných zločinců s konkrétními tvářemi a jmény (třeba Radovana Karadžiče). Střelba „sniperů“ do nakupujících civilistů v tržnicích, likvidační koncentráky, etnické čištění jako na běžícím pásu (připomeňme si: nejprve“ čistili“ Srbové, když jim to prošlo, pustili se do etnického gruntování Chorvati a v dalším kole i Albánci, až na to dnes euroatlantický Západ nechce slyšet, až jako poslední přiložili ruce ke společnému zločinnému dílu bosenští Muslimové)- to všechno měl na svědomí jediný masmediální Pilát s neurčitou anonymní tváří: *Mandát*. Alespoň tak to vysvětlovaly debatéri v našich i zahraničních televizích. Uvedl jsem tehdy na konferenci Literatura v obklíčení v rámci Měsíce Bostny a Hercegoviny 1995 tento překlad: až televizní debatéri půjdou v noci domů, uvidí na ulici, uvidí na ulici dva opilé vojáky, jak znásilňují mladičkou dívku. Jeden jí drží zezadu ruce a ústa, druhý koná dílo. Naši analytici chtějí nejprve zasáhnout, vytahují mobil, aby zavolali policii pak si vzpomenu na dnešní besedu a uleví se jim: nemají *Mandát*! A bůhví, co si ti tři

před tím udělali. Třeba si řeší problém s minulostí – co o tom vlastně víme? Třeba otec té dívky především znásilnil vojákovu sestru, nečetli jste snad něco podobného včera v Blesku? A vůbec, připojí se další, v tuhle hodinu a v téhle čtvrti určitě je všechny tři před chvílí vyrazili z támhle té vykřičené hospody. Hlavně nevidím věci černobíle, přidá se třetí pozoruje nezúčastněně jak voják brutálně vniká do otřesené dívky: je třeba každý skutek posuzovat v historických a lokálních souvislostech. A hlavně – nedémonisovat jediného viníka! A nevnucovat každému na setkání naše pojetí lidských práv, přitaká ochotně zase první a zrychlí chůzi směrem k připravenému, bezpečnému automobilu. Třeba ta holka (stejně byla nějaká přičmoudlá, nezdá se vám?) vyznává a praktikuje úplně jiné pojetí morálky... S tím se všichni tři rozloučí a spěchají domů k rodinám. Přibližně za týden prvnímu z analytiků policie oznámí, že jeho dcera byla ve stejné čtvrti znásilněna dvěma opilými vojáky.

Teprve pak volá policii, aby podle jeho popisu začala stíhat, kupodivu, ty dva vojáky, nikoli *Mandát*.

MANDATORNÍ

Většinou to slovo slyšíme v ustáleném spojení *mandatorní výdaje*. Tato obludnost je, jako tolik jiných, mechanicky přejatá s angličtiny („ mandatory –závazný, povinný, nařízený). A jako tolik jiných floskulí v tomto slovníku nerozlišuje, spíš elegantně zakrývá podstatu věci: mít něco „ nařízené“ není přece totiž, jako považovat to za jaksi přirozeně povinné, závazné. Zato to daleko líp zní! Vykazovat, vyčíslovat, poukazovat, požadovat, zdůvodňovat, navyšovat, kontrolovat „ *mandatorní výdaje*“ je přece tak krásné, musí to být pro úředníka (politika, poslance, ekonoma) čirá radost, ta česká synonyma jsou přece tak přizemní, banální, obyčejná...

MAPOVAT

O jistého data jež není o mnoho starší než deset let se v naší zemi přestaly *psát* historické, uměnovědné, filosofické, filologické, politologické, sociologické, religionistické, psychologické, mytologické, mykologické, ekonomické, ekologické či přírodovědné spisy, studie, eseje, analýzy, životopisy, portréty, memoáry, reportáže, učebnice encyklopedická hesla, kompendia. Do konce se přestaly *natáčet* i dokumentární filmy a *pořádat* (*instalovat*) souhrnné výstavy výtvarných děl. Všechny tyto aktivity nahradilo jedno velké *mapování*. *Dokument mapuje naši drogou scénu* (viz. SCÉNA). *Výstava mapuje Medkovo celoživotní dílo*.... Už jsem si taky přečetl, že *Topolův román mapuje pocity bývalé undergroundové generace*...Nebo, že poslední film Stanleyho Kubricka *Dokořán zavřené oči* podle české recenzentky *mapuje* citový život americké střední třídy... Co Čech to kartograf. Zažádáte – li si o grant, opovažte se uvést do žádosti, že hodláte *napsat* (*analyzovat, doložit, natočit*) historii či současný stav čehokoli! Chcete – li aby vaši žádost vůbec četli, musíte zásadně vždycky připravovat *projekt* (viz PROJEKT), který *mapuje* (nejlépe nějakou *scénu*) (viz.SCÉNA) . Zdá se, že u nás skutečně nastal tolik populární „ konec dějin“ : historiografii nahradila kartografie. A kdo by téhle fascinující floskuli odolal? Hoví bezezbytku našemu – jinak nedosažitelnému – perfekcionismu. Budí dojem stoprocentní nespornosti, vědecké

exaktnosti, topografické nezpochybnitelnosti - a podprahově sugeruje i vítězoslavný pocit jakési objevnosti pro lidstvo (než jsme do té zanedbané oblasti my, „zeměměřiči K.“, se svými vehikly vstoupili říká podprahově floskule, byla to terra incognita: teprve teď, když jsme to *zmapovali*, bude to majetkem všech). Zapomínáme jen to, co věděl už klasik: *mapa se taky může mejlit*, odpověděl Švejk, sestupuje do údolí potoka. *Jednou šel uzenář Křenek z Vinohrad podle plánu města Prahy od Montágu na Malé Straně domů v noci na Vinohrady a dostal se až do Rozdělova u Kladna, kde ho našli celýho zkrěhlýho k ránu v žitě, kam padl únavou...*

MĚL UČINIT

Mor moderátorský, publicistický, komentátorský, který se lavinovitě šíří ze všech elektronických médií zejména od přelomu tisíciletí. Tupě převzato snad z němčiny, snad z angličtiny, nejspíš však zmezinárodní úředničtiny. Na místo krásného českého „prý, zdánlivě, udánlivě, podle svědků, podle žalobců, proslýchá se, a tak podobně slýcháme, že pan XY svůj nákladní automobil *měl řídit* opilý a přejet na křižovatce maminku s kočárkem“. Což, doslova vzato, je morbidní zpráva, která poňouká pana XY herodesovským výkonnému činu. A navíc zakrývá podstatu události (pan XY to – podle svědků či vyšetřovatelů zřejmě udělal, kdežto zpráva ho má dosud za sraba, který to neudělal, ale – MĚL BY.). Obávám se, že se tu jako v křivém zrcadle projevil opět jeden z jalových plodů úzkostlivé snahy po odosobnělé a „korektnostní“, která se ovšem zvrátá v pravý opak.

Jak před lety v televizní zprávě v televizní zprávě: *našli tam zabitou ženu. Měl jí zabít její manžel...* poznamenal filosof Milan Machovec, který u nás identifikoval tenhle bacil pravděpodobně poprvé: *nuže tedy: v duchu češtiny, pokud ji měl zabýt, tak si to ta potvora zasloužila!*... (MfD, 2. 9, 2000)

MEGA

Megafilmy jsou super! Slyšel jsem jednou v sobotu v poledne z úst známého jazykového ciseléra, tehdejšího ředitele Galaxie Nova, t. č. nejsledovanějšího kanálu u nás *kultovní* (viz. KULTOVNÍ) slovo. Patříčně si na měn zgustl. Když jde o bombastiku a výprodej, ztrácí jazyk i jeho netvořivý slohové jakékoli zábrany: vědí, že s předponou *mega* – se kdejaká nicotnost lépe prodá. V takových ústech se původně exaktní předpona (z řeckého *meGas*, *megalé*, *mega* – *veliký*, *veliká*, *veliké*) vždy mění ve floskuli. Ta znásobí automaticky a bez práce hodnotu jevu : např. ve fyzice je *mega-* opravdu *označení jednotky milionkrát větší*. Neplést se zběsilou řeckou furií, zuřivou Erinií, zvanou *Megaira!* Z ní vznikla Megera, jejíž vlastnosti netřeba dále rozvádět (manželku jménem Megera měl doma legendární řecký *mega* – loman jménem Herakles – to ona ho možná mimoděk povzbuzovala k hrdinským skutkům mimo domov, neboť se projevovala tak, že všechny příšernosti světa se mu proti tomu jevily jako hračka).

Megašou, megakonzert, megaprojekt – to všechno jsou neklamné průvodní znaky *megalomanie* (*megalomanie* – *sebevývyšný blud, velikážství*, SCS, 1995). Ta u nás v malé české kotlině byla kupodivu vždycky, ale předponou *mega* – se přizdobila až v posledním

desetiletí. Stalinův pomník na Letné, ani komunistické spartakiády, ač projevy té nejryzejší *megalománie*, nebyly ve své době předponou *mega* – opatřovány. V *mega* době bývá *megalománie* považována za jev normální, přirozený, úměrný. Z toho plyne, že monstróznost jistých fenoménů objevíme teprve tehdy, když zaniknou.

Doufejme, že takto jednou v nějaké *giga* – době objevíme i monstróznost dnešních *megaprojektů* typu *Hvězdných válek*, kdy naši rozjívění, Lucasem naklonovaní recenzenti (*epozida 2: Klony útočí*) přirovnávají tuhle komerční *megašou* rovnou k Homérovi. Lucas se prý liší od Homéra nikoli uměleckou kvalitou, ale pouze jazykem: *To, co Homér říká slovy, říkají Hvězdné války filmovou řečí.* (LN, 15.5.2002).

MEZILIDSKÉ VZTAHY

Tohle spojení, zděděné z normalizačních časů, mi vždycky bylo lehce podezřelé (horší už jsou snad jen vztahy *interpersonální*). Zažil jsem, jak normalizační dramaturgie v Československé televizi, pohrobek to dirigistického myšlení padesátých let, rozparcelovala kýžené náměty televizních inscenací, filmů i dokumentů na: a) z pracovního prostředí (dělníci, zemědělci, inženýři), b) z historie (patřičně po nejedlovsku přehodnocené), c) z oblasti *mezilidských vztahů* (rodina, děti, lásky, nelásky, rozvody, nevěry atd. – tady v kuchyni, byla relativně největší svoboda a proto i vždycky největší autorský nával). Už tehdy jsem se snad birokratickým spojením otrávil odporem: proč proboha nestačí u vztahů označení „lidský“, proč musí být člověk *mezilidský*? Aby se snad apriorně vyloučila *sodomie* (chorobný vztah člověka ke zvířatům) nebo *fetišismus* (dto. k věcem)? Nebo vztahy lidí už natolik zteřely, že bylo (a je) nutno úředně a v každém druhém populárně vědeckém článku polopatě lidem připomínat, že jsou jejich vztahy *mezilidské* (nikoli mezi – zvířecí)? Nevím, ale jedno vím jistě: kdykoli slyším (čtu) *mezilidském* člověku, nemám z něho dobrý pocit.

MÍT PROBLÉM

Jeden z mnoha důkazů postupující amerikanizace češtiny a pravděpodobně i vlivu amerických filmů na způsob našeho vyjadřování. Vypozoroval jsem, že každý druhý hrdina kteréhokoli amerického filmu, akčního nebo psychologického, historického nebo futuristického, hraného nebo kresleného, dospělého nebo dětského, dříve či později řekne větu „mám(nemám) *s tím problém*.. . Neřekne: (ne) líbí se mi to a to, (ne)rozumím tomu či onomu(ne)snáším tam to, spáchal jsem onohle. Problém je, že *problém*, slovo takřka kultovní (viz. KULTOVÍ), není v Angličtině jen *potíž*, ale – alespoň dle slovníku – *úloha k řešení*. Tento druhý význam bytostně vyvěrá dle mého laického pátrání, z proti mně činorodé *akční*, v podstatě však záviděníhodné a zdravé americké mentality: svět *má problém*, a my Američané jsme tu od toho, abychom ho *řešili* (viz. ŘEŠIT) (a ne o něm po evropsku mudrovali jako Montaigne nebo Hamlet). Evropa *měla problém* s dvěma až čtyřmi válkami (s Hitlerem, Mussolinim, Stalinem, Miloševičem, za humny se Saddámem), a tak naši mládenci prostě nasedli do báječných létacích strojů, lodí či aut a *vyřešili ho*. Pravda, né vždy se to mládencům podaří, né vždy se vejde svět do jednoduchého amerického schématu, né vždy je

jako prostá úloha vůbec řešitelný(viz Korea, Vietnam, Kambodža, Kuba, Palestina, Východní Timor a další nevyřešené problémy). Tatáž mentalita se ale projevuje i ve sféře privátní, v oblasti tzv. *mezilidských vztahů*(viz. MEZILIDSKO VZTAHY). Fascinuje mě, že už i oni reklamě vymydlení, nesnesitelně zdraví američtí pubescenti v seriálech á la *Beverly – Hills* neustále spolu „ mají“ *nějaký problém* . Správný americký filmový manžel neřekne: *Naše manželství s Merry je v krizi, rozvádíme se, ale máme s Marry problém...*

Přenosem do bizardní české kotliny anglosaské spojení ještě více zfloškulovatělo. Měl problém s *alkoholem*... (rozuměj: pil, chlatal). *Měl problém se zákonem*...(rozuměj: podváděl, kradl, - hle samá konkrétní tudíž nepoužitelná slovesa.) *Naši mají problém s rozehrávkou i se zakončováním* (rozuměj: hokejisté mizerně kombinují, nestřílejí góly). Zvlášť *výživně* (viz. VÝŽIVNO/Á/Ý) se tomuto spojení zalíbilo v rautové konverzaci a kritice (obě následující jména lze libovolně zaměnit).

S Kavkou já osobně nemám problém, zato Švankmajera nějak nevydejchávám.(viz.VYDEJCHAT). Co se na to dá odpovédět? Jedině, že *já ho taky nemusím.* (viz. NEMUSÍM)

N

NA

Zlozvyk, kořenící ještě v totalitních časech. Tehdy semínko špatného užívání předložky (*na* místo *v*, popř. místo „ *do*“, „*při*“ či „ *u*“) bylo nadějně zaseto a dnes sklízíme plody, aniž jsme si dávno vědomi jejich zhovadilosti: rozhodčím, arbitrem elegance, je tu pouze jazykový cíl. A ten je v době esemesek až to poslední *na* čem mluvčímu záleží. Už za komunismu jsme se naučili *řešit* (viz. ŘEŠIT)“ nedostatky *na* Praze 7, říkat (psát, vyhrožovat) pošlu to *na* město (rozuměj: budu si stěžovat u Městského národního výboru, popř. u Městského výboru či oddělení KSC, SSM, NF, SNB). Dnes běžně konstatujeme, že *na* vině byl alkohol, a pokud činovník zrovna „nesedí *na* baru“ poradí vám *na* sekretariátu, neboť to předtím rozhodli *na* „výboru“, *na* vládě, *na* sudě, *na* ústředí, *na* grémiu, *na* exekutivě, *na* vedení. Ne vždy je to gramatická chyba, někdy je to jen pohodlná zkratka, placatá náhražka (jako ostatně většina floškulí v tomto slovníku) za původně správný diferencovaný výraz. Na místo správného a rozlišujícího *na* zasedání vlády, *na* poradě vedení, *na* schůzi výboru, a při hlasování z rozhodnutí exekutivy či jiného orgánu, řekneme rovnou *na* vládě (nemusíme specifikovat *na* kterém zasedání, při kterém hlasování, z rozhodnutí koho, čeho, čího). Je to pohodlnější, protože to po mluvčím vyžaduje podstatně méně informací i odvahy pojmenování. Proto je to spojení velmi populární: „leží to *na* vládě (*na* soudě) tři roky“ je mnohem méně riskantnější výrok, než „leží to tam a tam u toho a toho ministra (soudce, úředníka)“.

NA DRUHOU STRANU

Po letech vlády jedno strany jsme zažili na sklonku devadesátých let pokus o ústavně zakotvenou vedoucí úlohu dvou stran – snad proto právě u nás vykvetla floskule a *na druhou stranu*. Významná představitelka vládnoucí strany, od konce devadesátých let, navzdory nejrůznějším skandálům, nejpoblábnější politička v zemi, pronesla 24.6.2001 tuto formuli v nejsledovanějším diskusním pořadu nejsledovanější televize Galaxii dvanáctkrát (pak jsem přestal počítat): začínala tím prakticky každou svou novou, jinak vcelku přijatelnou myšlenku (Táží politička také ráda otomuje, zvláště pak v sobotní příloze LN 19.10.2002 – viz. O TOM.) Není vůbec sama, nákaza postihuje prakticky veškerou veřejně se projevující populaci dosavadní mediální rekord drží v mých očích šéfredaktor nejčtenějšího (a seriozního) deníku v zemi. Šéfredaktor, který ukázal českou slovní zásobu i akcent (omlouvám se, třeba je nějak introvertně inteligentní a skrývá to kvůli mimikry, nevím, nedalo se to poznat) asi jako průměrně inteligentní Američan po třicátém pobytu v Praze. Tento nejúspěšnější šéfredaktor použil na obrazovce 16.9.2002 *na druhou stranu* v každém své druhé větě (Krásný ztráty, ČT2).

Touto floskulí se dost možná i do jazyka od konce devadesátých let podprahově promítl geniálně vymyšlený český patent na přečurání demokracie, dědictví opoziční smlouvy. A docela určitě souvisí tahle formule s módním hitem „politické korektnosti“, jež v našich postkomunistických poměrech přerostla mýtus (ale spíš dogma) *vyváženosti* (viz. VYVÁŽENOST). Z paniky, že bychom se mohli dopustit vlastního názoru, v zoufalé a marné snaze vyzout se ze své subjektivity a předvést v médiích své vyvážené, korektní a objektivní fešáctví, začne mluvit každou druhou větu maskovacím manévrem: *na druhou stranu*. Zvláště roztomilý je zdaleka nejen u výše zmiňovaných celebrit, efekt magického přitahování, sdružování floskule s floskulí. Vznikají pak věty typu: *Na druhou stranu to NAPROSTO JEDNOZNAČNĚ tento proces, který je O NAŠÍ SVOBODĚ A ODPOVĚDNOSTI, LEGITIMIZUJE, což VNÍMÁM jako pozitivní SIGNÁL.*

V čem tkví vlastně floskuloznost floskule *na druhou stranu*? Opět, jako vždy v chudobě vyjadřování a tím i myšlení. Na místo příliš obyčejného ale, avšak, leč, ovšem, přesto, byť, i když, naproti tomu, tomu odporuje, vypálí na vás řečník či pisatel bez varování formuli o *druhé straně* (navíc, což už nikdo nevnímá, z gramaticky špatným pádem: v angličtině, odkud zřejmě bacil pochází, ten pád jak známo nehraje roli). A to, aniž mluví před tím výslovně zmíní jakoukoli stranu první: *Kdo bude v úsměvné irské komedii Vše o Adamovi hledat souvislost s šestioscarovým Mankiewiczovým snímkem, bude nejspíš zklamán. Na druhou stranu to bude nejspíš(sic) první a poslední zklamání...* (Darina Křivánková, LN, 22.8.2001) Zvláště tristní to bývá při sdělování vědecky se tvářících pravd s nulovou informační hodnotou: *To nejdůležitější však ještě zbývá vyřešit, jak souvisejí interakce gravitací?* zeptá se v rozhlase a poté v LN vážený pan profesor matematicko – fyzikální ve svém tažení proti postmodernizmu a za jedinou vědeckou, totiž jeho, pravdu. A sám si v zápětí exaktně odpoví: *Odpověď možná nalezne nějaký geniální mladý fyzik během několika nejbližších roků. Na druhou stranu není vyloučeno, že jí nebudeme znát a ni za dvě stě let.* (LN, 14.7.2001).

A JE VYMALOVÁNO! (viz. A JE VYMALOVÁNO!) Po přečtení takovýchto pravd víme vždy spolehlivě totéž, co na začátku.

NAPŘÍČ SPEKTRUM

Spektrum je dle slovníku *uspořádáním hodnot nějaké veličiny podle velikosti (...)v optice uspořádání složeného záření podle vlnových délek (...), viditelné spektrum - sled jednoduchých(základních) barev, vzniklých rozkladem složeného (bílého světla).* (SCS, 1998.)Podle mě je to prostě *duha*. Laicky řečeno, a směrem k naší floskuli převedeno, vzniká třeba *politické spektrum* rozkladem, rozbitím původně sjednoceného, ideálního, nerozborného, jediné povoleného bílého světla, jež svítilo v totalitní noci. Rozkladem totalitní běloby bez stopy stínu se dospěje k často ošklivým sice, ale přece *barvám* (Včetně nežádoucí, černé, hnědé nebo temně rudé.) To je přírodní zákon, proti němuž nenadělal ni ani Newton, jeho objevitel, ani Goethe, nebo, kritik. Co teprve my! Nezbyvá nám, než se podřídít realitě. Vydat se napříč politickým *spektr*em stalo se málem povinnou mediální procházkou každého politika, politologa či veřejného činitele. *Napříč spektr*em procházejí v ústech komentátorů i celé pojmy (*problémy, zájmy, otázky, zhody, novelty, deklarace*). Toto úsloví se u českých činovníků, tiskových mluvčích i žurnalistů zkrátka neuvěřitelně vžilo, podobně jako nezbytný *konzensus* nebo taky klípkově zkácený *konzenz* (viz KONCENZUS/KONSENS). Hledat *konzensus* – *konsens*, patřičně široký, lze totiž jediné *napříč politickým spektr*em. (Ne snad z podporou těch či oněch poslanců, politiků, nebo občanských hnutí: To je příliš hmatatelné, vymahatelné, osobní, žalovatelné – řez *napříč spektr*em, jakkoli u toho mateřština pláče a skřípe zuby, naproti tomu nelze hnát žádné odpovědnosti, je ideální potravou každé neosobnosti.)

*Já jdu napříč spektr*em...odpovídá barevně a duhově v populárním barevném magazínu na jaře 2002 na otázku po politických sympatiích špičková česká koulačka a členka důležité mediální rady. Tato úctyhodná dáma, právem velebená pro své sportovní výkony na olympiádách, jistě něco ví o pojmu *fair – play*. Chtěla nám snad svou floskulí do níž uvěznila své myšlení, vnutit představu, že je nezávislá. P. S: Nezávislá možná je, především však na zákonech (těch psaných i těch nepsaných, morálních – a na základních informacích z oboru, v němž „radí“. Vůbec si nepřipouští, že není košer, jestliže plamenně agituje na předvolební schůzi jedno velké strany – a zároveň v té samé době vykonává placenou funkci orgánu jehož posláním je uchránit veřejnoprávní obrazovku před vlivem kterékoli strany.

NAVÝŠENÍ

Používáno už v době předlistopadové, přežilo, oklepalo se a pozoruhodně ožilo v nových časech. Odporné na tom zkornatělém substantivu je jeho úřední neosobnost: oproti zavrženíhodně prostému „zvýšení“ či „přidání“ vypadá *na – výšení* (podobně jako třeba „na smlouvách“) odborněji, fundovaněji, fatálněji, *Na – výšení* opticky klame: vypadá vždy o něco víc než pouhé zvýšení. *Přidalo jsme učitelům o ...zdaleka nezní tak pěkně navýšili jsme mzdové prostředky (tarify) o ... Na – výšení* prostředky (aktiva, rezervy, fondy) patří od jisté doby k základní verbální výbavě každého úředníka. Typické pro lehce zastírací“okrašlující“ funkci floskule je to, že se nikdy nepoužívá u skutečností pejorativních: nikdo neřekne *navýšili jsme státní dluh ...* nebo...*navýšil se nám počet trestných činů*.

NELZE NEVIDĚT

Vršit záporny je v české větě na rozdíl třeba od německé, povoleno bez omezení, a tak český člověk, vždy inklinující k opozičnosti, kverulantství a negativismu, si téhle svobody dosyta užívá (viz UŽÍVAT SI). Spíše než užívá, bylo by však namísto říci *zne – užívá*. Proč stručně a věcně konstatovat kladné skutečnosti, když se totéž dá vyjádřit oklikou přes zápor? Proč říkat: *Je to dobré!*, Když se dá říci – a nezadat si – *Není to špatné!* Co všechno snese česká věta: *Nelze nevidět, že neexistence jediného záporu v české větě nevede neomylně k neexistenci nepřesností, nejasností, nekonkrétností a nekomunikací...* Tuhle nesrozumitelnou, leč gramaticky správnou větu jsem si jako odstrašující příklad samozřejmě vymyslel, ale následující senstenci již doslova opisuji z pera českého recenzenta: *Zkušení tvůrci nemohou nevědět, jak zlý –umí být tento dobrý sluha pán*(LN, 19.12. 2002 - kdo je v tomto sofistikovaném slovosledu sluha a kdo pán to se z článku až dokonce nedovíte.). Ale tento ne – ne- nešvar (Známe vůbec nějaký švar? Zeptal by se jistě Pavel Eisner) se pěstuje i v mnohem vznešenějších, například vědeckých kruzích. Nakazil dokonce i kolektiv renomovaných historiků českého divadla, kteří sepsali úctyhodné *Dějiny českého divadla 1 – 4* (1968 – 1983). Před časem jsem jako vědecký elév Akademie věd dělal u některých kapitol cosi jako stylistickou korekturu a s hrůzou jsem zjistil, že téměř každá nová pasáž či odstavec začíná obratem *nelze nevidět*. Z vět typu: *nelze nevidět, že vývojové proměny psychologisko – realistické linie českého herectví nebyly bez souvislosti s neodmyslitelnými zahraničními vlivy...* Jsem pilně škrтал právě ty kumulované záporny a věty kupodivu po téhle operaci neztrácely, nýbrž nabývaly smysl. (Neodbytná floskule *nelze nevidět* ovšem i přes mé úsilí do konečného textu několikrát pronikla.) Ověřil jsem si, že nejen v dramatu, ale v každém textu platí základní aristotelské pravidlo o jednotě celku: cokoli můžeš škrtnout a nezbortíš se ti svět, bylo v tvé větě nadbytečné, matoucí, bylo vlastně nádorem na myšlence. Tak jako u nádorů, taky u floskulí, parazitující na našich větách (myšlenkách) platí možná dělení na zhoubné a nezahubné. Náš případ bude asi ve druhé, lehčí skupině. Tak jako u nádorů je však i tak nejjistější prevencí přebytečný novotvar v zárodku odstranit – dřív, než floskule rozbují a sežere celou větu (myšlenku).

NEMUSÍM

Zatímco v kladu často upadá do kýče, v negaci všeho druhu je čeština až geniálně vynalézavá, v nadávkách se někdy svává až básní. Chcete k něčemu nebo k někomu vyjádřit patřičně silný odpor, averzi, ba štitivost – a při tom zůstat nad věcí, korektní, elegantní, bez emocí, zkrátka „cool“? Pak stačí říct: *Milana Knížáka já nemusím...* Nebo: *Tu Helenu Vondráčkovou já teď nějak nemusím...* Nebo do třetice: *Václava Havla já opravdu ale opravdu nemusím*. Lépe se to říká o současnících nebo o věcech (*Párek v rohlíku já nemusím...*) Hůř o klasicích. Pronést třeba ve společnosti : *Homéra já nemusím...* znamená se ztrapnit s takřka stoprocentní jistotou. Zato sportovní komentátorka TV Nova se jednou blýskla pozoruhodným výrokem: *Rozhodčího Collinu naši lidé nemusí...* V čem se ale tenhle elegantní, v podstatě nápadití a jemně ironický opis stává floskulí, proč vůbec je v tomto slovníku?

Zfloskulovatí – jako všechno – nadužíváním. Stane – li se libovolná metafora, sebevíc vtipná, všeobecně používanou, je z ní časem povinná uniforma, do níž bez invence navlékneme skutečnosti. Jazyk v každé uniformě ztrácí zákonitě schopnost pojmenovávat,

diferencovat a odkrývat: oblékáme se do ní jako do elegantní fráze, abychom nemuseli říkat nepříjemné věci jež si opravdu myslíme. Kritické myšlení totiž bolí, a tak ho *nemusíme*... .

NENÍ JASNÉ

Mediální jazyk takřka všech českých zpravodajců, komentátorů, publicistů, tiskových mluvčích, politiků. U lidu obecného naštěstí dosud nezdомácněl, a bohdá ani nezdомácní. Proč se typická polistopadová floskule tak *ujala* (viz. UJAL SE) v médiích? Je to pořád totéž: pro pohodlnost myslet, rozlišovat a pojmenovávat. Co všechno si člověk nevymyslí, aby nemusel říci slůvko: „Nevím!“

A tak namísto prostého (a proto neoblíbeného) -nevíme, netušíme, netroufáme si odhadnout, nejsme si jisti, nepodařilo se zjistit, nebylo prokázáno, nemáme doklady, popřípadě chceme – li mermomocí zůstat ve zpravodajské hantýrce: *nemáme ověřeno z nezávislých zdrojů*, na místo těchto a desítek dalších konkretizujících synonym řekne raději kterýkoli moderátor, v domnění, jak je ukrutně korektní: *Není jasné, zda obžalovaný se skutečně na místě činu vyskytoval*. Nebo: *Není jasné, čemu se bude nadcházející summit patnáctky věnovat*. Nebo: *Není jasné, kolik kůrovcových a kolik zdravých stromů bylo z národního parku pod cenou vyvezeno a zpeněženo*. Mluvčí má alibi: nemusí konkretizovat, kdo tu vlastně mlžil, kdo informaci zatajil, tedy proč a z čí vinny to *není jasné*. A také komu: zda jemu, kolegům v redakci, nebo to snad *není jasné* orgánům činným v trestním řízení či zbytku světa? Floskule tohoto typu je dýmovnící která úspěšně“ kryje zdroj“ i stav poznání dané věci. Mluvčí neprozradí nic o události a stavu její reflexe, zato mimoděk prozradí hodně o sobě: především o svém alibismu, podmíněném chudobou slovníku i ducha. Touha po verbálním stejnokroji, po parádní uniformě prefabrikátů, jež zaplaší jakoukoli nejistotu či mindrák z vlastní nedostatečnosti, je v podstatě touhou nekrofilní. Touha po stejnokroji je manifestací podvědomé touhy po rakvi.

Osvědčuje se to zvláště v kritických, nejistých dobách, jako byly například dny těsně po tragickém 11. září 2001, kdy podle českého komentátora sice: *není jasné, na koho by se měl, o útočit a jak – avšak nějaký zásah je už kvůli veřejnoprávnímu mínění nutný, a to nejen v USA* (LN, 15.9. 2001). U takovýchto nechtěně morbidních komentářů(a je jich v českém tisku požehnaně) víte vždycky po jejich přečtení totéž, co na začátku. Zásada je, nedozvědět se o nic víc, než co je v titulku(*Bush nesmí otálet!*) či v podtitulku(*Koalice proti terorismu dlouhodobě nevydrží!*). Floskule je bezpečným rozpoznávacím znakem blábolu, zdaleka viditelnou bójkou mělčiny s nulovou informační hodnotou: průvodním znakem je stylistický motanec(viz. závěr našeho citátu: je snad „ nutný“ zásah „ nejen v USA?““, třeba v Rusku, Česku nebo v Iránu?)

Floskule je jako droga: lze do ní kdykoli utéci před nejistotami, před nejdnoznačným, nebezpečným světem jeho poznání. Je to příjemné, leč návykové: navykne se – li si zažívat svět ve floskulí staneme se brzy jejími otroky a musíme zvyšovat dávky. Floskule si nás ohočí a brzy budeme stejně placati jako její svět. A časem jako lidské bytosti – zatím jen ontologicky – zmizíme z planety úplně.

NEPRUCHODÉ

Pojmem z původně fyzického, hmotného kontextu přešel takřka výhradně do oblasti „ideové“ a, tentokrát bez uvozek, výhradně alibistické. Proto ve veřejném diskurzu nikdy neříkáme: *To a to nejde z těch a těch důvodů*, eventuálně: *To a to je úplná blbost*. Setkáme – li se s nějakým nesmyslem, slabomyslností, (idiotským návrhem, projektem) používáme formulaci: *To je ovšem neprůchodné!* (V obdobném významu slycháme i alibistické: *Nebyla politická vůle...*). Tím jaksi naznačíme, že proti tomu nic osobně nemáme, že kdyby bylo po našem... atd. – hodíme to na ty druhé, na objektivní okolnosti, na odjakživa v Čechách nejpopulárnějšího velícího důstojníka - „Vis Majora“

Na někoho to má ovšem efekt zcela opačný. Například já, čím častěji slychám, že je něco *neprůchodné*, tím víc je mi to sympatické. Mám rád „věci, které se nevejdou“: *neprůchodné lidi, neprůchodná slova, neprůchodné myšlenky, neprůchodná díla*.

NESVÁDĚNÍ VŠEHO NA KOLUMBII

(viz. též PUJČOVÁNÍ VLÁDOU: SIGNÁL)

Jedno ze dvou, tří „zástupných“ hesel v tomto slovníku, reprezentujících dnes už nepřebornou množinu slovního smogu v podobě inflace podstatných jmen, uměle vzniklých ze sloves (viz. PUJČOVÁNÍ VLÁDOU). Samostatnost si toto heslo vybojovalo článkem: *Poptávka vyvolává nabídku*, jehož autora netřeba představovat. Šlo o *předání celkového pocitu z jakési konference v Monaku o ekonomické kriminalitě*. Tu vidí v několika rovinách: *První z nich je vytváření dojmu, že ekonomická kriminalita je jevem nezralého, nevyspělého rozvoje světa. To považuji za mimořádně falešné* (viz. FALEŠNÉ). *Druhou z nich je neodlišování nabídkové a poptávkové strany...*

...ekonomické kriminality. Šéf protidrogové jednotky v Kolumbii téměř prosil o nesvádění všeho na Kolumbii... Velký problém vidím v nedostatku seriózních dat a v opírání se o tzv. zaručeně pravé informace... (Deníky Bohemia, 5. 5. 2001). Politická korektnost velí konstatovat, že tato byrokratizující slovtvorba není patentem jednoho dominantního politika devadesátých let: vyjadřují se tak před ním a po něm i nesčetní anonymní úředníci, policajti, kontrolori. Také Státní bezpečnost svého času vydala: *nařízení o zamezení vystupování folkových zpěváků ze skupiny Šafrán a zahájení u těchto závadných umělců: řízení o odebrání povolení*. Jako každá silná osobnost, nakazil však autor citovaných slov touto patologickou mutací mateřštiny (nebo jakešštiny?) nejen celou jednu partaj, ale i podstatnou část novinářské branže: proto nechť tu figuruje zástupně, za celý kompars napodobitelů, jako „kom- pars pro toho“. Špatná příklad se šíří rychleji než dobrý: vady mistrů lze spolehlivě studovat na jejich nejvzornějších žácích. Slyšíme např. krásnou vančurovskou „češtinu usnesení“ již v Mladé frontě Dnes zpívá zvláště pilný žák, mladý brněnský politolog, který se dokonce psaným a přednášeným slovem živí. Maluje před námi šťavnatými barvami *Cestu ODS v poklausovské éře*. Podle něj půjde buď o: *naplnění představ malých pravicových a středových stran*, nebo naopak o: *posílení postavení hegemonu pravicového spektra*. („hegemonu spektra“, to by nevymyslel ani Goethe, a ten se o spektru něco nauvažoval!). Ale slyšíme další politologovy direktivy, dokládající v pravdě nové myšlení: *Zpracovávat koncepce dlouhodobé i střednědobé (sic) programy ke konkrétním politickým oblastem, zvát k debatě experty z jednotlivých socioekonomických sektorů...* (Tady si neodpustím trapnou

vojenskou vzpomínku na plukovníka P.P., pro kterého za oknem kasáren nezačínal svět, ale vždy jen „civilní sektor“.) Zkrátka, jde o to : *všestranně vzdělávat vlastní členy a podobně* (viz. APOD. AJ. ATD).Strana: *musí nabízet komplexní politický servis. Efekt takové činnosti projeví se v dlouhodobém časovém horizontu*(viz. HORIZONT/ČASOVÝ HORIZONT). Aby bylo ale úplně jasno: *jde o školení či vydávání publikací , která zajišťovala sdružení ...Zejména půjde v příští etapě o: posílení stranické struktury a inovaci stranické programatiky.* („Inovace programatiky“to také není špatné , to už by skoro zasluhovalo samostatné heslo.) Autor to však hned brilantně vysvětlí: *...musí jít především o zapojování stále většího počtu straníků do politického života strany a také o...*Ne, toto není M, Jakeš, Černý Hrádek, květen 1989, toto je M. Mareš, komentářová strana MfD, 11.prosince 2002.

NEUSNÁŠENÍSCHOPNÉ

Běžně čteme – a ještě častěji slyšíme v elektronických médiích – , že to a to zasedání parlamentu, výboru, grémia, komise či rady bylo *neusnášeníschopné* . Itiskový mluvčí běžně reflektují – a po nich to papouškují reportéři, hlasatelé ikomentátoři – že: *sněmovní výbor byl neusnášeníschopný*. Nikdo z nich, jak už to u nositelů zhoubných výroků bývá, ba ani nikdo z adresátů tohoto sdělení, si neuvědomuje,jaký nesmysl se tím šíří: že poslanci (komisaři, vejboři) byli *schopní neusnášení*. *Neusnášení* je činnost hodná tak soudců z *Alenky v říši divů*, nebo spíše Alenky za hodně tlustým, převráceným zrcadlem,. Maligní slovní nádor je možná dalším plodem křečovitě klipové posedlosti zestručňovat“ zpodstatňovat vše, plodem neochoty použít “zastaralé“ slovesné vazby typu: *Shromáždění nebylo schopné usnášení...*

NICMÉNĚ

Některá slova jsou jako tiky: mluvčí může hovořit jako Jan Zlatoústý, ale pokud častěji než jednou za minutu neovladatelně škube tváří či obočím, nevnímáme časem vůbec co říká , ale pouze a jedině to škubání. Takovým slovem – tikem je právě módní příslovce *nicméně* . Jsou lidé, kteří jím začínají doslova každou druhou větu (v podobném smyslu jako jiní „tikaři“ používají: *na druhou stranu* (viz. NA DRUHOU STRANU).Je to stará známá písnička: těmto lidem připadá: *ale, ovšem, avšak, přesto, přece, i když, jenže, byť, vzdor tomu* a další bohatě nuancující výrazy, navozující opozitní zpestření, odpor, námitku či protiklad, asi příliš tuctové. Jsou to výrazy sice přesné, *nicméně* všední. *Nicméně* zaznamenalo v posledním desetiletí, zejména v mluvené formě, raketový nástup do mediálního oběhu. Mluvčí si jím dodává na důležitosti, preciznosti a salonní „košer“ spisovnosti, a navíc má víc času zformulovat zpřesňující, námitkovou větu: na rozdíl od většiny citovaných „obyčejných“ slůvek, jež jsou doj či jednoslabičná,poskytuje trojslabičné, rozvážené *nicméně* hbitému jazyku přece jen o zlomeček víc času. *Nicméně* se domnívám, že může jít i o dávný otrocký překlad z druhého zemského jazyka: šestislabičné *nichtsdestoweniger* (doslova:*nic(tím)méně*) místo dvojslabičného *aber* (ale) dokonce poskytuje rozšafnému Němci dvojnásobek času na zformulování odporu než Čechovi.

O

O TOM

Snad vůbec nejpoužívanější, nejuniverzálnější klišé přelomu tisíciletí, nekorunovaný král floskulí téhle knihy i posledního tuctu let. Symbol jazykové globalizace a amerikanizace (bacil k nám pravděpodobně, podobně jako ke Slovákům, Rusům, Maďarům či Polákům) přišel z angličtiny (hojně frekventované“ about“). *Ale o čem to je? To je o tom. Věta dneška. Možná jednou bude tuhle dobu reprezentovat právě ona.* (Jirá Cieslar, lit.nov., 6.10.1999)

Morová nákaza postihuje bez výjimky všechny kategorie občanů, od bezdomovců přes ženy v domácnosti, VŠ studenty, novináře, herce, manažery až po ministry. (Ty zejména: u ministra životního prostředí jsem v Českém Krumlově během jednoho proslovu na Ekofilmu 97 napočítal floskuli jedenáctkrát: dozvěděl jsem se nejen o čem je Ekofilm, alei o čem je Temelín, Šumava, Boubínský a Žofinský prales, o čem krumlovský zámek i energetická politika, a o čem – bohužel ne k čemu – je celé jeho ministerstvo.) Ušlechtilé se tvářící moderátor na ČT 2 v upoutávce na Velikonoce 2000 zamoří svou pečlivou, kultivovanou díkčí obrazovku tímto smogovým obsahem: *Velikonoce jsou nejen o zábavě, ale i o hodnotách duchovních.* Ten samý den vyslechnu jadernou díkci opraváře v pražském autoservisu: *To víte, tyhle starý Astry nejsou o pohodlí, ani o rychlosti, ale o levném ježdění...* Nazítrí se redaktorka mé oblíbené Svobodné Evropy ptá muzikálové hvězdy z nově otevřeného divadla: *A o čem byl ten sál před tím?* (Chce,ale je líná, říci: *Komu ten sál patřil, kdo v něm hrál, před vámi, jak jste se k němu dostali?*) A večer na „elitním“ kulturním kanálu, v medailonu našeho t.č. nejhranějšího a nejvydávanejšího shakespearovského překladatele, renomovaného anglisty a univerzitního profesora, nevěřím opět vlastním uším, když zaslechnu, že: *Shakespeare je o těch nejnižších i nejvyšších duchovních hodnotách.* Ten noblesní člověk umí, na rozdíl ode mne, skvěle anglicky, má načteného Shakespeara jako snad nikdo jiný u nás a umí o něm strhujícím způsobem vyprávět. A přece se vloudí zrnko pochybnosti: jak může tvořivě překládat prvního z básníků, obcuje – li takto veřejně s mateřštinou?

O pár týdnů později slyším na Svobodné Evropě v relaci *Dítě školou povinné* jméno sympatického překladatele, který se programově rozhodl vzít dítě ze školy (když zjistil, jaké zhůvěřilosti se tam učí) a spolu s manželkou učí svého syna doma. Na rozdíl od ministra školství se z takové zprávy raduji, ten muž má všechny mé sympatie. Ale jenom do chvíle, kdy pronese větu: *učení není jenom o drilu, učení je také o hře.* Vazbu s „o“ vykořistí, za vydatné pomoci redaktorky, ještě několikrát. To už jej ale přestávám vnímat a přepínám na jinou stanici. Běží v tu chvíli relace ochmelové brigádě a studentka pedagogické fakulty zrovna vyslovuje nespokojenost s českou kuchyní: *Chmel je hlavně o knedlíkách...* Vypínám definitivně rádio a vyrazím se uklidnit ke svému knihkupci. To jsem ovšem neměl dělat!

Na pultě se na mne, masarykovsky chytěně naaranžovaná, usmívá známá tvář. Předseda nejsilnější „pravicové“ strany si právě nadělil k bombasticky oslavovaným šedesátinám svou vlastní knížku, níž se to, navzdory názvu (*Narovinu*) floskulemi z tohoto slovníku, včetně této „královské“ jen hemží. Celá kniha je vlastně jen *o tom*, zatímco například Ústavní soud, zvláště tehdy, nestane – li se kašpárkem stranických záměrů, *není vůbec o spravedlnosti*. A o

půl roku později na kongresu svých občanských demokratů nabádá tentýž předseda k: *zvýšené sebekritičnosti* a hrozí nikoli smírem, ale: *vyostřováním ideového střetu* (ach ten jazyk, děvka prodejná, vždycky nás zradí: „vyostřování třídního boje“ a “kritika a sebekritika“ byly přece kolovrátkem sjezdů VKSb!). Žulovou jednotu strany pak proklamuje závěrečným požadavkem, aby se stala *monolitem*. Dříve však stačí z tribuny zahřímát: *A o tom je stálý střed pravice levicí!* (LN, 3.11.2001). Nabalzamovat a vystavovat mauzoleu české xenofobie na věčné časy by se měl Klausův nesmrtelný výrok o Evropské unii: *Vstup do EU je také o tom, že bude německý policista se zbraní v ruce na našem území zatýkat české občany ...* (TV Nova, 2001)

Spravedlivě dodejme, že nynější pan prezident v tom není zdaleka sám, naopak. Jiní jsou na tom třeba ještě hůř, od komunistů až po Koalici, od Grebeníčka po Kuhnla. Celá česká “politická scéna“ (viz. SCÉNA) - snad s výjimkou Václava Havla a Petra Pitharta - *otomuje* ostošest. Otomování jde, jak říká jiná floskule *napříč spektrem* (viz. NAPŘÍČ SPEKTRUM). Velkým přeborníkem je Ivan Langr: *O čem budou příští parlamentní volby? O míře naší volnosti při rozhodování o nás samotných, o velikosti a síle státu, o tom zda připustíme, aby nám někdo zakazoval pracovat jak chceme (...)* Tyto volby budou ale i odvaze. *Budou odvaze provést nezbytnou a razantní proměnou podoby našeho státu. Budou o odvaze proměnit tohoto tlustého, líného a neohrabaného otesánka, o odvaze ukončit žití ze dne na den, o míře naší osobní svobody a o odvaze politiků jednat...* (LN, 3.11. 2001).

Copak Ivan Langr, ale už i české feministky! Začtu se do vcelku rozumného příspěvku na téma *Rovnost pohlaví*, sympatizuji s autorkou, ale zhruba v polovině textu článek odkládám. Odradila mě tato pasáž: *Znamená tedy fyzická a psychická odlišnost nerovnosti? Jistě, že ne, protože rovnost práv a povinností je o něčem jiném než o tom, za kolik uběhne stovku muž a za kolik žena, dokonce je to o něčem jiném než o tom, kdo rodí děti a kdo velí čelnímu útoku. Pojem rovnoprávnost mužů a žen je totiž hlavně o naší společnosti.* (Jana Hamplová, MfD, 23.7.2002) A také, dodávám já, o schopnosti vyjadřovat se k čemukoli bez okovů floskule. Listuji dalšími knihami i časopisy a zjišťuji, že ještě smutnější než u politiků a feministek je floskulizace jazyka u spisovatelů. Pomímám ordinérní, vyzývavý bulvár typu Báry Nesvadbové – ten asi odplaví čas bez jakéhokoli hlubšího vrypu. Je tu však nepřehlédnutelná česká pisatelka, slušná scenáristka, úspěšná šéfredaktorka a TV moderátorka, už řadu let bezkonkurenčně nejčtenější u nás. Tato nesporně vtipná a pohotová *první dáma* (viz. PRVNÍ DÁMA) našeho knižního, časopiseckého i televizního trhu se občas vyjadřuje podle zlidovělého švejkovského výroku: *Některý ženský jsou všechny stejny. A udělá to klidně i v témže rozhovoru, v němž proti jazykovým nešvarům svých kolegů horlí: Hodně novinářů v časopisech je stejných. Proto spousta časopisů je tak podobná! A plná slovního balastu, ten já nenávidím!* A v zápětí na příští otázku: *(Máte do psaní pořád takovou chuť jako když jste začínala?)* chvíli dlouho přemýšlí, a pak vypálí JE TO O SVOBODĚ... (pátek LN, 29.6.2001)

Omlouvám se v tuto chvíli všem veřejně činným spoluobčanům, obracím se slovem, které jsem nejmenoval. Bacil totiž zamořil veškerý veřejný prostor: univerzitní katedry, redakce, kavárny, hospody, podlehli mu renomovaní profesori, umělci, kněží, pedagogové, poslanci a vědci, pokud jsou mediálně činní (což teprve jejich žáci, studenti, čtenáři, ovečky)! Česká transformace, média, Fernet, internet, Temelín, Volkswagen, papež, historie, astronomie, gastronomie, drogy, potrat, špenát, senát, kterákoli předmětná věc tohoto světa, kterákoli myslitelná profese, disciplína, kategorie, osoba, emoce či instituce je od devadesátých let v Česku *o tom*. Eventuelně *o něčem jiném*. (Kolega kritik je přesvědčen, že kdysi dávno jako první vystřelila floskuli do mediální oběžné dráhy Věra Chytilová právě svým snímkem *O něčem jiném*... Já bych však řekl, že epidemie má mnohem hlubší základy.)

Ten výraz negativně poznamenává už i mé vztahy k lidem, jež mám jinak rád. Vypadá to, že pouze mezi miniaturní hrstkou vyděděnců, kteří *o tom* dosud nepoužívají, si budu mít o

čem povídat. Ta hrstka se den ode dne tenčí. Jedna z nejtalentovanějších, a jak jsem se až dosud domníval, nejinteligentnějších hereček posledních let, se u mě v květnu 2001 neodepisuje ani tak příšernými rolemi, které bere občas v televizi (TELE – TELE: třeba něco staví, potřebuje peníze, říkám si), ale tímto interview, kde floskule dochází až k jakémusi orgasmu.

„V.Ž.:

Není to o tom, jestli vypadám dobře, nebo špatně. Ale o tom, jak je všechno relativní...

Redaktorka:

O čem je pro vás nejvíc hraní?

V.Ž.:

O radosti. Musí mě to bavit.

Redaktorka:

Je to o hraní si?

V.Ž.:

JASNĚ, kdybych nebyla infantilní a hysterická, tak bych tohle povolání nemohla dělat...

Tatáž redaktorka téhož týdeníku se úplně jinde nadějně herečky rozumě zeptá:

O čem je pro vás hraní.?

Petra Jungmanová

O poznání sebe samé, o boji se strachem o nebrání se (sic!) vážně, o hraní si se sebou i s druhými... (Týdeník televize, č. 4/2002) To „nebrání se“ (obludně zbytnělá podstatná jména slovesná) je bacil, který herečka patrně chytila od politiků. (Jednoho z mnohých jsme výše citovali)

Ne každý umělec ovšem na chronické, patrně už nevyлéčitelné „otomování“ redaktorky Heleny Herbrychové skočí. Vážím si těch, kteří na nastraženou udičku nezaberou:

Redaktorka:

O čem pro vás stříbrná paruka nejvíce je?

Boris Rosner:

Nenapadá mě nic jiného, než, že je to vlastně taková skromná oslava českého herectví... (Týdeník televize, č. 5/2002)

Málokdo ovšem překoná sportovního redaktora, který komentoval v květnu 2002 na veřejnoprávní obrazovce mistrovství světa v hokeji: řekl doslova, že *Dnešní hokej byl o hokeji!*

Copak herci, copak redaktoři! Mnohým veřejným činitelům, včetně těch nejslušnějších, čeština v ústech přímo zpívá. Tak např. kovaný pravicový politik a ex – šéf útvaru ředitele Národního parku Šumava (a vzdor tomu pravděpodobně čestný člověk): *To, že lesný transformace je špatně, jsem si odvodil z filosofického základu, o čem je les... Vyjdete – li z totality, je to o hledání osobností, které vidí dál...* (Čestmír Hofhanzl, čtvrtletník *Šumava*, jaro 1998)

Zdá se mi, že „otomování“ prozrazuje vždy zjednodušené, kategorické vidění světa, jistý severní a unifikovaný způsob myšlení, bez ohledu na politické, náboženské či jiné zaměření mluvčího. Trémista neotomuje, Mám zkušenost, že floskuli používají většinou lidé suverénní, oprsklí a asertivní, kteří neumějí říci „nevím“.

Nebo : *Nevyznám se v tom. A už vůbec ne: Mýlil jsem se. Tedy: lidé doktriny, kterým je vždycky všechno jasné (je to o tom a basta). Proto mě vůbec nepřakvapuje, když velká suverénka a smutná protagonistka televizní krize let 2000 – 2001 Jana Bobošíková na otázku, proč se náhle objevila v komerční stanici, odpovídá: To je o hodnotách každého z nás. A v rozporu s mým viděním světa rozhodně není pracovat pro nejúspěšnější komerční TV... A na otázku, proč nemá chuť zasahovat do výběru hostů ve svém pořadu odpoví : Podívejte se, toto není o naší rozhodnosti, to je o tom, jaká přijmete pravidla hry...* (pátek, LN, 9.11. 2001) V téže televizi jeden z vítězů ankety Zlatý slavík dojatě sděluje milionům diváků: *Tato anketa není o mně, tato anketa je o vás!* (Martin Maxa, prosinec 2001) A čerstvý olympijský vítěz v lyžařské akrobacii v Salt Lake City 2002 prozradí v TV Olympijském studiu: *Můj skok byl především o štěstí... Březnový turnaj v Harrachově nebude už o medailích, ale o exhibici...* (ČT, 24.2. 2002).

Člověk však nemá dělat předčasné závěry. Ve chvíli, kdy již po sté koriguji a doplňuji tohle kruciální heslo a pouštím si k tomu rádio, přímo z „mé“ Svobodné Evropy vráží mé úvaze kudlu do zad ve svém pravidelném nedělním zamyšlení komentátor ze všech nejmilejší, komentátor, který málokdy zjednodušuje a čeština jej poslouchá jako málokoho jiného: *A tom je celá demokracie... Přeji dobrou mysl.* (Pavel Tigrid). A na Štědrý večer mi jednou, při půlnoční mi farář u Svatého ducha promluví do duše slovy: *A o tom jsou Vánoce... A můj oblíbený spisovatel (!), básník (!) a český velvyslanec ve Vídni (téhle šarži bych to snad jediné toleroval) mi v televizní literární revui 333 vysvětlí, dokonce několikrát: O čem je diplomacie a o čem je básnictví..* (Jiří Gruša, 19.1. 2002) A nepochopitelný vrchol všeho: jeden z největších folkových básníků, jeden z mála opravdových „podivuhodných kouzelníků“ slova i melodie, jež zrodil národ jinak veskrze strážlivý a skeptický, řekl na konci roku 2001 na okraj své filmové role: *Být Nohavicou v roce 2000 – to je hodně o svobodě!* (Nebesa iluzí obásníkovi mi tímto výrokem trochu bourá prosincový Týden, 2001, s. 6.)

Před časem, ještě než spojení stačilo zfloskulovat, použil jej v písemném rozhovoru s A.J. Liehmem dokonce i jeden z našich největších tvůrčích duchů 20. století, Alfréd Radok: *Je to znovu a znovu o potěmkinových vesnicích.* (Použil je však opravdu, nebo mu je vsunul za účelem „modernizace“ jazyka dodatečně do úst A.J. Liehm? Těžko říct. Každopádně však tenhle výrok, týkající se perverzní záliby diktátorů v dětech, s nimiž se tak rádi fotografují, čteme v Liehmově knize *Ostře sledované filmy.* 2002, s.80.)

A tak se má doktrina o suverénech začíná pomalu ale jistě drolit... O čem je tedy o tom? Že by ta zklíšovatelá floskule, vypůjčená snad ze školské uměnovědy (kde spojení: o čem je román, film, báseň, traktát, obraz, hra má nejspíš jakés takés domovské právo) paradoxně odpovídala masové poptávce po smyslu, po obsahu, po pronikání pod povrch věcí, lidí, událostí? Vyloučit to nelze. Nechce se mi však věřit – i když to jednu dobu tak vypadalo – že bychom byli až takovým národem *filosofů* (viz FILOSOFIE). Nebo jde naopak o další

historická vítězství znaku (obrazu, image) nad označováním? Virtuality nad realitou? Ještě Shakespeare si myslel, že: *co růží vezme, pod jiným jménem vonělo by stejně*. Nevím však nenazvou – li růží růží, už by nejspíš nevoněla – vždyť podle Umberta Eca už jenom *jméno růže*, nikoli skutečnou květinu, držíme ve své moci! Bytí je chaos, klam, zdání, přetvářka, skutečné a uchopitelné je pouze jeho označení, jméno. Nejde o to, co věci (lidé, události) jsou, ale co znamenají, o čem vypovídají (viz. SCÉNA)

Takže znovu a naposled: o čem je *o tom*? Nejspíš o pohodlí hledat a odpovídající sloveso a myslet vlastní hlavou, o poptávce po univerzální generalizaci, svodce, receptu, sloganu. *O tom*, že namísto složitého textu světa čteme raději jeho doslov, reklamní záložku, anotaci, cizímu ústy předžvýkaný obsah. (Na málo co jiného v širém světě však platí Cimrmanův výrok: může senám to nelíbit, můžeme to i kritizovat, ale to je asi to jediné, co tím můžeme dělat.)

Jestli by *o tom* všem, co jsme tu naposledy vyjmenovali, něco být nemělo, pak jsou to média. A v nich lidé, jejichž profesí je slovo (spisovatelé, publicisté, komentátoři, redaktoři, recenzenti, dramaturgové, internetoví literáti, ale i herci). Právě oni se však diví, čemu se divím, právě jim kopudivu obludná floskule vůbec nevadí, právě oni jsou epicentrem infekce a hmatatelným důkazem, že tato mocná floskule si naklonuje k obrazu svému libovolný počet uživatelů, jejichž univerzální slovník bude brzy stejně zaměnitelný, jako oni sami. *O tom* je, mimochodem, i celá slavná globalizace.

OPTIMALIZOVAT

Jazykové slovníky do roku 1989 toto neforemné sloveso vesměs ještě neznají. Znají samozřejmě adjektivum – *optimální*- resp. Příslovce – *optimálně* - jako: *nejvhodnější, nejvýhodnější, nejdokonalejší* atd. – a neopomenou nikdy zdůraznit oblíbený jazykový nešvar při nesmyslném stupňování podobných superlativů. (*optimálnější, nejoptimálnější*), které už své „nej“ mají v sobě zabudované. Přesto se dříve neznámé sloveso od devadesátých let stalo výrazem takřka *kultovním* (viz. KULTOVNÍ) . V časech, které všechno přepočítávají na zisk, je toto slovo dobově příznačné, slovo symptom. Používá se v politice, ekonomice, ekologii, muzikologii, lesnictví, myslivosti, zdravotnictví, v bulvární i nebulvární publicistice: všude, kde je třeba *optimalizovat*, tj maximálně vylepšovat, nějaké, třeba komperativní výhody, stavy či podmínky, výnosy, parametry legislativní normy, postavení na trhu, volební zisky, mediální vlivy, sklady lesních porostů, akustické prostory, barvy nástrojů, stavy lesní zvěře, pacientů, či hovězího dobytka v zemi. I když se sním úplně nekryje, má *optimalizovat* značně velkou společnou množinu významů s příbuznými, rovněž konjunkturálními termínem *maximalizovat náklady* (a tím všestranně *optimalizovat své postavení*) se stal heslem devadesátých let a mj. i dokladem průniků ryze ekonomické terminologie do odlehlých oblastí. Mechanický průnik tohoto v podstatě marxistického způsobu myšlení, které se navenek *deklaruje* (viz DEKLAROVAT) jako „pravcové“ (rozhodující ekonomická základna, zbytná duchovní, kulturní, mravní a právní nadstavba), průnik, jehož vnějším symptomem je i konjunktura těchto dvou dlouhodobých sloves v naší mateřtině, měl právě pro zmíněné specifické „ mimoekonomické“ oblasti fatální důsledky. Prestiž, úroveň, společenské i finanční ocenění politiků, spisovatelů, muzikantů, šéfredaktorů či mediálních bosů

se začaly měřit výhradně sudidlem tohoto sloganu. Podle něj je Nova lepší televize než ČT 2, Frekvence 1 lepší rádio než Vltava. Spy lepší časopis než literární noviny, Helena Vondráčková lepší zpěvačka než Iva Byttová, knižní edice *Harlekýn* lepší než edice *Oikúmené* a Stanislav Gross o něco lepší politik než Václav Havel, protože ti první dokázali lépe *optimalizovat* své postavení a své výhody, tj. *minimalizovat* vstupy a *maximalizovat* výstupy. Primitivismus toho marxismu naruby (viz BOLŠEVUZACE/BILŠEVICKÝ) jako vedoucí ideologie devadesátých let, lépe vynikne, domyslíme – li zmíněné slogany do důsledků: podle nich nám totiž vychází, jako společensky nejprestižnější profese v naší zemi, profese *zloděje*. A nejostudnější ze všech je u nás profese vysokoškolského pedagoga: ten vůbec neumí *optimalizovat*: má maximální náklady (dlouhodobě, celoživotně se sebevzdělává v oboru, vědecky publikuje – a rád!- zadarmo) a minimální výnosy (po deseti letech praxe nedosáhne jeho žebrácká mzda zdaleka ani na celostátní průměr). Oproti němu zloděj *optimalizuje* bezkonkurenčně nejlíp ze všech profesí: dosahuje totiž svých výnosů (vstupů) s bezkonkurenčně nejmenšími náklady (vstupy). Zdá se, že právě příslušníci tohoto cechu, od kapsářů po bankovní tuneláře, pochopili základní ekonomický zákon dneška – i pravý význam slovesa *optimalizovat* – lépe než kdokoli jiný. Dostanou – li se kdy tvůrci zmíněných sloganů na Pražský Hrad, bylo by nejen poctivé, aby právě čelní představitelé této podceňované profese – a ne už nějakí disidenti či bývalí vězni – konečně dostávali Řády bílého lva.

OŠETŘIT

Jedna z neotřepanějších floskulí devadesátých let, častým používáním už zcela vypelichaná, je ohmataná, ušmudlaná, ztratila veškerou vůni a barvu prvního použití. Ze svého původního zdravotnického významu byla floskule počátkem devadesátých let zcela vyvlastněna pro politiku – a to byl začátek jejího pádu. V nemocné společnosti se tím politici (popř. legislativci) mění na falešné felčary a mastičkáře..zatímco ve zdravotních společnostech ošetřuje nemocné výhradně lékař či zdravotní personál, u nás hraje roli felčara (samaritána) společenských neduhů politik: „Ta věc je dostatečně *ošetřena* zákonem. Neplacení pojistného není dosud *legislativně ošetřeno* příslušným příslušným paragrafem.“ Do kýče přechází floskule tehdy, když nahrazuje přirozenější diferencovanější, přesnější výraz (je pamatováno, vyřešeno, zajištěno, zařízení, podloženo, kryto, zmezeno, definováno atd.).

PÁNI SVĚRÁKOVÉ

V singuláru má sice slovo „pan“ také už nejméně čtvrt století nezdravou konjunkturu, a to v české publicistice psané i mluvené (čtete i slyšíme běžně, že „ pan Suchý“ zpívá písně „ pana Šlítra“ nebo, že „ pan Werich“ vyprávěl krásně o „ panu Voskovcovi“ atd.), ale to lze ještě jakž takž omluvit, přinejmenším ze dvou důvodů. Za prvé, pisatel (mluvčí) tím zhusta dosti neuměle, leč upřímně vyjadřuje svou nelíčenou úctu nebo lásku k autoritě, o níž referuje. Jindy mu zase – a to bývá můj případ – najednou vypadne křestní jméno, zaboha si nemůže

vzpomenout. (Jak se k čertu jmenoval ten světoznámý scénograf, dirigent, překladatel? A tak ze zoufalství přidá k trapně holému příjmení ono záchranné „pan“ („paní“) jindy třeba „doktor“, „profesor“ atd., čím zachová dekorum, zastře sklerózu a nikoho neurazí.

Horší je to s plurálem, který má v tomto případě u nás neblahou tradici přinejmenším z dob komunismu. *Páni Drtinové, Schonbachové, Zelenkové, Tigridové, Peroutkové a Kalandrové...* těmito a podobnými plurály hemží se po únoru 1948 krvavé články českého tisku.

(...pan Schonbach se stále ještě cítil „chudákem“, asi takovým, jako když před několika dny v ONV „prosil“ mimořádný poukaz z nouze, na tři metráky uhlí, aby mu v zimě nebylo chladno. Ale běda, když byl do podlahy udělán otvor! Tu pan Schonbach poznal, že to je všechno prohráno. a, že už nemá smysl něco zapírat. A nemělo. Mezi podlahou a stropem bylo nalezeno 78 aktovek, 1.350 náprsních tašek, 553 cigaretových tašek...

...s celou korespondencí ze zahraničí. Tam se můžete dočíst, že továrník Rudolf - dobré to srdce - již uhaslo a nedočkal se slavných dnů návratu z Ameriky, aby znovu pokračoval zde u nás v Černovicích, kde v roce 1948 přestal.

Jak jsou bláhovi! Už nikdy páni Schonbachové, už nikdy! U nás jste skončili už v roce 1948.!) (článek o vyvlastnění továrny a majetku bratří Schonbachů v Černovicích u Tábora... Rudé právo, 21.března, 1948)

Od Rudého práva po dikobraz, nehledě a na projevy tehdejších státníků a prokurátorů. Toto spojení poprvé paranoidně rozbujelo u V.I.Lenina. Vůdce proletariátu je pomnoženým grifem přímo posedlý, zdá se, že právě tahle floskule je věrným obrazem jeho *bolševického* (viz. BOLŠEVIZECE/BOLŠEVICKÝ) myšlení. Nalézáme jí snad v každé druhé větě, je neodmyslitelnou součástí jeho literárního stylu: *Boj proti pánům Jouhauxům, Hendersonům, Mehrreimům, Legienům a spol. v západní Evropě je mnohem těžší než boj proti našim menševikům...Není pochyb páni Gompersové, Hendersonové, Jouhauxové a Legienové...jsou právě takový Zubatovové...Starny pánů Scheidemannů i pánů Koutských a Crispienů jsou maloburžoazně demokratické...Nechť takoví ničemové jako Scheidemannové, jako Kautští a Crispienové v praxi předvedou, nakolik balamutí dělnictvo. Cožpak nejsou, omezíme – lis se na Francii příklady pánů Jouhauxů a Merrheimů typické? ...Je třeba, když...úplná roztržka mezi pány Hendersony – Lloyd Georgey a Churchilly, Scheidemanny...atd.dosáhne vrcholu, aby všichni byli potřeni rozhodným útokem proletariátu a vydobyta politická moc... Komunisté musí napsat všechny síly k vítězství sovětské moci a diktatury proletariátu na celém světě. (Lenin: *Dělnická nemoc „levičáctví“*, 1920, česky Praha 1950) Nápadně brzy po Leninovi začali Klement Gottwald mluvit o svých protivnících v prurálu a to už od konce dvacátých let (*Různí ti Bolenové, Jílkové a další renegáti...*) Jde tedy o jasný úkaz *boševizace* jazyka. Urválkovské vyjádřivo padesátých let je přímo analogií sovětského: *různí ti Bucharinové, Kameněvové, Zinověvové...* Tradice pokračuje i v sedmdesátých letech za normalizace: *Páni Krieglové, Pachmanové, Patočkové a Havlové...* Tato a podobná spojení čteme v nesčetných oficiálních „sračkometech“ (terminus technicus disidentů) a politických projevech, zejména bezprostředně po Chartě 77.*

A dnes? *Páni Svěrákové, Smoljakové, Halíkové a Hřebejkové...*, Tato a podobná spojení kupodivu znovu ožívají v ústech jazykově zkorumpovaných politiků (a nazítrí píšící totéž jejich komentátorská echa v médiích). Snad nejintenzivněji ožila floskule na

přelomu tisíciletí, třeba v době tzv. televizní krize (2000/2001). A pak, že neexistuje alespoň v jazyce, cosi jako *pravcový bolševismus*((viz. BOLŠEVIZECE/BOLŠEVICKÝ). Vždyť při odhalování ekoteroristů a dalších třídních nepřátel nerozborného trhu a sobotérů radostného budování mafiánského kapitalismu, se už řadu let dovídáme, že na všechno, včetně útoku na newyorská dvojčata 11. září 2001, můžou :...*páni Kellerové, Patočkové a Kohákové*... Při odhalení zakuklené „levičáské“ ideodivize uvnitř „pravice“ doporučuje se všem, kdo chtějí být politicky „in“, užít formule:*Páni Pilipové, Rumlové, Mlynářové, Pithartové*... Při rozbíjení zrádcovské páté kolony sudetských Němců uprostřed rasově už konečně čistého českého národa lze mluvit i o další zrádcovské klice. Jsou to pro změnu: *páni Mandlerové, Doležalové, Mlynárikové, Placákové*... Zábavné je sledovat, jak tutéž leninskou řečovou figuru po svém guru Václavu Klausovi, který ji pro devadesátá léta znovu objevil a zpopularizoval, papouškují jeho klony, a to nejen z řad čtenářů Lidových novin či Mladé fronty Dnes, ale i z řad perspektivních politiků nového tisíciletí (Pavel Bém ke kritikům dočasného pražského primátora Igora Němce v době povodní : *A páni Hvížd'alové seděli pěkně v teple*...,říjen 2002). Figura je natolik nakažlivá, že může výjimečně nakazit dokonce i oponenty, kteří bezděky přejímají něco z minulosti svých protivníků. Postihlo to i takové brilantní stylisty a statečně ideové odpůrce domácího komunismu, jakým byl a napořád zůstane velký český kritik a komparatista Václav Černý (viz. *Paměti 4*, Toronto 1982, kde se to: *různými Hájký, Buriánky, Pelikány* aj., jen hemží). Berme tento poslední příklad – v díle V.Černého ostatně bez onoho odpudivého prurálu *páni*, takže přísně vzato do tohoto hesla ani nepatří – jako příslovečnou výjimku, jež potvrzuje pravidlo o původu floskule.

Na celé té leninské figuře mi nevádí ani tak to, že i v novém tisíciletí doslova opakuje prokurátorský urválkovský slovník padesátých let minulého století – to je dáno pouhým, patrně vrozeným nedostatkem (jazykového) citu a vkusu toho kterého mluvčího. Víc na pováženu je, co tu na mluvčího řečová figura prozrazuje. Především – jako ostatně každá floskule – militantně zevšeobecňuje, generalizuje. Odpovídá paranoidnímu pocitu ohrožení, v situaci „zostřujícího se třídního boje“(jazykový vynález J.V. Stalina), tedy permanentní potřebě vyrábět kolem sebe sériově nepřítel. Mluvčí si tu vlastně(podle sebe soudím tebe?)mechanicky namnoží, naklonuje jisté neopakovatelné vlastnosti nějakého jedince (třeba Zdeňka Svěráka, Erazima Koháka nebo Jakuba Patočky), navlékne je jako *pány* násilně do stejnokroje své paranoie a učiní z nich armádu stejných nepřátel. Právě to zestejnění – jako nevýratný doklad – musí každou soudnou mysl zarážet i urážet ze všech nejvíc.

PAŘIT/ PAŘAN/PAŘBA/SPÁŘKA

Ještě v šedesátých až sedmdesátých letech mělo toto sloveso(a jeho odvozeniny)poměrně jednoznačnou konotaci – bylo synonymem „chlastu“(popř. mejdanu, flámu). Ale pozor! Zhruba do poloviny devadesátých let lze v „hráčských“ časopisech typu *Level* zaregistrovat jeho nový význam pro –náctileté: *pařit* znamená

nikoli obcovat s alkoholem, ale hrát počítačové hry. A pokud možno takové *pařbě* správně propadnout. Dokonce i „Oranžové Právo“ v touze podbídnout se – náctiletým Zavedlo stálou rubriku *PAŘAN* (*vše o hrách a počítačové zábavě*), v ní lovit sdružené floskule může i naprostý rybář –amatér. Už jen názvy rubrik! *Dost dobrý*(viz. DOST DOBRÝ), kde se to v údajných „recenzích“ hemží floskulami typu *na druhou stranu* (viz. NA DRUHOU STRANU), *o tom* (viz. O TOM), *scéna* (viz. SCÉNA) atd. Hned pod uvedenou rubrikou – jako vyšší kategorie než je *dost dobrý*, tedy jako nej – nej figuruje, jak jinak, *SUPER- HIT* (viz. SUPER). Co je tedy vlastně dneska *pařan*?

Totéž, co „hráč“ : osoba, nikoli už závislá na C2 H5 OH, ale na monitoru počítače.(Znamená zhruba totéž, co *kalit, kalič* -

i toto slovo prodělalo u teenagerů obdobný významový posun od“ chlastu“ k monitoru a k „fantasy“). Zda vyjadřuje v těchto případech jazyk posun směrem ke zdravější, neškodnější formězávislosti, to si ovšem v těchto chvílích netroufám odhadovat.

PILÍŘ

Naše strana stojí na třech pilířích, vysvětluje postpaděsáté na obrazovce nikoli snad odvážný architekt či smělý projektant mostů,ale vrcholový politik, představitel strany lidové (KDU ČSL). *Prvním pilířem je křesťanská tradice, druhým pilířem je tržní hospodářství a třetím pilířem je vzájemná lidská solidarita*. Proč uvádět nejisté, vratké, snadno zpochybnitelné pojmy, jako je *program, teze, princip, myšlenka, zásada*? *Pilíř* vše vyřeší – a unese. Na rozdíl od absurdní *teze* stojí pevně na zemi a podpírá klenbu.(a to klenbu nejbizarnější, nejpochybnější). Co zbyde po vybombardovaných chrámech, po stržených mostech po povodních? Co zbylo z většiny antických památek? Nemnoze jen pilíře, sloupy. Proto opusťme *argumenty*,budujme *pilíře*. A nedivme se,když jiný představitel jiné strany zase neochvějně balancuje na základním *pilíři sociálně ohleduplného a ekonomického šetrného tržního hospodářství*. Další politický kejklíř, vrcholný představitel úplně jiné strany, představuje hbitě *pilíře* pod svýma nohama zase trochu jinak, jak seto zrovna hodí. Teď právě i on skloňuje pojmy jako: *solidarita s nejchudšími, sociální spravedlnost* a přidává hit sezóny, *národní zájmy*. Obsah ani formu tohoto *pilíře* dosud nikdo nikdy ve zdejší kotlině věrohodně nedefinoval (pouze jeden pornografický publicista z hanbatých časopisů pro pány QUO či MAXIM napsal, že naším národním zájmem je Temelín protože *Temelín je Národní divadlo dneška*(Ivan Brezina,Metro , 2001). Přesto, *národní zájmy* se zdají být *pilířem z nejpilířovatějších*. Není divu. *Národem* v politice nikdy nic nezkazíte. Radím proto *národem národ neřešit* (viz, ŘEŠIT)! Přidáte li k *národu* ještě *zájmy* a dodáte – li *oprávněné*, můžete se hned v příští větě směle pasovat na jejich neohrožené ochránce. Proti komu? Inu, on se vždycky někdo najde, zvláště před volbami: proti cizákům a jejich „ pátým kolonám“ , proto přistěhovalcům, Sudeťákům, Rakušákům, Maďarům, Vietnamcům. *Národní zájmy* hájil dávno před českými komunisty a „ konzervativci“ už jejich guru, sapér Vodička – a to v posledním díle Švejka: *Maďar je Maďar, a může si za to sám, že je Maďar*. Z projevu různých našich polistopadových politiků a komentátorů jsem jen vyrozuměl, že hlavním českým *národním zájmem, prioritou* (viz. PRIORITA) , je lhát, tutlat, zametat pod koberec nepříjemná fakta.(Za hranicemi tomu ostatně před volbami nebývá jinak.) Českým

prezidentem by měl být doktor Miroslav Plzák a prezidentskou standartu na místo zastaralého *Pravda vítězí* nechť zdobí jeho heslo: *Zatloukat, zatloukat, zatloukat*. To je ten nejpevnější *pilíř*, na němž se všichni snadno shodnou *napříč spektrem* (viz. NAPŘÍČ SPEKTRUM). Zatloukat historii dávnou, zatloukat nepromlčené vraždy na dětech, starcích a nevinných civilistech, zatloukat chyby při povodních, haváriích i při přidělování celoplošných licencí, zatloukat kdykoli i do budoucna, zvláště vůči Evropě: *Úředníci z UNESCO*, pravil jednou jeden vysoký český činovník, *budou mít s československou točnou jen tolik problémů, kolik jim jich sami přiznáme!* To zní skoro jako národní program.

Není – li toto nejpevnější *pilíř národních zájmů*, pak nevím co jsou *národní zájmy* a co je *pilíř*.

PODÍVEJ SE/DÍVEJ SE/VIĎ

Měli jsme před časem premiéra, velmi dobrého řečníka a vtipného jokulátora, jenž, ať byl tázán na cokoli, opatřil svou promluvu nadpisem: *Podívejte se...* Klesnul hlasem, shovívavě se shora podíval, který lidský červ se to odvažuje jemu, titánovi zdejší kotliny, klást tak nepřipadnou, hovadnou otázku. Teprve potom se začal, unaveně, s nesčetnými oklikami, serpentinami, odbočkami a invektivami prodírat k trochu přibližné odpovědi. Oním hovorovým: *podívejte se...* (v podtextu vždycky u něho znělo a zní: *podívejte se, vy blbečkové...*) prokládám ovšem své repliky i nadále. Po tomto „premiérovi *bonmotů*“ (viz BONMOT) jeho řečový „tik“ převzali další, vesměs méněschopní uředníci. Vezměte typického sociálního demokrata devadesátých let, posaďte ho do studia, dejte mu otázku a vsaďte se, že každý druhý začne pěkně zešíroka oklikou: *Podívejte se...* Tik se ovšem se ovšem stal i bez politiků už dávno běžným konverzačním úvodem k jakékoli debatě, odborné, hospodské nebo mobilně telefonní. (*Podívejte se, já si myslím...dívej se, já jsem jim to řekl od plic...dívej se, já přece zpívám o lidech, vid'...*). Je to vlastně nesmysl: jaképak dívání, když jde maximálně o výzvu k *poslouchání*. Floskulí se tyhle řečové tiky a šumy stávají ve chvíli, kdy něco zakrývají. Většinou úbytě nápadů, původních myšlenek, nedostatek ochoty komunikovat, otevřít se, mluvit pravdu – za sebe. Snahu za každou cenu zatáhnout do problému partnera (protivníka), tím svůj eventuální průšvih jaksi předem rozředit, nivelizovat. Dát shovívavě chudákovi, který tomu nerozumí (jinak by se přece nemohl tak blbě ptát!), návod, jak na problém příště nahlížet. Jsou to sice jen nevinné, nenápadné řečové berličky konverzace, ale právě ony – při častější kumulaci tiků – jsou neklamným sémiotickým znakem toho, že myšlení dotyčného kulhá.

PRIORITA

Podle slovníku: *úkol, mající přednost, nejdůležitější, nejnaléhavější věc, záležitost mající být přednostně řešena, přednostní nárok vůbec, prvenství...* (SCS, 1998). Když to sečteme a podtrhneme, vyjde nám prostě české slovo *přednost*. Proč však politici, komentátoři a veřejní činitelé vůbec tak rádi „zdůrazňují *priority*“ namísto toho, aby prostě tomu či onomu „dávali přednost“? Inu -nezní to tak důležitě. Vědecky. Systémově. Zvláště pak ve vypjatých dramatických chvílích. *Priority* – už tak nezdravě rozbujelé před parlamentními volbami –

vyplavila na mediální povrch zejména velká povodeň ze srpna 2002. Říci: chci dát při finanční pomoci obětem záplav přednost těm a těm, a nikoli tamtěm a tamtěm, neboť ti a ti jsou potřebnější, to všechno zní příliš krutě, fádně, protože pravdivě. A navíc slovo „přednost“ budí u rovnostářského národa vždycky jistá podezření, například z protekce či korupce. „Priority“ jsou už dopředu zbaveny jakéhokoli stínu podezření, jsou objektivní, spravedlivé, „vyvážené“. Obecně je vždycky jistější při zdůvodňování čehokoli ožehavě lukrativního utéci se do obecné, neprůstředné floskule. A na konkrétní otázky typu: komu, co, a proč, odpovědět třeba takto: *Rozhodnutí je otázkou priorit.* (ministr Pavel Dostál, Právo, 21.8.2002). Pohodlnější, než někoho (něco) přímo odmítnout je diplomaticky prohlásit: *Momentálně to nepatří mezi moje priority.* Poučení pro milence (-nky): až se budete chtít s partnerem rozejít, svědčte to na priority.

PRIZMA

V matematice je to *hranol*, v mineralogii *krystal* (se stěnami: *rovnoběžnými se svislou osou*, SCS, 1998). V optice je to: *skleněný hranol se dvěma nerovnoběžnými lámavými rovinami* (jako takový, protože spektrálně rozkládá světlo, ten předmět celoživotně fascinoval odluzoval Newtona odpůrce J.W. Goetha). V dřevařství jde o: *druh hranolovitě odříznutého kmene* (dto). V přeneseném básnickém významu jde o: hledisko, názor, úhel pohledu, princip hodnocení. Právě tad, u snobského „ale jinak dost sémanticky vypelichaného básnického tropu (metonymie), se z počestného slova rodí floskule. Přečtu – li si, že režisér: *dokázal přečíst Hamleta prizmatem současnosti...*, nemusím číst dál. Nebo si mám myslet, že režisér Vladimír Morávek na první čtené zkoušce vyměnil brýle za speciální skleněný hranol, a jím četl s herci elsinorský příběh?

PROJEKT

Inflační projev posledního desetiletí, bez něhož se dnes už v kultuře (a v psaní o ní) neobejde nic. Na fautech a tiskovkách – a pak druhý den v rautových recenzích a rozhovorech – se kolem tohoto pojmu točí všechno.

Režiséři už dávno přestali režírovat inscenace či filmy, muzikanti natáčet desky, dramatici přestali dělat něco tak banálního, jako psát hry, spisovatelé přestali psát knihy, vědci studie, organizátoři organizovat festivaly a kurátoři kulturní výstavy – ti všichni na místo toho – *připravují projekty. Na jakém projektu teď pracuješ?* Zeptá se novinářka, a je už vedlejší, jde-li o drama, operu, muzikál, symfonii, dokumentární či hraný film. *Projekt* zní lépe. Automaticky dodává jakémukoli díku důležitost, kterou třeba jinak postrádá. Zásadnost. Nenáhodnost. Plánovitost, promyšlený rozvrh. Žádná improvizace, žádný šlendrián. Původně to byl pouhý: *návrh, plán, nejčastěji díla technického nebo stavebního, budovy, strojního vybavení atd.* (SJČ, 1989). Nebo také: výkres, podle kterého se provádí stavba, stavební plán (SCS, 1981)

Ještě jsem chápal – a vítal - , když v první polovině osmdesátých let prolomil poklid normalizace: *Společný projekt CESTY*, v němž se spojily čtyři „studiové“ soubory(Ypsilonka, Divadlo na okraji, Divadlo na provázku, HaDivadlo) k provokativnímu a zásadně kritickému kolektivnímu vystoupení. Tedy k opravdu společnému – představení? Ne, tehdy asi opravdu *projektu*. Jenže pak se začala samozvaně nazývat *projektem* v podstatě každá inscenace, každý film, každá skladba, každá kniha. A dospělo to tak daleko, že dnes se každý jen trochu navštěvovanější film nazývá dokonce *kultovním*(viz. KULTOVNI) *projektem*. Seriál Larse von Triera *Království* je určitě mimořádné dílo, skvělá filmařská polemika s technokratickým optimismem a tupým telenovelovým realismem obou našich *Nemocnic na kraji města* (*Království* ukazuje, i v oblasti komerčního média, jímž je televize se svými seriály vždy až na prvním místě, propastnou vzdálenost placatého světa našeho televizního Knedlíkova od evropské kinematografické špičky). Ale to všechno ještě neopravňuje a neomlouvá publicistu, aby psal o tomto díle – a tuctech dalších – jako o: *kultovním projektu*. Bude – li nakonec všechno *kultovní* a všechno *projekt*, přestanou mít brzy tahle slova jakýkoli smysl. Ale o to raději je budou rautoví tvůrci a novináři používat.

PROSTĚ

Slovo z rodu *tiků*. Používají jej řečníci – od poli -tiků po renomované umělce – zejména tam, kde chtějí zastříť nulovou informační hodnotu svých projevů bodrou lidskostí: *Já prostě mluvím rád prostě. Já prostě nechci říkat věci tak, jak se prostě říkají, já už jsem prostě takový, že říkám věci prostě na rovinu, já už prostě jiný nebudu...Prostě* je zrazující tik *prostáčků*, kteří si hrají na intelektuály a snaží se každou složitou myšlenku jakoby lidumilně“ zjednodušit“ (rozumějte, blbečkové: je to *prostě* tak a tak). Snaží se vlastně „přeložit“ svůj složitý svět do srozumitelnějšího jazyka plebsu, k němuž se tímto ze svých výšin *sníží*. To hlavní, co *prostě* zakrývá a prozrazuje naprosto neomylně , je ovšem aktuální nedostatek slovní zásoby.

PRVNÍ DÁMA

Píše – li se o manželkách prezidentů (premiérů, panovníků) jako o *prvních dámách*, budiž: floskule patří jaksí k bontonu, a zhruba odpovídá, v obecné podvědomí i fakticky, skutečnosti. Horší je to s nadužíváním „ diplomatické“ floskule v jiných oborech: tady to někdy vede až k úplnému vyprázdnění pojmu. Tak čteme často: *o první dámě českého dokumentu* –příznačně to platí jednou o Olze Sommerové, podruhé o Heleně Třeštíkové. Totéž v bleděmodrém (*první dáma české literatury*) čteme jednou o Barboře Nesvadbové, podruhé třeba o Halině Pawlovské. Nebo jindy, dle míry vkusu a zaměření příslušného periodika, o Evě Kantůrkové, Zdeně Frýbové, Alexandře Berkové či Daniele Hodrové. V příloze Pátek LN (leden 2002) čtu zase bombastický, ale žel v těchto dnech zcela běžný titulek o britské spisovatelce Joanne Rowlingové: *První dáma světové literatury píše knížky pro charitu...* A těsně nad titulkem, v upoutávce poměrně dlouhého a faktograficky bohatého článku, stojí: *Čarodějský učeň Harry Potter se stal pro Brity nejvýznamnější postavou anglické literatury a předstihl*

Hamleta... A aby nebylo pochyb, celé je to souhrnně nadepsané: *Joanne Rowlingová: Učitelka s talentem Shakespeara*. Autor Martin Vaněk, zřejmě sám netuší, jak vděčnou obětí marketingové kampaně a její reklamní floskule se právě stal: řečeno známým paradoxem, je ve stadiu, kdy už přestá psát floskule, floskule píše jeho.

Dalo by se ještě jakž takž pochopit (jakkoli cítím pudový odpor ke sloganům všeho druhu), když novinář osmdesátých let napsal kdekoli na světě (jen u nás to tehdy jaksi nešlo) o Martině Navrátilové: *První dáma světového tenisu...* Tehdy skutečně česká tenistka a emigrantka porážela jednu soupeřku za druhou a dlouhou dobu objektivně a měřitelně „kralovala“ na světovém žebříčku ATP. Jakými stopkami chce však publicista LN měřit závody Harryho Pottera s Hamletem? Počet *momentálně* prodaných výtisků, *momentálních* překladů, *momentálních* reprýz filmu? A jak může vědět, že jde o záležitost nadčasovou, že nejde jen o reklamní bublinu? (Snad po čtyřech staletích uzná, že Shakespeare tyto závody s časem už vyhrál, na rozdíl od Rowlingové.) Jak publicista ví, že nejde jen o další znepokojivý příznak všeobecné infantilizace našeho světa, o produkt promyšleného marketingového nadbívání dětským zákazníkům, po které za dvacet, padesát let neštěkne pes? To v tuto chvíli neví on ani já.

Jediná data, která lze v takovém článku říci s jistotou jsou data o imponujícím počtu prodaných výtisků a překladů knih a přidružených suvenýrů fabriky J.K Rowlingové (eventuálně data o tržním úspěchu filmu.) Jenže psát o britské spisovatelce jako: *o první dámě knižního trhu* (či nedejbože *o první dámě prodejnosti*), už by pravda, nevyznělo také efektivně, jako mluvit ve vznešené „goethovské“ rovině *světové literatury*. Ale právě ta věčně nepatřičná vznešenost je přesně to, co dělá z běžného novinového titulku kýč.

PRVNÍ MUŽ

Poněkud řídkěji používaná maskulinní analogie k předchozímu heslu. Na rozdíl od *první dámy* odráží více atribut moci, není to tedy nutně ten nejlepší, ten nejschopnější (premiant), ale ten nejmocnější, tedy předseda, šéf, vůdce. Fuhrer (*První muž třetí říše*). Pokleslá novinářská manýra tedy zásadně nepoužije prostého „předseda Rady české televize“, ale, kupříkladu o Janu Mrzenovi: *První muž čtrnácti televizních radních* (Jana Perglerová, Právo, 30. 4. 2002). Čímž vzniklo novinářce pod rukama spojení málem surrealistické.

PŘEDNÍ

Význam nepochopitelně a nesmyslně dosluhující z totalitních časů, kdy se např. umělci dělili na ty, kteří byli zadobře s establishmentem, tedy ty „naše“ „vepředu“, prostě přední (*přijedou přední umělci z Prahy!* hlásili od padesátých do devadesátých let plakáty na kteroukoli estrádu) – na ty druhé, méně významné, méně spolehlivé, mediálně neprotěžované. Kdo z herců byl například. Z Národního divadla, byl *přední* automaticky. *Přední* bývalo také často synonymum pro *pokrokové* (tyto dva pojmy v médiích po celé půlstoletí takřka splývaly). Dobrou metodou zjišťování míry floskuloznosti kteréhokoli slova je doplnit si jej zkusmo

pojmovým protikladem: v tomto případě by nám vycházela dvojice: *přední a zadní*, což je rozlišování plně oprávněné u hovězího, nikoli u umělců (vědců, sportovců, politiků).

PŘEHRŠLE/PŘEHRŠEL

Dříve také „přehoušel“. Jedna z nejparadoxnějších floskulí tohoto slovníku. Podlevšech mě známých encyklopedií jazyka českého znamená *překršle* jednoznačně *menší množství* (*zvláště něčeho sypkého*) *vůbec*. V základu slova zřetelně cítíme: hrst, hrstka – *přehršle* je cosi jako: *množství, které se nabere do obou hrstí zároveň*, popř. něco, co se: *vejde do jedné hrsti*. (Všechny citáty najdete v SSJČ, 1989, podobné jsou v *Etymologickém slovníku* aj.) I přes tento jednoznačný výklad jako „malém množství“ používá termínů devět z deseti píšicích či veřejně se projevujících lidí, živících se profesionálně slovem, ve výzkumu přesně opačném jako : hodně, spousta, moře, moc! Potíž je v tom, že všechny tyto výrazy jim asi připadají banální, obyčejné. Oni chtějí svůj jazyk vyšperkovat něčím zvláštním, aparátním, nějakou tou rozinkou“ vančurovskou“ starožitností, která voní patinou věků a specifickou nezaměnitelnou *českostí* (zkuste po cizinci aby to slovo vyslovil -to si radši strčí prst skrz krk). A k tomu všemu se *přehršel* výborně hodí. V tu chvíli se ovšem výraz, většinou bezděky, stává v jejich ústech slovní náhražkou, tretkou, zakrývající původní význam slova. A tím i mate, nikoli zpřesňuje informační hodnotu promluvy.

PŘÍJEMNÉ

Pozorují v deníkových i jiných recenzích, jak se za posledních zhruba patnáct let zvyšuje obliba adjektiva *příjemný* jako nikoli snad jen charakteristiky díla, ale jako přímá součást, ba kritérium jeho hodnocení. *Příjemná* komedie, *příjemná* scéna a kostýmy, *příjemný* překlad, *příjemné* barvitě sladění, *příjemná* obrazová kompozice, *příjemně* rozvíjený příběh, *příjemná* dávka sentimentu a humoru, *příjemné* retro, *příjemné* mrazení, *příjemný* horor, dokonce jsem už víckrát četl- a vstávaly mi přitom vlasy hrůzou - *příjemná* společenská satira. *Příjemné je, že snímek zbytečně nemoralizuje*, opakuje nám v různých variacích a permutacích už patnáct let filmová kritička našeho nejčtenějšího deníku. A co teprve všechny ty *příjemné* barytony, tenory, sametové basy, alty, soprány, mezzosoprány – těch se včetně jejich *příjemných zabarvení* – v operních a hudebních recenzích už vůbec nedopočítáme! Někdy mám intenzivní pocit, že nečtu recenzi uměleckého díla, ale reportáž z módní přehlídky (scházejí jen *příjemně nabírané volánky*). Jak klasik naší umělecké kritiky – jen kurva se musí líbit, umění nikoliv!

Doba však pokročila a tak hlas Martiny Balogové se *příjemně odemyká* (LN, 24.4. 2005), zatímco u Anety Langerové je *stylové album směřováno k příjemnému*, „ *nadčasovému*“ *poprocku se zajímavým* (sic!) *výběrem v popu neokoukaných textařů – příjemným* „*generačním*“ *textem* 17 *přispěla i Gábina Osvaldová* (LN, 25. 4. 2005). Grégorie Dérangère je *příjemný, neokoukaný francouzský herec* a film, v němž hraje *by mohl působit docela příjemně neotřele* (LN, 31. 5 2004) atd. atd. Je mi to ne – příjemné, ale je to tak *příjemnost* se stala mnoha českým recenzentům a recenzentkám kýženou vlastností

kteréhokoli uměleckého díla. Je to pro ně už jednoznačné a neodiskutovatelné plus, o němž dále nepochybují. Nepoloží si vůbec otázku, zda atribut *příjemnosti* není spíše podezřelým poznávacím znamením, například symptomem kýče. Že by to byl vliv reklamy?

Přemýšlím při tom marně o tom, které z opravdu velkých děl světové i naší literatury, divadla, filmu či hudby se dalo s klidným svědomím označit jako *příjemné*. Pomozte mi ! Je snad Sofoklův Oidipus vladař, Euripídova Médea, Shakespearův Hamlet, Lear, Othelo, Macbeth, jsou to skutečně *příjemné* tragédie? A je kterýkoli Aristofánes *příjemnou* komedií? Je Goethův Faust *příjemný* ? (o faustiádách Thomase Manna či Michaila Bulgakova nemluvě?) Je kterýkoli text F.M. Dostojevského *příjemný*? Jsou Bachovy, Matoušovy, či Janovy pašije, je kterákoli z Mahlerových symfonií *příjemná*? Byl snad *příjemný* Armstrong, Fidzgeraldová, Olmerová, Ray Charles ? Je snad *příjemný* Máchův Máj, Holanova Noc s Hamletem, Seifertův Morový sloup, Divišovo Chrlení krve, Magorova Summa? Dá se to adjektivum alespoň vzdáleně použít na cokoli z Franze Kafky?, na Haškova Švejka, Jarryho Krále Ubu, Backetovo Čekání na Godota, Ionescovu Plešatou zpěvačku, Havlovo Vyrozumění, Schwabovy Prezidentky? Je kterákoli hra nebo próza Thomase Bernharda *příjemná* ? Je kterýkoli film Fridricha Murnaua, Alfréda Hitchcocka, Luise Buñuela, Ingmara Bergmana, Jeana – Luca Godarda, Miloše Formana, Jana Švankmajera, Karla Vachka *příjemný*? Byli snad kdy *příjemní* Bosch, Brueghel, Michelangelo, Rembrant, Greco, Goya, Gauguin, Arp, Magrite, Dalí, Klee, Miró, Dubuffet, Váchal, Boudník, Preclík, Além Diviš, František Skála, Jiří David, David Černý? Neplatí tady všude – a laskavý čtenář si jistě doplní desítky dalších příkladů – pravý opak? Nebylo všechno velké a trvalé v umění vždy naopak (něčím, někomu) ne - *příjemné*? Nepatří to do konce k jeho definiční podstatě?

Ale, abychom si to neulehčovali, i v lehké, chcete – li podkasané múze, neplatí v podstatě totéž? Nebyli snad ve své době nejen Plautus, Vitalis, Rutebeuf, Rebelais, Tabarin, Béranger, Deburau, Nestroy, Offenbach, Labiche, Wilde, Shaw, nebyl náš Havlíček. Šamberk, Hašek, Hašler, Longen, Burian, Voskovec a Werich, J.R. Pick, Vyskočil a Suchý, nebyli u sousedů Kraus, Qualtinger, Kreysler, Karinthy, a za mořem Chaplin, Marxové, Buster Keaton, Woody Alen – nebyli všichni tito klauni slova i akce nejprve něčím hodně ne – příjemní, než si na ně publikum jakž takž zvyklo a dnes je máme třeba i za klasiky, rozhodně však nikoli za klasiky *příjemnosti*? Existoval kdy vůbec na světě jediný opravdu velký kumšt, jehož umění bylo od počátku *příjemné a nic než příjemné*? Já o žádném takovém nevím.

PĚPSAT DĚJINY(viz. též REVIZE VÝSLEDKU 2. SVĚTOVÉ VÁLKY)

Začalo to možná už dříve, ale triumfální tažení téhle hvězdné floskule našim mediálním prostorem zahájil onen sportovní komentátor České televize, který po vítězném gólu našich hokejistů na zimní olympiádě v Naganu nad celou zemí to posvátné nedělní ráno zasípal: *Přepište dějiny!!!... Česká republika získává olympijské zlato, vítězná série našich zlatých hochů pokračuje!* Od té doby se s úslovím roztrhl pytel, každé nové vítězství už nejen hokejistů, atleti fotbalistů, tenistů, atletů, každý rekord, každý vítězný gól znamená automaticky *přepsání dějin*. Kdykoli se komukoli povede něco úspěšného, okamžitě *přepisuje*

dějiny. Naposledy takto přepisovali dějiny Korejci na mistrovství světa v kopané 2002, které se konalo v Japonsku a Koreji. Čím? Inu: tím, že se prokopali do čtvrtfinále.

Obávám se, že málokdo z uživatelů téhle fráze je sto nahlédnout její dalekosáhlou nesmyslnost: dějiny nelze přepisovat jakýmkoli nový, sebezpečnějším činem. Dějiny se nejprve dějí (ještě jako *nedějiny*) – a teprve potom se píše: dějiny vlastně vznikají až psaním dějů. Dějiny neexistují bez kultury textu, slova, knihy. Obrazové, magické kultury neznají dějiny, znají jen rituální opakování událostí. Dějinnost je naproti tomu lineárnost, postupný vývoj od něčeho k něčemu (zleva do prava, zdola, vzhůru apd.) Různé režimy, zejména ty totalitní, to všechno velmi dobře vědí, a proto dějiny s oblibou dodatečně znovu a znovu přepisují: tu z dějin někoho (něco) vymažou, tu někoho (něco) přilepí. Zopakujme si: žijeme stále méně ve světě dějů a stále více ve světě jejich výkladů, interpretací. Tyto výklady už dávno nejsou prostou kronikou, popisem událostí, jsou vždy dodatečným výběrem s tou či onou tendencí. Jednotlivé výklady se liší pouze mírou, v jaké svou tendenčností zastírají (nejmanipulovanější jsou paradoxně ty, které se tváří „objektivně“ a svou tendenčností až do konce skrývají, tedy, ty, které – řečeno s Umbertoem Ecem – *ztratily transparentnost* – (viz. TRANSPARENTNÍ). Ať tak či onak, nic z toho, co nazýváme *přepisováním dějin* nemá a nikdy nemělo nic společného s aktuálním, momentálně probíhajícím dějem: dějiny jsou bezesbytku sférou reflexe, nikoli akce, činu. Nelze vykřikovat: *přepište dějiny...* tam, kde ještě žádné nejsou, kde nebyly napsány, tudíž nemohou být ani přepsány.

Jako vždycky a všude, po komentátorech se nesmyslné fráze zmocnili ještě větší dadaisté, politici: čím pitomější fráze, tím jistější má v jejich ústech konjunkturu. A tak od přelomu tisíciletí slyšíme stále častěji o nepřipustných: *pokusech přepsat dějiny* (respektive o: *vnášení kritérií do minulosti*, eventuálně o: *revizi výsledku 2 světové války*, viz REVIZE VÝSLEDKU 2 SVĚTOVÉ VÁLKY). Vždy jsou to, u nás, stejně jako v Rakousku, Bavorsku či Maďarsku, pokusy těch druhých, jejichž vlády minulých událostí nejen nevyhovují, neboť se nezúčastňují povinného rituálu pěstování a zalévání vlastních národních křivd (čím jiným, než slzami: jsou to ovšem ty Kunderovské slzy nad slzou, tedy slzy kýče). Místo rituálu národního kýče nabízejí cizí výklady často pohyb, kritické myšlení: např. myšlenku, že vražda ozbrojence na bezbranném civilistovi, jeho ženě a dětech, to vše v době míru, zůstává nepromlčeným zločinem proto lidskosti i po půlstoletí a to i přes to, že civilistovi ozbrojení krajané se před tím ve válce mimořádně barbarsky zachovali vůči našim civilistům.

Ti, kteří nám připomínají tyto a podobné naše minulé přečiny a zločiny, na ně bychom bez nich už dávno zapomněli, ti kteří, nás nutí na dnešní úrovni znovupromýšlet dávno zažitá děje a postoje, ti, kteří nerozhoupávají kadidelnici před jednou provždy kanonizovaným oltářem naší minulosti,

To zní jak fanatický provolávání! Tak takhle né!

Ti všichni jsou zkrátka a dobře „přepisovači“ (jindy „kádrováci“) dějin

Rozeměj: těm jediné možných, našich. Takovým zavrženíhodným pokusem o *přepis dějin* je v očích našich novodobých každý nově objevený masový hrob, každá nová kostra, vypadlá z pomalované národní skříně, každý nový dokument, vyvracející iluze o nás samých jako těch nejmírumilovnějších holubicích ve vesmíru. Přepisovači dějin jsou vlastně narušitelé a čeritelé našeho vlastního, narcistního obrazu, do něhož jsme hypnoticky zahleděni. Běda tomu, kdo nás probudí!

PŘIŠLO MI

Přišlo mi, že malinko přehrávají... první korektní kritik o přestávce premiéry na dotaz všetečné novinářky, ač se mu kus hrubě nelíbí a právě chtěl nenápadně postranním vchodem opustit divadlo. *A nepřišlo vám, že je to záměr?* opáčí vážně reportérka velkého, solidního deníku. Nezbyvá než resignovat: *Ne, to mi nepřišlo... Uvidíme po přestávce.*

Ani jeden, ani druhý při té nezávazné konverzaci (sám jsem podobných absolvoval desítky) netuší, jak mocně s nimi cloumá, nenápadná, ale o to odpudivější floskule. Horší je, když to takto, černé na bílém, vyjde nazítří v solidních novinách. Vazba: *přišlo mi..., na místo: zdálo se mi..., měl jsem dojem..., působilo to na mě...,* nejuprávněji ovšem: *vadilo mi,* je vazba nejen škaredá a nepřesná, ale navíc nepůvodní, pasivně, otrocky a bez invence patrně přejatá z němčiny. (*Es kommt mir vor...* - v minulosti: *Es kam mir vor...*) Matoucí je tato vazba i proto, že na rozdíl od němčiny nemá ono zpřesňující „vor“, které teprve z „přijít“ (kommen) tvoří „připadat“ (*vor – kommen*) – má jen ono alibistické a anonymní „přijít“ (kommen). Odkud, kudy a kam“ to“ na něj přišlo, o tom už náš mluvčí, přistižený při zaječích úmyslech, raději nepřemýšlí: proč také, když jde o to zakrývat, nikoli pojmenovat skutečné pocity.

PUJČOVÁNÍ SI VLÁDOU (viz též NESVÁDĚNÍ VŠEHO NA KOLUMBII, SIGNÁL)

Jsem na rozpacích, pod jakou hlavičkou mám vměstnat do jednoho hesla, a tím diagnostikovat notoricky rozšířenou chorobu současné slovesné komunikace, zaznamenanou už v předznamenání téhle knihy výrokem sociálnědemokratického ministra financí z r. 2000. Jde o zhoubný proces sklerotizace a byrokratizace myšlení, jehož vnějším znakem je *nadužívání* (hle: i mne to právě postihlo!) podstatných jmen slovesných, tedy původně krásných, přesných a konkrétních sloves, které v technokratových ústech zkameněly v neprůstřednou zdeřední fosílii uměle vytvořeného substantiva. A tak jsem pro název hesla – namátkou a z nouze – použil jiného, čerstvého, tentokrát nikoli předpotopního, nýbrž po- potopního výroku z úst jiného politika z protilehlého názorového tábora (každá vítězná floskule razí si cestu do úst technokratových *napříč politický spektrem* (viz. NAPŘÍČ SPEKTRUM). Celý ten nádherný český výrok zní: *Půjčování si vládou to je něco jiného než půjčování si jednotlivcem nebo rodinou(...)* *Odvolávání se na dnešní, relativně nízký stav státního dluhu není namístě...* (Václav Klaus, MfD, 29.8. 2002)

Opět: náказа nepostihla zdaleka jen autora citovaných slov, s jejich meritem mohu třeba i vřele souhlasit, pokud si jej přeložím do češtiny. Tento způsob vyjadřování je však pro řečnickovu dikci rozhodně typický. Choroba je zde zažraná tak hluboce, že *pomáhání si vytvářením* substantiv ze sloves tu připomíná až posedlost alchymisty, který neustále hledá v každé dosažitelné materii tu svou, jediné pravou *substanci*. Obecně jde však – u kohokoli – o jasnou indicii zkamenělého myšlení, jež se odpoutalo od konkrétní zkušenosti. Je typické

pro ten typ myšlení který chce něco zatříť, který vytěsňuje z vět stín konkrétního významu (málo – kdo v tomto smyslu překoná nacistické: *konečné řešení*, nebo sovětské: *zastavení jihokorejského letadla v letu*) Důkazem nárůstu – i dalším z nepřeborných dokladů platnosti zákona o automatickém sdružování maligních floskulí – je i čertovský výrok místopředsedy naší druhé nejsilnější strany, který je tak pregnantně stupidní, že až hraničí s genialitou: Opoziční smlouva byla o tlačení pravice levicí někam! (Miroslav Beneš, ČT 1, 14.9. 2002)

Jazykový bůh je ovšem bůžek potměšilý: sotva jsem dopsal toto heslo, našel jsem na skle svého špatně zaparkovaného auta: *Protokol o přiložení technického zařízení k zabránění opuštění místa nedovoleného parkování vašeho vozidla*. Český řečeno: dostal jsem botičku. K odstranění tohoto přiložení zabránění došlo ovšem až po zaplacení (mnou).

U

ÚDAJNĚ

Čteme ráno v novinách - a večer slyšíme papouškovat v televizi – zprávu ČTK: *Německá vláda protestuje ústy svého ministra životního prostředí proti opětovnému spouštění jaderné elektrárny Temelín a odvolává se při tom na údajné provozní nedostatky. Ministr Trittin při tom poukázal i na údajné ohrožení životního prostředí...*

Jindy zase čteme o sporu kolem otáčivého hlediště v Českém Krumlově: *Památkáři ovšem tvrdí, že populární českokrumlovská točna údajně ruší historický ráz města konkrétně zámecké zahrady a letohrádku Bellarie...*

Potíž je v tom, že německá vláda se neodvolává na žádné *údajné*, nýbrž - podle jejího názoru – *skutečné* nedostatky českého jaderného otesánka (např. nevhodně umístěné vysokotlaké potrubí, nikde nevyzkoušená obří turbína apd.). Stejně tak českokrumlovští památkáři by byli na hlavu padlí, kdyby měli jakékoli pochybnosti o tom, že pouťová turistická atrakce v barokní zahradě a v bezprostřední blízkosti nejzachovalejšího barokního zámeckého divadla v Evropě (a pravděpodobně i na světě) je *skutečnou*, nikoli *údajnou* pěstí na oko českému Krumlovu. Nehledě k tomu, že kvůli *údajnému* rušení historického rázu města by asi hrozilo, že český Krumlov bude vymazán z prestižního seznamu městských památkových rezervací UNESCO, kam byl – malým českým podvodem – zapsán pouze bez této otáčivé atrakce.

Do třetice je možno číst v českém tisku zprávu, signovanou „čtk“: *Městský soud v Praze potrestal Milana Šrejbra za obchody s cennými papíry, kterými údajně obohatil o více než 13 milionu korun svoji společnost Šrejbr Tennis Investing.* (LN, 25.9.2001) I když si o úrovni českého soudnictví nedělám vůbec žádné iluze, musím se Městského soudu v Praze zastat. Určitě není tak pitomí, že by ve zdůvodnění rozsudku někoho trestal za *údajné*, tj. neprokázané provinění.

V létě 2002 čtu zase v novinách a vzápětí slyším v televizi, že: *hnutí DUHA protestuje proti údajnému kradení dřeva v národním parku, neboť při svém monitoringu 1. zóny údajně objevilo desítky pařezů, u jichž měly chybět kmeny*. Toto je alibi na druhou. „Četka“ promine, ale takto by se chovalo pouze hnutí DUŠevně Handicapovaných, nikoli naše nejvyspělejší enviromentální organizace. Protestovat proti *údajnému* mizení dřeva, když navíc tam podle druhé části věty *mělo chybět*, to nikdo svéprávný nikdy neudělá. Zvláště když to mizení je *skutečně* potvrzeno nálezem inspekce a šetřeno jako *skutečnost*, nikoli pomysl policií. A tak se s pomocí nenápadného slůvka *údajně* – stejně jako výrazem měl udělat (viz MĚL

UČINIT) – ze samé snahy po korektnosti paradoxně lže. Navzdory mohutnému předstírání přísné, odosobnělé „objektivnosti“, „korektnosti“ a *vyváženosti* (viz. VYVÁŽENOST).Diplomaticky řečeno:manipuluje s s informacemi. Odborným žargónem: zaměňuje se zpráva s komentářem(ono bagatelizující *údajně*, vpašované do něčího skutečného nikoli, *údajného* stanoviska, už je komentářem mimo jakoukoli pochybnost).Děje se to doslova každou minutu, každou hodinu,dnes a denně. Dokonce i u relativně slušných novinářů: *Rakušané odmítnutí svých požadavků považují za důkaz, že česko není ve sporu o Temelín přístupné jakýmkoli kompromisům*.Tahle věta Marka Kerlese je ještě korektní informací.Následující věta už je manipulací, protože pašuje do názoru druhé strany názor naší strany

/ né své strany, mojí teda né/

Autorovi nestačí k zpochybnění rakouského názoru uvozovky, on ještě musí dodat omluvné *údajně*: *Domnívají se, že údajné české arogance už si musí všimnout i EU.*(LN, 19.9.2002) A tak se snadno a rychle vyrobí z původně korektní informace nenápadná, často podprahová manipulace na druhou.

UJAL SE

Na místo prostého, jednoduché a primitivního „režíroval“(hrál,šéfoval, dirigoval, trénoval) slyšíme a čteme znovu a znovu v učených recenzích i v anotacích a to nejen uměleckých děl: *Režie(role) se ujal XY,Šéfovské funkce se ujal....Dirigentské taktovky se ujal... Jindy zase: Trenérského postu se ujal...kdysi jsem v pátečním magazínu „intelektuálních LN u anotaci TV pořadů napočítal tento výraz třináctkrát. Běžně tu čteme vety jako: Role souseda, který glosuje děj filmu z křesla před televizorem, se (...s chutí ujal Vítězslav Jandák.* (LN, 21.9.2001) . V citované větě se projevil i zákon o vzájemném přitahování, milování se a množení se floskulí (viz. S CHUTÍ).

Vždycky, když se s touto protivnou metaforou, nahrazující prostou informaci zbytečným kýčem, stkám(tj. kdykoli otevřu noviny, pustím rozhlas, zapojím internet či televizi), představuju si chudinku režii (roli, taktovku) jako sirotu. Leží, nebohá, všemi opuštěná,odhozená v kopřivách, vztahuje ručičky a nikdo si jí nevšímá. Jde kolem náhodou ušlechtilý dobrodinec, dejme tomu Jan Hřebejk, a *ujme se jí*. Musíme si přece pomáhat! Ještě nic nevíme o výsledku,ale už jedno oko nezůstane suché.

P.S. Co všechno si český divadelní, filmový či televizní publicista nevymyslí, aby nemusel použít prostého českého slova „hrál“ či „režíroval“,dokládá například. Páteční magazín LN z 27.12. 2002, který takto anoncuje znovuuvedení Steklého Dobrého vojáka Švejka: *Titulní roli pásma(?) ztvárnil Rudolf Hrušínský , paní Mullerovou představovala Eva Svobodová, hospodského Palivce zosobnil Josef Hlinomaz, udavače Bredsneidra ztělesnil František Filipovský, v roli nadporučíka Lukáše se blýskl Svatopluk Beneš*. Adaptaci realizoval v r. 1956 Karel Steklý. Autor citovaných řádků je možná pyšný na to, kolika květnatými synonymy opentlil fakt, že všichni jmenovaní *hráli* a režisér *režíroval*, ale touto nadbytečnou slovní vatou jen obalil a zamlžil prostou, banální informaci: nemýlím – li se je tento postup pentlení prázdnoty neklamným rozpoznávacím znakem každého publicistického či kritického kýče.

ÚLET/ ULÍTLÝ

Četl jsem jednou v polemickém kulturním glosáři našeho nejčtenějšího deníku, a to z pera muže, jež patří ke kultivovanější části recenzentského cechu, dokonce třikrát – a třikrát pejorativně- slovo *úlet*. Namísto vysvětlení, jak proč a v čem se jeho oponent mýlí, v čem třeba pochybil proti logice, pravdě, vkusu či dobrým mravům, nasadí náš kritik módní, nežalovatelné, lehce ironické, shovívavé až soucivé slůvko *úlet* – tím je s argumentací i oponentem hotov. (*Úlet* znamená, že jde o výjimku, nějakou ojedinělou pitomost, o neškodné vybočení z normy, tedy o ne – normálnost, ale nikoli ještě o chronický stav: nakročení k němu, tedy už zápor trvalejšího charakteru, přináší až sloveso *ulítává* – třeba : *ulítává na drogách*.) Jindy lze ovšem totéž slovní, konverzační, rautové slůvko použít i v kladném smyslu. Tedy jako oporu, opět mírně ironickou, ale zase nic neříkající *cool* chválu něčeho „avangardního“ výboje, něčí provokace průměrného vkusu. Prázdna floskule však zůstává – v obou případech – prázdnou floskulí. Opět si tím mluvčí jen usnadňuje život, opět tím jen pohodlně nahrazuje bližší, často obtížnou charakteristiku „vbočujícího“ jevu (O těžko zařaditelných inscenacích Vladimíra Morávka poznamenaných výrazným autorským rukopisem, se už řadu let běžně mluví i píše jako o : *Morávkových úletech* – před tím se stejně suverénně, na místě kritické analýzy, mluvilo o : *Léblových úletech* s obdobně pohrdavou nonšalancí, bezradností a stádní tupostí se ve filmové branži už léta mluví a píše o *Švankmajerových* respektive *Vachkových úletech* (LN, MfD, Právo, HN), jež ve druhé polovině roku 2002 hodnotili dvanáctiletou prezidentskou éru Václava Havla se také beze slova *úlet* neobešla. A to jak v záporném, tak v „kladném“ (cool) slova smyslu. Na místo těch a těch chyb, jichž se podle pisatele Havel dopustil, píše se o : *řadě prezidentských úletů*, vyjmenují se třeba prezidentské amnestie (zvláště oblíbená mediální bublina, jež v devíti případech z desíti prozrazuje pisatelovu katastrofickou neznalost jednotlivých *kauz*, (viz. KAUZA), jeho omluvy, neomluvy, přímlyvy i pomlvy, aniž se konkrétně řekne v čem, proč a jak, stává se v písemném projevu vycpávkou. *Úlet* je vlastně báječná, politicky korektní slovní náhražka skutečného pojmenování , jinými slovy, *úlet* je vlastně báječný, politicky korektní slovní kýč. Neboť měrnost, jako norma, jako *existenciální charakter neurčitého „ono se“ (man)*. *Tato průměrnost, která předznamenává, čeho se můžeme a smíme odvážit, bdí nad každou výjimkou, která by se mohla vnořit. Každé vyniknutí je bez hluku potlačeno. Vše originální je do druhého rána ohlazeno, jako něco již dávno známého. Každé tajemství ztrácí svou sílu...* (Martin Heideger, *Bytí a čas*).

UMÍM SI PŘEDSTAVIT

Z původně nevinného, se českým obcováním stal až jakýsi povinný rituál, verbální monstrum zakrývající – zejména v politice - skutečné záměry , myšlenky, pocity. Politik (mluvčí, komentátor) neřekne *chci (mám rád)*, to je příliš zavazující, on si pouze *umí představit*. Jde mu totiž o *zajímavou* (viz. ZJÍMAVÝ) mlhu, nikoli nedej bože o pojmenování. Chce se mu jen tak něco nezávazně plácnout“ nahodit“ udičku , a zároveň se k něčemu moc nezavázat. Tento kýžený stav mlhotvornosti a blažené neodpovědnosti za pronesená slova mu umožňuje

právě ono prodejné, prostituující spojení. Ať už jde o milostný vztah nebo o budoucí spolupráci. *Umím si představit povolební spolupráci i se Z*, řekne mluvčí XY – a tajuplně se zasměje. Je to elegantní, je to kulantní, je to „plně politicky korektní“. A k ničemu to nezavazuje. Mluvčí XY přece žádnou skutečnou spolupráci nenabízí - pouze nenápadně naznačuje, že je tak neskonale moudrý a tolerantní, že nevylučuje žádnou možnost. A, že má bohatou obrazotvornost. A také, že *umí* („dovede“). *Podepsal jste ten dokument? Je to váš podpis?* Útočí novinář. *Umím si představit, že jsem to podepsal*, utíká se do alibi fráze přistižení činitel. *Ale už si nepamatuji...* Floskule však ve veřejném proslovu expanduje i do nepolitických poloh. *Umím si představit, že si dám guláš...*, odpověděla tuhle na obrazovce jedna celebrita na otázku, co bude mít k večeři. A dodala bodře: *Guláš a utopenci o tom* (viz. O TOM) *jme my Češi...Dobrou chuť.*

USTOJÍ

Konjunkturální sloveso devadesátých (a dalších) let: souvisí pravděpodobně se základní dobovou tendencí nové moci a jejího mediálního servisu všelijak klikatými cestami nabitý „status quo“ – a za žádnou cenu nevyklízet pozici. A to ani v situacích, kdy ve vyspělých demokraciích by politik (mediální magnát, vlivná celebrita, bankéř, obchodník) hanbou takřkajíc lezl kanálem: zatím co tam se profesní i morální prestiž platí zlatem, a proto se z funkcí raději včas odstupuje, u nás platí heslo: „Co mě nezabije, to mě posílí!“ A také univerzální rada známého sexuologa: *zatloukat, zatloukat, zatloukat!* Sloveso *ustát* tak možná samo *zatlouká* – jako každá poctivá floskule - nějakou nemravnost. Přinejmenším však: *plasticky vystihuje dobový ideál i v trapasech vydržel, třeba na způsob neodvolatelných politiků. Ač kdysi tu bylo mírné a přece odlišné sloveso „, ostát“ , kterým ovšem moudrost jazyka signalizovala, že dotyčný „, obstálý“ nejen ve své situaci standartně vydržel, ale také v ní prokázal určité klady.* (Jiří Cieslar, Lit. Nov., 6.10. 1999)

UŽÍVAT SI

Všichni si to tu užívají..., hlásí o hip – hopovém festivalu mladý hlas reportérky rozhlasové stanice Vltava. *Jediní, kdo si neužívá, jsou samotní hudebníci, které svazuje nervozita před vystoupením. Přijďte si to sem užít i vy!* – Jiný příklad: *Já nevím. Já si to prostě užívám...* Řekl na demonstraci pod Svatým Václavem známý studentský předák a profesionální rebel na kameru v momentě, kdy se nabízela otázka po reálné užitečnosti, praktickém významu i smyslu dalšího pokračování jeho akce.(viz. dokument Josefa Kouteckého *Po letech*, 2001.)
Je to úsloví, které přišlo(alespoň k mému uchu)

až s novým tisíciletím. Je dokladem pronikání anglistů „ anjoy“ a reklamních sloganů (užij si svého Kozla) do obecného jazyka. Úsloví nahrazuje „ banálnější“ odstíny chvál typu: *líbí se mi to, zasáhlo mě to, fandím tomu* nebo významově nejbližšího: *vychutnával jsem si*. Naše floskule zdůrazňuje víc moment aktivní spoluúčasti, relaxace, hovnění, participace na zážitku. Jakkoli jde o floskuli dnes už ošoupanou a vyprázdněnou (zvláště odporně se vyjímá v kritickém, či spíše pseudo kritickém textu: *Docela jsem si užívala výpravu a kostýmy, Jiří*

Langmajer si svého Kerženceva docela užívá) proti *super, suprový* (viz. SUPER) je to přece jenom určitý pokrok. Nesmí se to však přehánět. Takový titulek článku o největším divadelním festivalu u nás: *Hradec Králové si přehlídku divadelníků umí užít* (MfD, 24.6. 2002) už si se *suprovou* češtinou v ničem nezádá. Stejně jako noční loučení moderátora rozhlasového *Jazzového klubu* na kulturní Vltavě: *Dobrou noc a užijte si!* Moderátorka *Událostí*, hlavní zpravodajské relace veřejnoprávní televize, se zase standartně loučí s diváky málem jako bordelmamá: *A užijte si dnešní večer...*

Přímo v čítankový novinářský barvotisk se změnilo už tak nadužívané sloveso v souvislosti se záplabvami v česku v srpnu 2002, kdy zaplavilo spolu s dalšími floskullemi zejména při ostře sledované plavbě lachtanů z pražské ZOO. Poslední cesta mediálního miláčka, lachtana Gastona, po rozvodněném Labi do Saska a zpět byla doprovázena palcovými titulky na titulních stranách jako : *Gaston si svobody zjevně užívá, Gaston si užívá rozbourěných vln, Gaston si užívá útěku z vězení*, atd. Říkal jsem si už tehdy, jak může ten který novinář vědět, jaké pochody se právě odehrávají v lachtaní hlavě, co Gastina těší a co ne, zda jde opravdu o *užívání*, nebo naopak o těžký stres, blok, zkratovou reakci, kdy ten kdo zápasí o život iracionálně odmítá jedinou racionální záchranu? Lidé si holt do lachtana promítají barvotiskové příběhy různých romantických útěků za svobodou, drželi mu palce jako hrdinovi muzikálových *Bídníků* a *Hraběti Monte Christo* dohromady, přáli mu, aby doplul k moři, rozumí se do ráje, čímž by se jeho telenovelový příběh definitivně završil happyendem(zatímco ve skutečnosti, která ovšem kýč nezajímá, by to pro netréované zvíře, jež poznalo z přírody pouze umělé trojský, vybetonovaný bazének nejspíš znamenalo jistou – ovšem všední, banální, anonymní a nemediální – smrt.).

V

V POHODĚ/ POHODA/POHODOVÝ

Není to pravda, vynález posledního desetiletí (důkazem je stejnojmenná deska, již už v osmdesátých letech vnesl slogan do veřejnosti „pohodový folkař“ Jaroslav Samson Lenk), ale za našich dnů utěšeně rozkvetl. Přehlídka polistopadové slovní tuposti by bez něj byla neúplná. Na ČT 2 jsem napočítal u moderátora *Noci s Andělem* dvaadvacetkrát *v pohodě* –pak jsem už přestal počítat. Moderátor to používá běžně na místo jakéhokoli souhlasu.(nahradilo mu to „jo“, „ano“, „dobrá“, „jasně“, našťestí taky „super“ –viz. SUPER). *Pohoda* se stala *kultovním* (viz. KULTOVNÍ) sloganem, heslem dne, možná stejně závazným, jakým bylo *Poučení s krizového vývoje* pro sedmdesátá léta. Kdo není *v pohodě*, nemá šanci: v práci, na rautech, v médiích, v politice, ba i ve vědě a umění. Nemáš li přichystaný bonmot (viz BONMOT), nemáš co v médiích pohledávat. S nejsi- li v médiích, neexistuješ. Bez *pohody* nic nenadělaš v publicistice, v politice, ba ani ve vědě či umění. *Sofoklés a Shakespeare* soudí hana Arentová *přežili éru divokých adaptací, je však otázka, přežijí – li zábavné převyprávění svých děl*. Posedlost po *pohodě*, alespoň podle amerického kritika médií Neila Postmana, vede k tomu, že se ubavíme k smrti. Ve všech oborech lidské činnosti, říká Postman: *mají přednost ti, kteří jsou nadáni talentem bavit ostatní, ať už jde o kněze, sportovce, politiky, podnikatele, učitele nebo novináře. Nejméně zábavnými lidmi jsou v Americe profesionální komikové*. Pod tuhou diktaturou *pohody*, vděčně přijímanou a „ volenou“ 99%, se ovšem naše existence

nutně mění v blábol. A ojedinělé hlasy volající na poušti jsou vnímány pouze jako další zdroj zábavy: *Kdo je připraven pozdvihnout zbraň proti zábavě? Komu si stěžovat, rozpadá – li se seriózní komunikace v blábolení? Jakou protilátku použít ve chvíli, kdy kulturu likviduje smích?* (Ubavit se k smrti, Praha 1999). Diktatura pohody si vytvořila k obrazu svému i své kritiky: *pohoda* (*pohodový*) znamená, že „ byl výborný“ (například v nedávno odposlechnutém rozhovoru teenagerů o Hamletovi: *Jaký to bylo? – Šest mrtvol na scéně, prostě pohoda!*). V komerčních rádiích visí slogan *o pohodě* dokonce před moderátory jako každodenní truchlivá pracovní povinnost: starosti hod' za hlavu a buď *v pohodě*, buď“ happy“! Neustále se usmívej, problémy si nepřipouštěj, posluchač na ně není zvědavý! Sebeinteligentnější moderátor (hlasatel, komentátor, dýdžej) je tak nucen komunikovat s posluchači pouze „s úsměvem idiota“. Podle toho vypadají pak zprávy, komentáře, debatní pořady, různé „ dámské“ či „ pánské“ kluby atd. V médiích *se nesmí vyskytovat nic, co by bylo nutné si zapamatovat, studovat, aplikovat a co by nedej bože vyžadovalo od diváka vynaložení většího úsilí* (Neil Postman).

Problém nastává tehdy, když si povinný úsměv idiota po moderátorech komerčních stanic nasazují i všichni ostatní.

VĚCNÝ /VĚCNOST

Věcnost slaví v médiích hody. „ Neue Sachlichkeit“ (Nová věcnost), umělecký směr konce dvacátých let, groteskně recidivuje v našich debatách. Slýcháme a čteme denně: *Jde mi o věcnou debatu, nikoli o osobní spory... Nebo: Přišli jsme s věcnými návrhy, naši partneři však nebyli připraveni... A také: Na mou věcnou námitku jste odpověděli velmi mlhavě... Zkrátka: my jsme vždycky ti věcní , konstruktivní, naše postoje transparentní (viz. TRENSPARENTNÍ). Ti druzí jsou vždycky mlhaví, uhýbaví, osobní, zistní, nejde jim o věc . Není trapnějšího pohledu - zažil jsem ho párkrát sám při letném mrknutí do zrcadla – než je pohled na rozčileného člověka, který v zápalu debaty ztratí soudnost a začne sám sebe chválit: *Mě, jemuž šlo vždycky jen o věc, je podsouváno... Já tady celou dobu konstruktivně, transparentně, věcně, a vy...? Předložil jsem zcela věcné argumenty, odpovědi byla jen demagogie... atd.* Od rozčilené sebechvály je už jen krůček k sebelítosti, k pěstování křivd ve vlastní duši. A tehdy, když se začneme – my věcní a nepochopení – litovat, hrozí nám ona slavná „ druhá slza“ slza nad slzou, již Milan Kundera definuje kýč. Tenhle neblahý řetězec můžeme začít právě nepřipadnou floskulí *věcnosti* našeho myšlení a konání: místo toho, abychom míru té věcnosti nechali posoudit výhradně druhými, hodnotíme se rovnou sami (vždyť nikdo jiný nám tak nerozumí).*

Všimněme si: málokdy použije mluvčí charakteristiku *věcný* o někom jiném, nikdy pak o svém oponentovi. Je to velmi výhodné: kdykoli sami sebe – nebo své názory a *projekty* (viz. PROJEKT) – charakterizujeme jako *věcné*, už nic dalšího nemusíme dokazovat. (Je to velmi podobné jako u adjektiva *transparentní* (viz TRANSPARENTNOST). Proto bývám ve střehu, když na mě někdo vyrukuje s tím, že mu jde o *věcnou* debatu: tou deklarovanou *věcností* chce zpravidla cosi zastít.

Latinský požadavek diskutovat *ad rem*(k věci), nikoli *at hominem*(k člověku) je požadavek kruciální a trvale platný. Stejně tak platí i nadále všechny postřehy, které o *Síle věcnosti*(1961) jako o základním trendu moderního umění od filmu přes román až po divadlo („poetika vystřízlivění“) napsal ve stejnojmenné studii jeden z našich největších režisérů a esejistů, Jan Grossman. A do třetice si pro kontrast a míru rozbředlosti, do jaké se *věcnost* v našich médiích propadla, dojděme až k jedné z nejhlubších filosofických úvah, jaké byly napsány ve 20 století, k již citované studii *Věc* (Das Ding). Rozlišují se v ní *věci*(např. džbán) a lhostejné předměty. Těmi prvními jsme *voláni, šetříme je jakožto věci a tím obýváme blízkost*, ty druhé, předměty masové spotřeby, nás blízkosti a pocitu plnosti, bytosti *věcí* zbavují: *Věda nás nutí k tomu, abychom se vzdali džbánu naplněného vínem a na jeho místo dosadili dutý prostor, který zaujímá kapalina. Věda uvádí džbán jakožto věc v niveč... Toto vědění zničilo věci vždy jako věci už dávno před tím, než vybuchla atomová bomba... Věcnost věci (Dingheit des Dinges) zůstává skryta, zapomenuta, bytnost věci (das Wesen des Dinges) nevyhází nikdy najevo, tzn. Nedostává se k věci...*(Martin Heidegger, 1950)

VLASTNĚ

Slovo - tik. Platí o něm většina toho,co obsahuje heslo *jako* (viz. JAKO) a všechno to, co je řečeno v hesle *prostě* (viz. PROSTĚ).
Včetně snahy „přeložit“ složitý svět do floskule.

VNÍMAT

Vedle termínu *tato země*(viz. TATO ZEMĚ)zřejmě nejoblíbenější slovo v českém parlamentu. Znamý režisér se rozhodl zaslat parlamentním představitelům petici s 1 500 podpisy „za projevení úcty členům odbojové skupiny bratří Mašínů“. Místopředseda sněmovního „Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu“ (jímž je příznačně, bývalý komunistický cenzor písňových textů)režisérovi odpověděl: *Vaši petici vnímám, ale nepřipojím se k ní*. Předseda petičního výboru sněmovny rovněž shledává režisérov postup za „problematický“, nicméně v závěru autora petice utěšuje: *Odboj proti totalitnímu režimu nelze chápat úzce právně, ale musíme vnímat a zabývat se nastolenými otázkami napříč mnoha obory...*Nicméně – jako faktický nesouhlas s peticí: *neznamená, že poslanci či velká společnosti nedokážou citlivě a právně vnímat osud této výjimečné rodiny*.

Nesouhlasíme,ale *vnímáme*. Jak sofistickované, jemné, ohleduplné vyjádření záporné zprávy!Je to floskule doslova za všechny prachy:nebýt jí, museli bychom třeba specifikovat důvody našeho zamítnutí. A to přece nikdo z nás nechce!

A čeští vrcholní politici, bossové a magnáti (a jejich mediální servis) jsou zřejmě *nejvnímavější* lidi na světě. Nemyslí, nechápou, nehodnotí, neanalyzují, nereflektují, necítí, nereagují, nesouhlasí, neodporují, neodmítají – na místo toho všeho kudy chodí, tudy *vnímají*. Neřeknou: Toto se mi nelíbí, běžte s tím někam, ale: *Vnímám to jako určitý problém...*Politici i komentátoři jsou *vnímaví* zvláště na různé *signály* (viz, SIGNÁL). Nikdy neřeknou: „ Jsem

pro“! ale, , když jsou hodně něčím nadšeni, propustí zde již citovanou větu: *Vnímám to jako pozitivní signál!*

Není náhodou, že nejvnímavější český politik ve dnech....

Gross už taky nikoho nezajímá...

VONÍ ČLOVĚČINOU (viz též ČLOVĚČINA)

*Vzduch voněl člověčinou...*slyším zpívat jako vždy sama sebou dojatého „Honzu“ Nedvěda v jedné z jeho posledních písní. Sebedojetí je jeho program. Floskule si ho proto přitesala jako málokoho jiného. To ne „Honza“ Nedvěd, to floskule onehdá vyprodala Strahov: Nedvěd je exemplárním důkazem pravdivosti teorie Milana Kundery o „druhé slze“ jako definiční podstatě kýče. Nikoli dojetí samo, to můžeme prožívat i nad Shakespearovou Ofélií či Julií, ale teprve dojetí nad tím, že jsme dojati(že jsme tak „citový“, „hodní“, „soucitní“, zvláště pak v masovém měřítku) dělá z banálního melodramatu kýč.

VYVÁŽENOST

Našimi médii už několik let obchází strašidlo, strašidlo *vyváženosti*. Džin z lahve byl nejprve s nejlepšími úmysly vypuštěn snad v Americe, snad ve staré dobré Anglii im here, u nás však, na rozdíl od BBC, nadělal strašlivou paseku. Stalo se z něj zaklínadlo přelomu tisíciletí s dalekosáhlými důsledky pro svobodu médií:ve jménu *vyváženosti* ruší straničtí bosové celé pořady, kádrují a vyhazují redaktory, moderátory i ředitele médií. A tak má česká formule anglosaské „politické korektnosti“ paradoxně za následek jednak návrat autocenzury a jednak tristní fakt, že si veřejnoprávní televize(o komerční nemluvě) ani po letech nedokázala vypěstovat jedinou komentátorskou osobnost (ale ani komentátorskou neosobnost, prostě: komentátora) *Vyvážený* komentář je nesmysl. Proto u nás není raději žádný.

Mýtus *vyváženosti* má lví podíl na tvorbě českého mediálního kýče posledního desetiletí. Ten klade vraha a oběť zásadně na stejnou úroveň, zvláště když ta oběť má tolik drzosti, že se brání:Češi jako Rusové, bosenští Srbové, stejně jako bosenští Muslimové, NATO jako Milošević, Josef Hasil jako komunistická pohraniční policie, modlíci se Židé jako vraždící Hamáz, byznysmeni s notebooky jako anarchisté s molotovovými koktejly. Romská domobrana jako holélebky. A také: komunistický prokurátor Vaš jako Heliodor Píka (autorem téhle rovnice mezi vrahem a jeho obětí,jíž ještě rozšířil v nesmrtelnou trojčlenku o dalšího masového vraha Bedřicha Reicina, se stal v lednu 2002 v Právu i jeden z nejsvědomitějších žurnalistů Petr Uhl). Všechno jsou to vlastně pouhé „znesvářené strany“ –a jde o to dostat je k“jednacímu stolu“, zahájit „mírový proces“, popř. poskytnout jim *vyvážený*, „spravedlivý proces“(všichni tři, Reicin, Vaš i Píka koneckonců bojovali proti nacismu a všichni tři se ve studené válce spojili s cizí mocností, tak co ?). Zbývá jen domalovat Picassovu kýčařskou holubici (která svými všeobjímajícími křídli mazaně zakryla komunistické agrese, represe a genocidu od Koreje přes Tibet a po Magadan a Kolymu).

Obávám se, že *vyváženost* v tomto českém pojetí (zvláště odstrašujícím příkladem je tzv. vyrovnání se z komunistickou minulostí) je v podstatě ono pozitivistické strašidlo, jež měl na mysli F.X. Šalda, když říkal, že tzv. kritická „objektivita“ je jen zdvořilým opsáním slova impotence. Málo kdo má odvahu proti bubákovi, t.č. strašícímu např. v Syndikátu novinářů, v mediálních radách a v samozvaných parlamentních komisích, postavit střízlivou *rozlišující* analýzu, odkrývající pokrytectví jeho hlasatelů. To vše má za následek, že výrok – *Král je nahý* – tedy v normální společnosti meta každého kritického, tj. *rozlišujícího* myšlení – není u nás v současné době možný. Pronesete - li jej budete okamžitě kacěrováni z jednostrannosti, z morálního karatelství, z inkvizitorství, z „ nepolitické politiky“, z“ majitelství jedné pravdy“. Ano, král je možná nahý (ale v téhle knize se to snažím znovu a znovu dokazovat), ale jelikož se všichni obdivují jeho nádherným šatům, toto konstatování je *nevyvážené*. A odhlasuje – li vposled demokraticky zvolená sněmovna, že král je oblečený, bude pro všechny občany až do příštích voleb oblečený. K jinému názoru nemáte dostatečný *mandát* (viz. MANDÁT). Myslíte - li přes to, že král je nahý, založte si stranu, vstupte do veřejné volební soutěže a dokažte tak jeho nahatost: jiný přístup není *férový*(viz. FÉROVÝ/ FÉR/FÉRÁCI).

Diktát *vyváženosti* (dříve objektivnosti) je jen zvláštním případem diktatury mnohem nebezpečnější a obecněji platné, diktatury neosobnosti. Diktát neosobnosti plodí nesnesitelně lehká, umělá slova – homunkuly, slova která se rozbijí při prvním styku se skutečností, tak jako Vágnerův a Mefistův Homunkulus ve druhém dílu Goethova *Fausta*. Slova bez svědomí, s nulovým osobním ručením. Sterilní teror neosobnosti (zdánlivě korektní, nadosobní, kdykoli zaměnitelné „ objektivita“) zplodil ostatně většinu sloganů tohoto slovníku. Je to: *Rozkaz, který nám říká – odmysli od sebe samého, připust', aby se skrze tvé činny prosadila dějinná nutnost. Je to hledisko nikoho. Už příliš dlouho žije toto století pod terorizujícím pohledem nikoho, kde lidé vypadají jako články nějakého systému, kterým je třeba určit jejich role... Je třeba prolomit falešnou důstojnost tohoto pohledu nikoho, který proměnil pokrokové intelektuály v barbary. Je třeba znovu radikálně vyjádřit to, že jsme vždycky zodpovědní za své činny, za své myšlenky. Objektivita není jen ničení hledisek druhých lidí ve jménu hlediska nikoho...*(Václav Bělohradský, *O člověku pozdní doby*, Kritický sborník 3, 1985)

V lednu 2001 česká sněmovna v souvislosti s tzv. televizní krizí odhlasovala, že cenzura u nás není (totiž: až na druhý pokus, nejprve odhlasovali poslanci omylem vlastní hlavou). Příště třeba odhlasuje uprostřed ledna, že nastalo jaro. A všichni to budou po ní *vyváženě* papouškovat, a když ne, objednáme si analýzu jednostrannosti některých nepolepšitelných novinářů. Kdysi jsem viděl na obrazovce večer – jak opravdu vkusně inzerovali LN- v rámci *OSLAV 50 výročí okupace Tibetu čínskou armádou*(český novinář je opravdu veselá kopa: 1 200 000 obětí čínské genocidy, to už je věru důvod k oslavám!) A MfD v záchvatu „politické korektnosti“ dokonce po premiéře *vyváženě* napsala: *Nejzajímavější byl dokument Fina Halonena a Viliama Poltikoviče Karnapa – dvě cesty božství, protože jedině zde promluvil zástupce čínské strany. Náš křížák vyváženosti odsoudil příslušnou jednostrannost pořadu a žádal napříště diskusi: již by se zúčastnili zastánci různých názoru na Tibet. Dumám, jak si to autor představoval : že by přišel kromě buddhistů i nějaký ten vědecký ateista, čínský generál, zapálený levicový intelektuál, někdo od Pol Pota, nakonec by z kanálu jako otec Ubu vylezl nějaký náš normalizační expert na Čínu – a všichni dohromady by nám vysvětlili, že tibetská věc je samozřejmě daleko složitější , že nesmíme upadat do jednostrannosti, chyby byly na obou stranách(největší chybou Tibetů je, že jich je o tolik méně než Číňanů) A nesmíme zapomenout, že byla studená válka! A koneckonců teprve s Číňany vtrhla do zaostalého, tmářského Tibetu modernost a civilizace. Joj, to bychom si pěkně podebatili, tak nějak *vyváženě*, korektně a naše svědomí by zůstalo čisté jako Vizír.*

Mýtus *vyváženosti* , velmi úzce souvisí s pojmem „ znesvářené strany“ konfliktu. „ znesvářenými stranami“ válečného konfliktu mezi Stalinovou říší a jeho severozápadním

sousedem v letech 1939 – 40 byly SSSR a Finsko, „ znesvářenými stranami“ byla rok před tím Hitlerova říše s Henleinovou pátou kolonou a Československá republika (tím se jediným pojmem kulantně zakryje rozdíl mezi agresorem a obětí: a zastírat rozdíly vždy a všude je od nepaměti funkcí každé floskule).“ Znesvářenými stranami na Blízkém východě jsou podle nepsané úmluvy všech světových médií už půl století Izrael a okolní arabské státy. Někdy – zvláště v počátcích konfliktu – tohle označení sedělo, například s přihlédnutím k faktu, že fanatici(fundamentalisté) a pragmatici (umírnění) byli a jsou na obou stranách. V principu to však opět zastírá podstatu problému. S novým tisíciletím taková *vyváženost* je už spíš parodií sama sebe. Tím, že uzavře problém do *vyvážené* floskule, opět si to zbytek světa ulehčuje: může zůstat diplomaticky neutrální, korektní – a kšeftovat případně s oběma stranami. Nemusí pojmenovávat útočníka a oběť. Nemusí připomínat, že jedna z „ znesvářených stran“ jakkoli si v minulosti co do teroristických praktik neměli co vyčítat, má *genocidu*- tj. násilné vyhlazení jiného státu a etnika, jeho „ smetení do moře“ – jako neměnný programový cíl, na němž už půl století trvá(druhá strana, která v programu likvidaci sousedů nemá, je tedy přinucena praktikovat“ aktivní obranu“ – ne vždy, pravda, šťastnou a přiměřenou). Zvláště drasticky se projevila nepřipadnost floskule o „ znesvářených stranách“ arabsko izraelského konfliktu 11. září 2001 v New Yorku a Washinktonu. Vždyť to, co tehdy prožili newyorčané , je pouze do obludnosti zvětšená a k ďábelské dokonalosti dotažená teroristická akce, jako zažívají méně zhýčkaní izraelští občané v „ menším“ denně už celá desetiletí. Jde o akci stejného rodu a stejného rukopisu, o stejný způsob myšlení(sebevražedné komando, vraždící ve jménu svaté islámské války“ bezvěrec“ v jejich vlastním zvrhlém prostředí a jejich vlastními zvrhlými prostředky). I takové zrůdy může mimoděk porodit ušlechtilý duch *vyváženosti*. Jde li o terorismus - lhostejno, zda státní či individuální – radil bych pokud možno na „ politickou korektnost“ – zvláště v našem domácím pojetí – zapomenout.

Představuji si vždycky, jak by vypadalo - a ono tak v jistých zemích a kruzích skutečně vypadalo, - v září 1938 *vyvážené*(, politicky korektní“) hodnocení mírové konfederace čtyř evropských mocností v Mnichově.: *Většina analytiků se shoduje s Chamberleinem a Daladierem, že tentokrát byl díky vstřícnému pragmatickému postoji všech zúčastněných položen základ světového míru. Je to husarský kousek pružné diplomacie, připravenosti a dialogu. Dokonce i Hitler a Mussolini dokázali ustoupit od silového řešení. Podařilo se zmírnit mezinárodní napětí a napravit případné křivdy výhradně mírovými prostředky. Důležité je, že byl zahájen mírový proces. Samozřejmě: každá smlouva je kompromisem, všichni musíme něco obětovat – některým našim hlasatelům hradní „vyšší morálky“ se pro libit nebude. Dokonce se vyskytly i ojedinělé hlasy věčných kverulantů(nebo dnes už válečných štváčů?), které soudí, že mírová smlouva povede k válce. Až tam vede nepolitická politika tzv. Hradu...*

Přímo vzorově vyváženě referovala ve třicátých a čtyřicátých letech západní demokratická média(včetně uznávaných celebrit: od G.B. Shawa, Liona, Louise Aragona až po našeho Zdeňka Nejdleho, S.K Neumanna, Vítězslava Nezvala aj.) o moskevských procesech s „ protistátním“ zinověvsko - buchariským či trockistickým spiknutím. Když jejich různohlas shrneme, dostáváme zhruba tento obraz:

Vše přece proběhlo před zraky veřejnosti, demokraticky, soudci byli úzkostlivě korektní, obžalovaní pod tího důkazů sami doznávali svou vinu. Pouze ojedinělé jednostranné hlasy (A. Koestler, G. Orwel, A Breton, u nás třeba . Teige, Z. Kalandra aj.), podávali nevyvážené informace o údajné „ zmanipulovanosti“ procesu. Samozřejmě – bez jediného důkazu. Jde tu vesměs o projevy neprofesionality, hrubé porušení zásad „ politické korektnosti“ a dalších demokratických novinářských kodexů...

Nebo, do třetice, si představme vyváženou konferenci o holocaustu na současný český způsob: účastníci jsou v úzkostlivé snaze po objektivitě vybírání z obou“ znesvářených“

táborů – jak z řad historiků holocaustu a svědků koncentračních hrůz, tak z řad „hlasatelů osvětivské lži“. Stejně úzkostlivě korektní a *vyváženou* sestavu bychom u nás jistě dovedli připravit i pro vzorovou konferenci a gulagu a nebo o Jáchymově: akci zahájí společně Pavel Tigrid a Miroslav Štěpán, první promluví Jiří Stránský, koreferát pronese Vasil Bilak...

A tak mě napadá: nevolají náhodou po vyváženosti vždy a všude nejhlasitěji ti, kdo chtějí zakrýt nějakou lumpárnu?

Z

ZADÁNÍ

*Zadáním letošních voleb je skoncovat s nepolitickou politikou, čtenářům MfD před SUPER volbami 2002 politolog a pornograf (omlouvám se, ale v jeho případě, vzhledem k předvolebnímu pamfletu, jež publikoval v malém českém Hustleru, nelze oddělit jedno od druhého). Jde o typický „profesorský“ úhel pohledu na svět: mluvčí, místo aby svět analyzoval, dává světu úkoly. Ty pak pedantsky vyžaduje plnit. Svět je tu od toho, abychom jej úkolovali. Naším Úkolem (*zadáním*) je pak toto plnění přísně a spravedlivě klasifikovat. Tohoto nesnesitelného, samozvaného profesorského pohledu na svět, jež nám automaticky diktuje apartní floskule, se můžeme snadno vyvarovat. Stačí si dát práci a nalézt méně „vědecké“ synonymum: třeba pak „smyslem letošních voleb bude,“ „podle našeho názoru“ – něco úplně jiného. Ježe, co naplat, *zadání* má konjunkturu. Zní totiž pro jisté uši, neuvyklé nazývat věci pravými jmény a dávat jim konkrétní významy, mnohem *zajímavěji* (viz. ZAJÍMAVÝ), než prachobyčejný učitelský „úkol“, a natož pak nějaký „smysl“...*

ZAFINANCOVAT/ZAINVESTOVAT

Některá slovesa (ještě hůře z nich pak tvořená hybridní substantiva) s předponou *za* – jsou na tom co dostupně floskulizace zhruba stejně jako slovesa, začínající na *na* – (viz. NAVÝŠENÍ). Matou našminkovaným tělem jedna jako druhá: pouhé „financování“ (placení, finanční podpora) projektu nevypadá ani zdaleka tak *zajímavě* (viz. ZAJÍMAVÝ) jako jeho *za-financování*. Dokonalost slovesa vzbuzuje sama o sobě – zhusta liché iluze, že věc bude zaplácena celá. Podobně „investovat“ do něčeho (třeba do vzdělání, do milenky, do budoucnosti) je nic proti tomu, když můžete *zainvestovat* nějaký projekt. *Za – investovat* je totiž ještě slovo nadějnější, slovo budoucnosti, je podstatně méně závazné, než třeba neúprosne *pro – investovat* (*pro – financovat*) – to už je skoro jako prochlastat. Je v tom *za* – až jakási dětinská rozkoš, nezávazná radost ze hry pro hru samu. Hrát fotbal či ping – pong je něco mnohem triviálnějšího než *za – hrát si* (*za – kopat si*, *za – pinkat si*). A birokraté, funkcionáři

si také možná chtějí podvědomě „jen tak“, pro radost za – hrát, to znamená za – *investovat si*, za – *financovat si* (udělat dobře sobě, nikoli jiným).

ZEJÍMAVÝ

Co to je, když se řekne o něčem, či o někom, že je *zajímavý*?

Zajímavý může být i vlas v polívce, traduje se, že výrok F.X. Šaldy, protestující proti povrchnímu adjektivu, které recenzentům, publicistům a esejistům už v jeho časech nahrazoval popis, analýzu i hodnocení. A samozřejmě – vlastní názor. Šalda nešalda, adjektivum, jež se pro mě stalo časem synonymem snobství, utěšeně kvete dál. Znovu a znovu čteme o *zajímavé scénografii*, *zajímavé skladbě*, *zajímavé architektuře*, *zajímavém motivu*, *zajímavém barytonu*, *zajímavé kompozici*, *zajímavém projektu* (viz. PROJEKT), *zajímavém člověku*, atd. Někdy se *zajímavé* užívá i ve smyslu „je s podivem“, „je podezřelý“: český (ex) ministr životního prostředí, který ví, že říká nepravdu, při obraně mizení dřeva z nejmenovaného národního parku, jež zajistila jeho vlastní inspekce, použije raději formulaci: *Zaujalo mě, že ...* (poukazující k vlastnímu prožitku) nebo: *čtenáři se nejmíc zajímali o ...* (poukazující k veřejnému, dokumentovatelnému ohlasu díla) je pouhopouhá charakteristika jakéhokoli výkonu či oboru termínem *zajímavý* dokladem bezradnosti mluvčího. Obstojí snad jenom jako „nadpis“: *zajímavý nápad měl XY ...* A musí okamžitě následovat *čím, v čem a proč* byl nápad (baryton, pojetí role, kompozice románu) *zajímavý*. Tj.: hodný naší pozornosti. (Nikoli „hodný pozoru“, což je módní slovní obrat, který nedává o mnoho větší smysl než „hodný pohovu“.) Bez takového upřesnění adjektiva *zajímavý* jedná se vždy a všude o snobský blábol, svědčící více o mluvčím než o mluveném. Příznačné pro formulační ubohost druhdy kulturního deníku je, čteme – li, jako např. 7.3. 2002, LN na kulturní stránce pod titulem: *Nejzajímavější byly malé scény*, celkem 7 krát jako základní hodnotící kritérium právě slovo *zajímavý* (samozřejmě, jak jinak, mj. v apartním spojení: *zajímavý projekt*). A to ve třech různých článcích: nejprve si přečteme pod titulkem: *Krysař se vrací do Prahy*, že choreograf muzikálu: *má za sebou zajímavou kariéru tanečníka v prestižních projektech* (viz. PROJEKT) *doma i v Evropě* a v zápětí se dovidáme, že: *Landův pohled na problém je pro něj zajímavý*. Nic víc, nic míň. Na téže straně, pak v docela solidním pojednání o knížce Karla Krause nám podle recenze autor mj. *věcně, zajímavě zprostředkoval tajemství divadelní režie*, takže kniha... *tak zajímavě v potřebném kontextu mapuje* (sic!) *jednu důležitou cestu moderního divadla ...* A do třetice namátkou vybraného čísla deníku čteme tamtéž v TV recenzi, že *konfrontace filmů Martina Šulíka a Juraje Jakubiska: byla poměrně zajímavá a byla by ještě zajímavější , kdyby druhý film nekončil ve čtvrt na dvě ráno*, přičemž ovšem i tak *do tohoto rámce zajímavě zapadl i americký film Čarodějky ze Salemu ...*

Snad v jediném oboru se mi zdá ten termín přijatelný a vtipný, někdy dokonce nenahraditelný: v byznysu. *To je pro nás zajímavá nabídka ...* sdělí manažer manažerovi a oba přesně vědí, o co jde: o peníze. Jindy se mluví o *zajímavém místě* (a myslí se tím místo komerčně atraktivní). V byznysu a v diplomacii – na rozdíl od umění a kritiky – se jaksi nehodí vždy a všude nazývat věci pravými jmény. Tedy říkat: *Dáváte nám málo, jste drzgrešle, my chceme víc, jsme potřební. Až nám dáte tolik a tolik, budeme spokojeni*. Je lépe říkat :od té a té úrovně to pro nás začne být *zajímavé*. Je to vcelku milá, neškodná, protože

předem smluvená hra, oba partneři vědí, o co jde, nikdo na nikoho nic nehraje, neschovává nic v rukávu., nemlží, nezatírá.

ZEŠTÍHLET

Typická fráze devadesátých let z dílny tehdejší vládnoucí garnitury,“ elegantně „, opisující , jako každá floskule, nějakou nepřijemnou, bolavou skutečnost či nepopulární opatření. Floskule činí toto opatření mediálně stravitelnějším. Dokonce je přenesením do říše zdravovědy a elegance vydávají za skutečnost jednoznačně, nezpochybnitelně, ba zářivě kladnou. Co se floskulí zakrývá, Skutečnost propuštění, úbytek pracovních míst, odejmutí dotací, nezáměr státu, faktická likvidace celých odvětví a ! nelukrativních“ zařízení, od vědeckých (heslo o *zeštíhlení* Akademie věd znamenalo zrušení celých vědních oborů na akademické půdě, např. teatrologie) až po ty kulturní (veřejnoprávní televize, divadla, kulturní časopisy, nekomerční kinematografie aj.). Teze o *zeštíhlení*, např. veřejnoprávní televize, bývá často prvou fází cílené likvidace (třeba formou privatizace alespoň jednoho z jejích kanálů). V případě dnes neexistujícího Filmového studia Barrandov se také nejprve mluvilo o *zeštíhlení*. Příznačné je, že o *zeštíhlení* (rozuměj: *zeštíhlení jiných*) nejčastěji hovoří právě ty nejtlustší: ti, kteří si sami sobě odhlasovali ty nejlukrativnější platy v republice(šesti – až desetinásobek platu univerzitního pedagoga), vyvlastnili bez skrupulí, ve „ vyšším zájmu“ Na Malé Straně stovkám občanů celé bytové bloky a přidělili si v podobě obřích imunit doživotní feudální privilegia, jimiž zdiskreditovali a diskreditují sám pojem parlamentní, zastupitelské demokracie v očích nejširší veřejnosti.

ZNÁMÁ OSOBNOST/ZNÁMÍ LIDÉ (viz. též. IMAGE/IMIDŽ)

Člověk by řekl, že jsou to nejdůležitější osoby v zemi(obci), nejdůležitější vědci, umělci, myslitelé a politici, výkvět vlasti: prostě *celebrity*. Nejprve přirozeně vynikli ve svém oboru (ve fyzice, v matematice, v ekonomice, v genetice, v botanice, v pedagogice, v grafice, v muzice, v dramate, v architektuře, v historii , v astronomii, v gastronomii, v poezii) –a pak až když něco mimořádného dokázali, se stejně přirozenou cestou stali *známými(populárními)* osobnostmi. Jejich výsledky – ne oni sami - je vyzdvihly nad průměr, teprve skrze výsledky si jich obec povšimla a stali se jaksí mimochodem hvězdnými osobnostmi. Omyl! To- možná- platilo kdysi, ve Voltaireových, či Goethových časech, každopádně před planetární tyraníí elektronických médií. A dnes, Tato cesta přirozeného vzniku *známé osobnosti* z vynikajícího jednotlivce(platná dnes snad – i když ne beze zbytku –pouze pro sportovce) zcela pomíjí jednu podstatnou disciplínu, a dnes nejdůležitější talent: *talent k popularitě*. Mediální dispozice. Říká se, že ani jeden z amerických prezidentů předtelevizní minulosti, včetně vynikajících, zakladatelských a skutečně světových osobností, by dnes neměli šanci na znovuzvolení: nebyli dostatečně mediální. Byly to prezidenti *myslitelé, zakladatelé,*

zákonodárci, filosofové, podnikatelé, nesplňovali však dnešní základní americké kritérium, nebyli *moderátoři*.

(Ostatně i náš Masaryk se dostal na známky a do čítanek nikoli svým nesmířitelným bojem proti zastydlým národoveckým předsudkům, ale vyhoupl se tam teprve jako *tatíček* na bílém koni: tedy s boží pomocí *mediálního obrazu*, nikoli předchozího filosofického a kritického díla, se stal teprve *známou osobností*. Podobně i Václav Havel se vyhoupl na tuzemské mediální nebe nikoli svými dramaty a eseji o moci bezmocných, ale za vydatné pomoci komunistického kriminálu a spíše příležitostné výšivky o *pravdě a lásce, jež vítězí nad lží a nenávistí*.) Nemylme se: nikoli fyzika nebo genetika, tím méně dramatika či esejistika, ale talent k popularitě, tykání si s mediálním obrazem a jeho funkcionáři (imagemakery) je dnes tím nejzákladnějším předpokladem k zařazení do kategorie *známých osobností*, z nichž se převážně rekrutuje tzv. "galerie elity národa". Nepochybuji o tom, že v tuto chvíli pracují v zemi, *mimo mediální obraz* desítky či stovky vynikajících klasických filosofů, entomologů, básníků, esejistů, religionistů či kvantových mechaniků (etc.etc.), kteří nepatří do kategorie známých osobností prostě proto, že je nikdy ani nenapadlo o něco podobného usilovat. Nemají nejen ctížádost, ale často ani talent k popularitě. Zatímco – a to dělá z pojmu *známá osobnost* právě bezobsažnou, nivelizující floskuli, dobrou jako klíč maximálně tak pro poroty soutěží a pro silvestrovské estrády – v tuto chvíli vystupují na obrazovce tucty osobností s nečitelnou minulostí i neznámými výsledky své práce, osobností, které v ničem mimo obrazovku nevznikly, vyjma v disciplíně *známosti, popularity, v umění líbit se*. Jsou to vlastně úspěšní *moderátoři* (viz. MODERÁTOR) *sebe sama*. (Čeština zná i zákulisí pojmu : cesta ke *známosti* vede přes *známosti*.) *Známá osobnost* nesmazávala hranice mezi skutečným významem – a významem zdánlivým, virtuálním, Kdyby nevydávala mediální cirkus za realitu - a naopak. Řeklo – li se za první republiky *historik*, vybavil se většině lidí Josef Pekař . A dnes? Pojem *známá osobnost* způsobil, že široká veřejnost, zpracovaná mediálním obrazem, chápe spisovatele, publicistu a strhujícího řečníka a esejistu Zdeňka Mahlera jako českého *historika* – jeho beletrizující úvahy, spekulace a fabulace o Svatovítské katedrále, T.G. Masarykovi, Antonínu Dvořákovi či Bedřichu Smetanovi bere mediální veřejnost jako zjevnou historickou pravdu, aniž by měla tuto "pravdu" korigovanou sebemenší znalostí práce jediného českého muzikologa, filosofa či historika. (příznačně méně populární a *známá* je Mahlerova nejlepší nekonjunkturální esejistická práce o Karlu Havlíčkovi Borovském či jeho pozoruhodné překlady a práce dramatické, od *Mlýna* až po „ nestroyovskou variaci *Provoz o jednom konci*). Nikdo z (kunst) historiků není zaštitěn autoritou- a zaklínací floskulí – *známé osobnosti* jako on. Zatímco Pekař (Goll, Šusta, Rádl, Masaryk, Nejedlý) ještě měli šanci formovat historické vědomí současníků, dnešní historiky, pokud nejsou celebritami, už několik desetiletí o tuto šanci připravují lidé jako Zdeněk Mahler , Miroslav Ivanov nebo Pavel Kosalík. Ti talent k popularitě – našťěstí však nejen ten! – nepostrádají. Ale, kárá mě přes rameno básník, co do jména – i pod jinými jmény tahle růže voněla by stejně. Neboli: jev je natolik rozšířený, že si každý uživatel našeho slovníku nositele téhle floskule ze svého oboru dosadí sám.

Z PENĚZ DAŇOVÝCH POPLATNÍKU

S tímto úslovím je to něco jako s *férovostí* (viz. FÉROVÉ/FÉR/FÉRÁCI). Používají, zneužívají a delvalvují je především ti, kdo z *peněz daňových poplatníků* žijí nejvíce – a vysoce nad poměry. Ti co si sami schvalují svou bezprecedentní doživotní beztrestnost, již

omylem přezdívali“poslaneckou imunitou“. Ti,kdo si jako jediní v republice sami stanovují z veřejných zdrojů(tedy opat: z *peněz daňových poplatníků*) své platy

Berou si vlastně do úst lid – do třetice *daňové poplatníky* – jako teroristé rukojmí,jako vítaný argument v litém partajním zápolení: Taková reorganizace zdravotnictví neznamená nic jiného,než další vytažení peněz s kapes *daňových poplatníků*! Hřímá občany dobře živený poslanec pravice. *Druhý televizní kanál je intelektuálský luxus, hrazený z peněz daňových poplatníků*, přizvukuje mu kolega. Bylo by *férové* (viz. FÉROVÉ/FÉR/FÉRÁCI) říci, *nakolik bude vstup do Evropské unie hrazen z peněz daňových poplatníků* ozve se pro změnu starost z komunistické levice. Po poslancích a politicích (a jejich poradcích a tiskových mluvčích) berou si daňové poplatníky do huby i investigativní z elektronických médií.čím jsou bulvárnější(a tedy čím víc jim jde o vlastní zisk), tím častěji.

